

UCHWAŁA NR 218/XXVI/13

RADY POWIATU W OTWOCKU
z dnia 31 stycznia 2013 r.

**w sprawie przyjęcia „Programu opieki nad zabytkami Powiatu Otwockiego
na lata 2013-2017”**

Przewodniczący Rady

Na podstawie art. 4 ust. 1 pkt 7 i art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592 z późn. zm.), w związku z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program opieki nad zabytkami Powiatu Otwockiego na lata 2013-2017”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu.

§ 3. Uchwała podlega podaniu do publicznej wiadomości poprzez zamieszczenie w Biuletynie Informacji Publicznej oraz wywieszenie na tablicy ogłoszeń Starostwa Powiatowego w Otwocku.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady
Tomasz Atłowski

Uzasadnienie

Obowiązek sporządzenia powiatowego programu opieki nad zabytkami nakłada na powiat art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

Powiatowy program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Powiatu, po uzyskaniu opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i jest ogłaszany w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego, a z jego realizacji Zarząd Powiatu sporządza co dwa lata sprawozdanie, które następnie przedstawia Radzie Powiatu.

Przewodniczący Rady

T
Tomasz Atłowski

Przewodniczący Rady

Tomasz Atłowski

Załącznik
do uchwały Nr 218/XXVI/13
Rady Powiatu Otwockiego
z dnia 31 stycznia 2013 r.

**PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
POWIATU OTWOCKIEGO
Na lata 2013-2017**

OTWOCK 2012

opracowanie:

Wiktor Lach

**Spoleczny Opiekun Zabytków
w Powiecie Otwockim**

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	4
I. Podstawy Prawne i Uwarunkowania.....	6
II. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Powiatu Otwockiego.....	13
1. Zarys historii obszaru powiatu.....	13
2. Krajobraz kulturowy.....	17
3. Zabytki nieruchome.....	18
4. Zabytki ruchome.....	32
5. Dziedzictwo niematerialne.....	37
6. Systematyka wartości zabytków.....	40
III. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu. Analiza szans i zagrożeń.....	44
IV. Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami.....	48
V. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	55
VI. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	57
VII. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	58
Bibliografia.....	58
Karty ewidencyjne.....	59

WSTĘP

Zabytki stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego kształtującego tożsamość regionalną, świadcząc o historii i wielowiekowym rozwoju regionu. Stan ich zachowania jest wizytówką wiedzy i przedsiębiorczości mieszkańców zamieszkujących dany obszar kulturowy. Lokalnie występujące w architekturze i kulturze swoiste style spajają społeczność wokół poczucia wyjątkowości i niepowtarzalności wzorców, z którymi podświadomie się utożsamia. Obraz zaniedbanych zabytków stanowiących, szpeci krajobraz, kreując obraz regionu uboższego i pozbawionego szans rozwojowych. Wpływa to zniechęcająco na potencjalnych inwestorów. Zaniedbana ruina w okolicy miejsca zamieszkania znacząco obniża jakość życia mieszkańców, stając się jednocześnie wymówką do zaniedbywania przestrzeni prywatnych i publicznych. Znajdujące się w stanie ruiny zabytki mają także silne negatywne oddziaływanie społeczne, gdyż w powszechnej opinii o zaniedbaniu w przestrzeni publicznej oskarża się lokalny samorząd. W efekcie taka sytuacja prowadzi do pogorszenia relacji społecznych.

Samorządy nie prowadzą realnej polityki przestrzennej. Istnieją istotne prawne i społeczne trudności z uchwaleniem przez rady gmin Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego oraz Miejsowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego. Plany harmonijnie kształtowałyby przestrzeń inwestycyjną, wyznaczając tereny pod produkcję czy zabudowę wielorodzinną. W efekcie jakakolwiek forma ochrony, którą objęty jest obiekt, postrzegana jest jako bariera inwestycyjna. Każdy potencjalny właściciel chciałby nieruchomość sprzedać z jak największym zyskiem – pod działalność przemysłową lub budownictwo wielorodzinne – niezależnie od realnych możliwości i ekonomii danego miejsca. Jak wskazuje praktyka, nie ma woli tworzenia rozwiązań planistycznych, więc obecnie powstająca zabudowa chaotycznie ingeruje w przestrzeń kulturową. Praktycznie wszystkie nowo powstające budynki mają niską wartość architektoniczną, gdyż ich powstawaniu towarzyszyła, jako czynnik kształtujący, chęć osiągnięcia jak największej oszczędności i jednocześnie potrzeba wygenerowania jak najwyższego współczynnika funkcjonalności obiektu.

Ład przestrzenny i estetyka otoczenia wpływa bezpośrednio na samopoczucie korzystającej z tej przestrzeni społeczności, a także na rozwój intelektualny dzieci i jakość życia ogółu mieszkańców. Dlatego obiekty projektowane przez wykształconych estetycznie architektów, wykorzystujące chociażby zasadę złotego podziału, podstawowego wyznacznika wartości estetycznej odbieranej przez ludzkie oko, posiadają wartość dodaną, tworzącą *genius loci* – klimat sprawiający, że dane miejsce jest wyjątkowe w swoim rodzaju i posiada wyjątkowy charakter.

Niestety nieskuteczność działań służb konserwatorskich wynikająca z braków kadrowych oraz braku środków do rozdysponowania wśród właścicieli obiektów zabytkowych, które zrekompensowałyby część kosztów remontów, przyczynia się również do postrzegania ochrony zabytków jako chęci tworzenia skansenów, pozbawionych bliżej niesprecyzowanych możliwości rozwojowych. Tego typu nieprawdziwy obraz jest bardzo popularny w społeczeństwie. Wynika on z braku dostatecznej wiedzy, zaniedbań właścicieli zabytków, a także z roli, jaką w okresie PRL odgrywały zabytki wyrwane z ich pierwotnego

kontekstu. Zamiast pensjonatów, siedzib dworskich czy pomieszczeń gospodarczych pełniły one funkcje mieszkalne dla najuboższych przedstawicieli społeczeństwa. Rezydencje wykorzystywane były jako ośrodki edukacyjne. Warto pamiętać, że w skali kraju, tylko 20 proc. obiektów zabytkowych straciliśmy w okresie obu wojen XX wieku. Prawie 80 proc. utraconego dziedzictwa kulturowego to efekt zaniedbań okresu PRL. W związku z tym głównym zadaniem samorządu powiatowego w latach 2013–2017 powinno być dążenie do wzmacniania poczucia potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego Powiatu Otwockiego wśród mieszkańców.

Powiat Otwocki posiada w swoim obrębie, poza dużą liczbą zabytków nieruchomości, stosunkowo dobrze zachowane dwory i obiekty przemysłowe – młyny, a także istotne w skali europejskiej dziedzictwo niematerialne, jakim jest kultura kołbielska, z jej tradycjami i wzorami. Stosunkowo słabo rozpoznana jest kultura olęderska oraz kultura żydowska, której kultywowanie na naszym terenie z etnicznych względów jest praktycznie niemożliwe.

Na terenie Powiatu Otwockiego znajdują się także fortyfikacje – zabytki inżynierii wojskowej przyciągające coraz większe rzesze fanów i turystów, stanowiące jednocześnie jedyne zachowane materialne świadectwo Bitwy Warszawskiej, jednego z najważniejszych wydarzeń w historii Polski. Samo położenie zabytków w obrębie parku krajobrazowego, terenów NATURA 2000, w dolinie Świdra i Wisły stwarza potencjał, który właściwie oznaczony i ukierunkowany może zmienić się w silny produkt turystyczny o znaczeniu ponadlokalnym przyczyniający się do rozwoju gospodarczego regionu. Właśnie dlatego Komisja Europejska w swoich programach przeznaczająca coraz większe kwoty na ratowanie dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza o wymiarze regionalnym. Unia Europejska w pracach porządkowych, restauracyjnych, badawczych czy w działalności kulturalnej upatruje źródło bogactwa mieszkańców regionu jako możliwości dochodu i nowych miejsc pracy w budynkach zabytkowych przywróconych do funkcjonowania w obiegu gospodarczym. Jednym z głównych założeń tego programu jest zasada, iż dla zabytku, który powstał w innych czasach i realiach ekonomicznych, jako obiekt mający inną funkcję, należy odnaleźć kontekst ekonomiczny odpowiadający współczesnym standardom i zapotrzebowaniom. Inaczej taki obiekt nie przetrwa. Doskonałymi przykładami takich działań są inicjatywy prywatne. Pierwszym przykładem jest „Willa Jakubówka” w Józefowie, której restauracja i częściowo zakup finansowany jest dzięki wynajęciu większości powierzchni Urzędowi Miasta Józefowa na przedszkole. Innym przykładem jest Pałac w Sobieniach Szlacheckich i zabudowania gospodarcze służące jako ekskluzywne miejsce wypoczynku oraz kilka (głównie parterowych) drewnianych willi w stylu nadświdrzańskiej architektury drewnianej, które zostały wyremontowane zgodnie ze współczesnymi standardami za kwotę znacznie niższą niż wyniósłby koszt budowy nowego domu. Należy także pamiętać o możliwościach, jakie daje posiadanie zabytku, czyli niższymi przynajmniej o połowę podatkami. Jest to istotne zwłaszcza w kontekście prowadzonej na nieruchomości działalności gospodarczej.

Podczas zapoznawania się z programem należy pamiętać o tym, że istnieje różnica między pojęciami „opieka nad zabytkami” a „ochrona zabytków”. W ramach pojęcia „**ochrona** zabytków” mieszczą się wszystkie rozwiązania prawne i administracyjne zmierzające do stworzenia warunków zapewniających właściwą **opiekę** właścicielską, a więc obowiązek przeprowadzenia bieżących remontów i konsultowania ich z konserwatorem zabytków.

I. PODSTAWY PRAWNE I UWARUNKOWANIA

Zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami reguluje wiele aktów prawnych, na podstawie, których opracowywany jest powiatowy program opieki nad zabytkami.

1. Podstawa prawna opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami

„Program opieki nad zabytkami Powiatu Otwockiego na lata 2013–2017” został opracowany w celu realizacji zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003 Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.). Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym, jak i gminnym. Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy zarząd powiatu sporządza na okres 4 lat powiatowy program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje rada powiatu. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a z jego realizacji zarząd powiatu sporządza co dwa lata sprawozdanie, które następnie przedstawia radzie powiatu i do wiadomości właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Główne cele programów opieki nad zabytkami zostały określone w art. 87 ust. 2 ustawy:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), a w szczególności USTAWA o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw z dnia 18 marca 2010 r.

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Art. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie zabytku oraz precyzuje określenia używane w odniesieniu do zabytków:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów, bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 4 Ustawy precyzuje, na czym polega ochrona zabytków.

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 6 Ustawy precyzuje obszar ochrony i opieki:

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W art. 18 ust. 1 znowelizowanej Ustawy określa, że ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu /.../ „analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu” a także przy wydawaniu ”decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej”.

Art. 12. pkt 1. Ustawy informuje, że Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

Samorząd powiatowy może także udzielać dotacji na zabytki wpisane do Rejestru Zabytków na podstawie:

Art. 81 pkt.1 Ustawy:

1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82.

1. Łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

2. Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru jest zadaniem z zakresu administracji publicznej.

3. W celu zapewnienia realizacji postanowień określonych w ust. 1 organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

Ustawa umożliwia także powołanie Społecznego Opiekuna Zabytków, który ma współdziałać ze starostą i wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami.

Art. 103.

1. Społecznego opiekuna zabytków ustanawia, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, starosta właściwy dla miejsca zamieszkania (siedziby) kandydata na społecznego opiekuna zabytków.

2. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków starosta cofa ustanowienie społecznego opiekuna zabytków, jeżeli opiekun przestał spełniać wymagania określone w art. 102 ust. 3 lub niewłaściwie wykonuje swoje zadania.

3. O ustanowieniu społecznego opiekuna zabytków lub cofnięciu takiego ustanowienia starosta zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Starosta prowadzi listę społecznych opiekunów zabytków.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządu powiatowego; w Ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, (tekst jednolity Dz.U. z 2001 r. nr 142. poz. 1592 z późn. zm.).

Art. 4. pkt. 1.7 stanowi, że powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie kultury i ochrony dóbr kultury.

3. Inne uregulowania prawne odnoszące się do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

a) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.)

Art. 3 tej Ustawy w pkt 2. stwierdza, że prowadzenie, w granicach swojej własności rzeczowej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego, odnoszących się do obszaru powiatu i zagadnień jego rozwoju, należy do zadań samorządu powiatu.

b) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity DZ.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późniejszymi zmianami)

Art. 39 określa warunki uzyskania pozwolenia na budowę w przypadku prowadzenia prac budowlanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską. Ust. 1 dotyczący robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków nakazuje wymóg uzyskania pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę.

W ust. 3 wskazano, że w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Art. 30 ust. 7 pkt. określa, że w przypadku robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia właściwy organ **może** nałożyć na inwestora obowiązek uzyskania pozwolenia na ich wykonanie, gdy wiąże to się z ryzykiem pogorszenia stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

c) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150),

Art. 101 określa zachowanie wartości kulturowych z uwzględnieniem zabytków archeologicznych jako jeden z elementów ochrony powierzchni ziemi.

Art. 400a w ust. 1 wskazuje zakres finansowania ochrony środowiska i gospodarki wodnej i wymienia w nim działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Art. 400b. określa jako jeden z celów działania Narodowego Funduszu, finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej m. in. w zakresie działań związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

d) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880),

Art. 83 ust. 2 wskazuje, że organem właściwym w postępowaniu administracyjnym o wydanie zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków jest Wojewódzki Konserwator Zabytków, który na podstawie art. 84. ust. 2 nalicza opłaty za usunięcie drzew z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub na podstawie art. 86 ust. 3–13 odstępuje od pobrania opłaty za usunięcie drzew i krzewów na terenach objętych wpisem do rejestru zabytków jednocześnie określając warunki na jakich dokonane zostanie odstąpienie.

e) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.),

Art. 6 pkt. 5 wymieniono cele publiczne ustawy jako m. in. opiekę nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Art. 13 pkt 4 ustawy (tekst ujednolicony ogłoszony w Dz.U. 2010 r. nr 102 poz. 651) określa konieczność uzyskania pozwolenia właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na sprzedaż, zamianę, darowiznę lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego.

Art. 29 wskazuje możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej obowiązku odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

f) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2001 Nr 13, poz. 123),

Art. 7b, ust. 1 i 2 precyzuje, że m. in. jednostki samorządu terytorialnego, mogą przyznawać stypendia osobom zajmującym się twórczością artystyczną, upowszechnianiem kultury oraz opieką nad zabytkami.

g) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.),

Art. 4 pkt 16 Jako zadania publiczne określa zadania z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji;

h) Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.),
2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.)

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy: ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.).

4. Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami strategicznymi wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

a) Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012–2015 w części Uwarunkowania zakłada w rozdziale 3. Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa, że: „Na szczególną uwagę wśród zabytkowych obiektów mieszkalnych zasługuje zabudowa drewniana, w tym zabudowa pensjonatowa okolic Otwocka i Konstancina, a także zabudowa małomiasteczkowa drewniana (XIX i XX-wieczna) w Osiecku.”

W tym samym rozdziale ujęty jest rejon kołbielski jako ośrodek „o bogatych i żywych tradycjach wycinankarskich”.

Także Karczew (Powiat Otwocki) region kołbielski jako „Ośrodki garncarskie o silnej tradycji”.

W rozdziale 7 Analiza SWAT znalazły się aż dwie „mocne strony” Mazowsza dotyczące bezpośrednio Powiatu Otwockiego: „Pkt. 6. Istnienie budownictwa obronnego (Twierdza Modlin, Twierdza Warszawa, pierścień umocnień „Przedmościa Warszawskiego” z zachowanymi fortyfikacjami ziemnymi z okresu I wojny światowej i schronami żelbetowymi – jedyne zachowane materialne świadectwo Pola Bitwy Warszawskiej)” oraz „pkt 8. Linia Otwocka – największe w Europie skupisko drewnianej architektury romantycznej wraz z Pensjonatem Gurewicza”.

b) Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Otwockiego na lata 2004–2015.

Misja powiatu została określona zdaniem „**Powiat Otwocki to powiat rozwijający się z poszanowaniem tradycji i przyrody**”.

W rozdziale „Kultura i ochrona dóbr kultury, edukacja publiczna, kultura fizyczna” ujmuje jako pierwszy cel strategiczny „Zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń” a w celach szczegółowych określa realizację tego zadania poprzez „Wykorzystanie zebranych obiektów zabytkowej architektury i stworzenie ekspozycji w postaci skansenu”

Jednym z celów szczegółowych w ramach tworzenia potencjału technicznego powiatu określono „Spójność architektoniczną poszczególnych gmin powiatu, poprzez podporządkowanie planowania przestrzennego walorom kulturowym powiatu”.

c) W **Wieloletnim Programie Inwestycyjnym Powiatu Otwockiego z planowanym finansowaniem w latach 2008–2013** w dziale „Projekty Miękkie” wpisano działanie i zadanie „Tworzenie szlaku dziedzictwa kulturowego – Szlak kapliczek, Szlak architektury drewnianej oraz wyznaczenie i oznakowanie ścieżek turystycznych np. Kapliczki przydrożne, Szlak fortyfikacji, Szlak zabytków architektury”, „Powiatowe Dożynki – przegląd dorobku zespołów ludowych i artystycznych, pielęgnowanie tradycji i dziedzictwa narodowego, w szczególności wsi polskiej”.

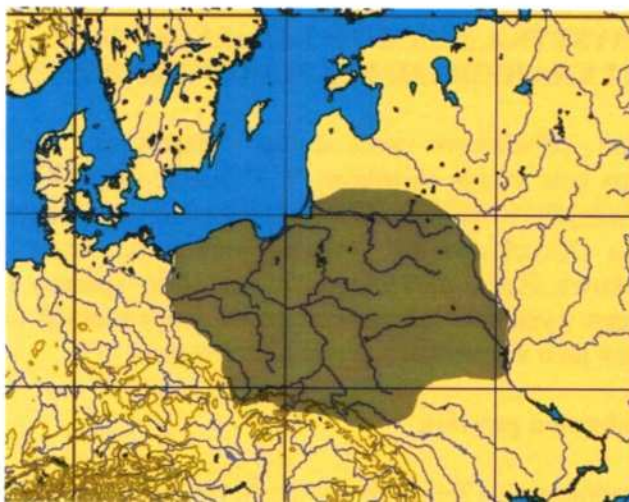
II. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU OTWOCKIEGO

Wraz z rozwojem południowo wschodniego Mazowsza, zwiększał się także zasób znajdujących się na tym terenie zabytków. W Powiecie Otwockim znajduje się duży zasób zabytków nieruchomych i ruchomych, porównywalny do innych powiatów Mazowsza. Specyfiką Powiatu Otwockiego jest występowanie dużej liczby obiektów związanych z architekturą letniskową. Zasób archeologiczny jest słabo zbadany i rozpoznany. Na terenie Powiatu Otwockiego występuje kultura kołbielska, zbiór tradycji i zwyczajów wymagający szczególnej ochrony jako ważne dziedzictwo kulturowe.

1. Zarys historii obszaru powiatu

Historia osadnictwa na ziemiach mieszczących się dziś w granicach administracyjnych powiatu, sięga okresu późnego paleolitu (10600–9600 lat p.n.e.), gdy wraz z ociepleniem i cofającym się lodowcem na teren dzisiejszego powiatu dotarły pierwsze koczownicze grupy łowców reniferów. Zmiany klimatu na przełomie plejstocenu i holocenu powodowały, iż ogromne stada reniferów, główne źródło pożywienia, a także surowca na ubrania i narzędzia dla koczowników, migrowały z Europy Zachodniej na tereny Nizy środkowoeuropejskiego. Nazwa tej kultury – kultura świderska pochodzi od stanowiska w Świdrach Wielkich, gdzie odnaleziono pierwsze typowe ślady tej kultury. Niekiedy stosuje się zamiennie nazwę cykl (lub kompleks) mazowszański. Była to kultura koczownicza przemieszczająca się za wędrującymi stadami reniferów. Pozostałością materialną tej kultury jest przemysł świderski, który obejmuje wykonywane z dobrej jakości krzemienia wydobywanego odkrywkowo narzędzia liściaki i grociki trzoneczkowate, rylce i półtylczaki, co wskazuje, że do polowań używane były głównie harpuny, łuki i włócznie. Pojawiły się także narzędzia kościane. Wyrabiano także niewielkie drapakki do czyszczenia i cięcia skór i obróbki drewna, narzędzie te stanowiły także przedmiot wymiany handlowej. Osadnicy, choć nie była to jednak kultura osiadła, zamieszkiwali tereny nad Wisłą i Świdrem. Pierwsze wyroby krzemienne, ze stanowisk w Świdrach Wielkich zbierane były już w 1906 r. Jednak ważne wyniki badań przyniosły prace prowadzone w latach 1919–1934. Naukowcom udało się ustalić, iż ci niezrównani łowcy znali zwyczaje reniferów, zimą wędrowali za nimi na południe a latem na północ. Te wędrowki były także okazją do wymiany handlowej i zdobywania wysokiej jakości krzemienia jurajskiego tzw. czekoladowego wydobywanego w Górach Świętokrzyskich. Łowcy mieszkali głównie w namiotach ze skór reniferów układanych na konstrukcjach z żerdzi, miały one kształt zbliżony do indiańskiego tipi. W środku znajdowało się palenisko a przeciętna rodzina liczyła około 5-6 osób. Zimą używano także częściowo zagłębionych w grunt ziemianek. Jedno z ważniejszych stanowisk tej kultury stanowi wydma Pękotka we wsi Całowanie, siedlisko wydmowe położone wśród mokradeł Wisły. W latach 1963–1969 przeprowadzone tam badania, pod kierunkiem Romualda Schilda, pozwoliły ustalić chronologię dla całego Nizy Poleskiego.

Maksymalny zasięg kultury świderskiej w Europie

Po ustąpieniu lodowca, tundra zostaje zastąpiona lasem, głównie iglastym. Na terenach położonych na tarasie Wisły i Świdra osiadają się mezolityczni łowcy, którzy rozpoczynają historię rybołówstwa na tym terenie, posługują się już czółnami. Są to jednak wciąż ludy koczownicze. Wraz z udomowieniem zwierząt około 6500 lat temu, na terenach położonych przy Wiśle pojawiają się pierwsi rolnicy znający się także na ceramice: Osadnicy reprezentujący kulturę ceramiki wstęgowej (rejon Karczewa) i kulturą pucharów lejkowatych. Na terenie naszego powiatu odkryto stanowiska kultury amfor kulistych i około II tysiąclecia p.n.e. grupy koczowników kultury ceramiki o zdobieniach grzebykowo-dołkowych. Osadnictwo koncentruje się wzdłuż Świdra i Wisły. U schyłku neolitu pojawiają się także przedstawiciele kultury ceramiki sznurowej. Dość liczne są ślady osadnictwa pochodzące z epoki brązu odnajdywane praktycznie na terenie całego powiatu. Około 1500 roku p.n.e. na terenie tym pojawiają się pierwsi osadnicy reprezentujący kulturę łużycką używającą już radła i wołów do orania ziemi. Ślady tej kultury odnaleziono na kilkudziesięciu stanowiskach na terenie całego powiatu. Jednak osadnictwo koncentruje się wciąż w rejonie Karczewa. Około 700 r. rozpoczyna się epoka żelaza, właśnie w tym okresie powstają pierwsze obwałowane grodziska na terenie Polski. Istotne dla historii Powiatu Otwockiego jest pojawienie się kultury grobów kloszowych. Na terenach nad Wisłą w rejonie Karczewa i Wiązowny występują cmentarze, pozostałości tej kultury. Stanowiska te są często niszczone, gdyż groby tej kultury znajdują się płytko pod ziemią. Na przełomie er obszary te obejmuje już kultura przeworska. Ludność tej kultury uczestniczy w handlu z Imperium Rzymskim, niewątpliwie szlak handlowy musiał przebiegać wzdłuż Wisły. Ludność zamieszkująca te tereny korzystała na dalekosiężnej wymianie handlowej związanej z istnieniem tzw. „Szlaku Bursztynowego”. Z tego okresu pochodzą osady zlokalizowane m. in. w Janowie, Glinkach, Ponurzyca. Na terenie Powiatu Otwockiego znajdowane były liczne rzymskie monety. W związku z przesuwającymi się w kierunku południa plemionami Gotów, pomiędzy III a VII wiekiem mamy do czynienia z wyludnieniem terenów osadniczych.

Po tym okresie na tereny te przybywają Słowianie. Okres najazdów Jaćwingów i Litwinów jest okresem pewnego przestoju w rozwoju tych ziem. Być może dokładniejsze badania archeologiczne pozwolą odkryć więcej informacji na temat osadnictwa tych ziem w okresie wczesnego Średniowiecza. Dopiero około przełomu XII i XIII wieku tereny te zaczynają się rozwijać, wzmianki o miejscowościach Ziemi Czerskiej pojawiają się w źródłach pisanych. Od czasów rozbicia dzielnicowego w 1138 Mazowsze pozostaje niezależną dzielnicą książęcą rządzoną przez ród Piastów Mazowieckich. Czersk staje się stolicą księstwa Mazowieckiego

(Czerskiego), okresowo taką funkcję pełni Warszawa i Płock. Księstwo Czerskie dzieli się na trzy powiaty, w tym tereny obecnego Powiatu Otwockiego znajdują się w granicach powiatu czerskiego. W tym czasie ważną rolę pełni leżący przy szlaku prowadzącym na południowy wschód Osieck. Książęta Mazowieccy zakładają tutaj nad rzeką gród warowny (nazwa Osieck pochodzi od osieka - formy fortyfikacji złożonej z pasa pni drzew ułożonych zaostrozonymi gałęziami na zewnątrz.) Była to ważna warownia broniąca południowo-wschodniej granicy księstwa, założony został tutaj zwierzyniec i dwór myśliwski. W okolicznej puszczy książęta urządzali polowania i prawdopodobnie turnieje rycerskie, gdyż zamek czerski nie był dość duży do urzędu szrank. Ciekawostką jest, iż na początku XIV wieku Książę Trojden zaczyna pieczętować się herbem ze smokiem (wiwerną). W średniowiecznej ikonografii tego okresu smok oznacza szatana i zło, wyjątkiem jest nawiązanie do mitu arturiańskiego, którym zapewne zafascynowany był dwór książęcy. Smok mazowiecki przetrwał do tej pory w herbie Powiatu Otwockiego.

Na początku XIV wieku Litwa zagrożona ze strony Zakonu Krzyżackiego Ordy Tatarskiej i Księstwa Moskiewskiego rozpoczyna starania o jak najlepsze stosunki z Polską i Księstwem Mazowieckim Dla polepszenia stosunków Polski i Litwy, w 1325 r. skojarzono małżeństwo królewicza Kazimierza z córką Księcia Giedymina Anną-Aldoną. Ożywa szlak handlowy w kierunku Liwu przez Osieck, przy przeprawie przez Świder rozwija się Kołbiel. W związku ze wzrostem znaczenia Warszawy, następuje nasilenie handlu rzeczno, lądowego i gospodarki leśnej, co także przyczynia się do rozwoju regionu. Warszawa staje się silnym ośrodkiem handlowym, świadczy o tym fakt, że w roku 1338 w Warszawie odbywa się proces polsko-krzyżacki. Papiescy korektorzy wybrali Warszawę, gdyż odpowiadała ona ówczesnym normom, czyli posiadała odpowiednią liczbę budynków murowanych. Wraz z rozwojem Warszawy na znaczeniu traci Czersk, szlak wiodący na Ruś przesuwają się w kierunku północnym, prowadzi przez Dobre i Okuniew. Po śmierci ostatniego z książąt mazowieckich Janusza III i Inkorporacji Mazowsza do Korony w roku 1526 Warszawa traci znaczenie stolicy księstwa, stając się stolicą województwa. Nie hamuje to jednak rozwoju regionu. Aż do 1795 r., tereny obecnego Powiatu Otwockiego należały prawie w całości do ziemi czerskiej, sięgającej na wschodzie aż po okolice Cegłowa, tereny na północ od rzeki Świder i na zachód od wsi Glinianka, leżały w granicach powiatu warszawskiego. Czersk był wtedy także siedzibą starostwa powiatu, z którego po 1539 r. wyodrębnił się powiat garwoliński, obejmujący południową część obecnego Powiatu Otwockiego z terenami obecnych gmin Osieck, Kołbiel, wschodnimi fragmentami gmin Wiązowna, Celestynów i Sobienie-Jeziory.

Włączenie Mazowsza do korony wiąże się z nadaniem praw miejskich Kołbieli w 1532 r., Karczew uzyskuje prawa miejskie w 1548 r., a Glinianka (wówczas Wawrzynczew) w 1557 r. W rok później prawa miejskie uzyskuje Osieck, stając się siedzibą starostwa niegrodowego. O znaczeniu Osiecka jako miasta świadczy fakt, iż pod koniec lat 30-tych XVII wieku schronił się tutaj wraz z dworem Zygmunt III, który uciekł z Warszawy przed panującą tam zarazą. Pod koniec XVI wieku Karczew staje się ważnym ośrodkiem handlu pośredniczącym w handlu Wiślanym, za sprawą Melchiora Walbacha, który kupuje majątek w Ostrówcu i przyczynia się prawdopodobnie do rozwinięcia handlu bydłem i trzodą. Do znacznego upadku i wyludnienia regionu przyczynia się okres wojny ze Szwecją. W 1663 Franciszek Bieliński pułkownik Jana Kazimierza, nabywa dobra otwockie. Jego syn Kazimierz Bieliński wnosi w ostatniej dekadzie XVII wieku w Otwocku Wielkim rezydencję, wg projektu Tylmana von Gamera. Rezydencja zostaje połączona barokową osią zamkniętą z nowo wybudowanym Kościołem w Karczewie, jej pozostałością jest pomnikowa aleja lipowa. W tym okresie wzdłuż mokradeł przy dawnym tarasie Wisły na skraju lasu przekopany zostaje kanał, który umożliwia użytkowanie „poleskich” podmokłych łąk i bagnisk pod uprawę. Przeniesienie, zycia administracyjnego

Rzeczypospolitej do Warszawy przyczynia się do rozwoju regionu. Pod koniec XVIII wieku w Jeziorach w majątku Jezierskich powstaje fabryka kos. Nowo wybudowany przez Marię Karolina Lubomirska pałac w Wiązownie i dobrze urządzone folwark przynosi rozwój Północnej części obecnego Powiatu Otwockiego. W dobrach Dobrzyńskich, Jezierskich i w posiadłościach innych rodów powstają kolejne dwory i folwarki. Dużą rolę w rozwoju regionu, ma powstanie utwardzonego traktu z Warszawy do Lublina. W 1835 w Starej Wsi przy Kołbieli powstaje nowoczesne wzorcowe gospodarstwo rolne założone przez Zamoyskich. Wzdłuż Świdra powstają młyny pełniące także okresowo rolę tartaków.

Nie bez znaczenia ma także działalność, na terenie Łużyca, potomków osadników holenderskich. Zasiedlają oni tereny zalewowe Wisły położone od Wilgi aż do Wilanowa. Wprowadzają na ten teren hodowle wikliny, budują pierwsze wały i kanały umożliwiające gospodarkę rolną na żyznych ziemiach. Olędrowie zwani później Łużycanami są także zapleczem doskonałych rzemieślników obsługujących położone w lesistej części regionu miejscowości. Okres zaborów przynosi odebranie Gliniance praw miejskich w 1820 r. Po powstaniu styczniowym następuje powolny upadek majątków ziemskich i utrata praw miejskich, w 1869 r., prawa miejskie traci Karczew, Kołbiel i Osieck. Wiele wsi zostaje doszczętnie spalonych.

Istotnym elementem, który miał wpływ na rozwój letnisk: Józefowa, Willi Otwockich i letniska Otwock jest powstanie Drogi Żelaznej Nadwiślańskiej. W roku 1874 bankier, inwestor i finansista warszawski Leopold Kroneneberg, założyciel m.in. Banku Handlowego i Szkoły Handlowej w Warszawie, uzyskał koncesję na budowę połączenia kolejowego z Mławą, przez warszawską Pragę i Lublin do Kowla. By zrealizować tę inwestycję, w tym samym roku powołano Towarzystwo Drogi Żelaznej Nadwiślańskiej z siedzibą w Petersburgu i filią w Warszawie. Przy budowie zatrudnionych było dziennie 25 tys. robotników. W sierpniu 1877 r. oddano linię kolejową do użytku. W wyniku parcelacji podupadającego majątku Kurtzów, właścicieli dóbr w Otwocku Wielkim i folwarku Anielin, powstają pierwsze wille zbudowane przez ilustratora i artystę Michała Elwiro Andriollego, w położonym nad Świdrem letnisku Brzegi. Obok w 1883 r. założony zostaje Bojarów, pensjonat oferujący naturalne jarskie potrawy i leczenie kumyse. W roku 1893 zostaje założony w Otwocku przez dr Józefa Geislera z Karczewa, pierwsze w Polsce nizinne sanatorium przeciwgruźlicze. Trwa eksurbanizacja wzdłuż Linii Otwockiej, początkowo związana z rozbudową terenów letniskowych w Otwocku, Józefowie i Celestynowie. W 1914 r. zostaje uruchomiona kolejka dojazdowa z Jabłonny do Karczewa. W 1916 r. Otwock uzyskuje prawa miejskie. Rozpoczyna się zasiedlanie miejscowości przez ludność Żydowską, w 1939 w Otwocku na prawie 20 tys. mieszkańców około 70 proc. to ludność pochodzenia żydowskiego. Lata siedemdziesiąte to okres wzmożonej aktywności budowlanej. W uzdrowiskowy krajobraz Otwocka, wprowadzona zostaje zabudowa wielorodzinna. Blokowska powstają głównie w centralnej części miasta.

2. Krajobraz kulturowy

Widok z granicy terasy wiślanej na poleskie wsie i las, w tle ponurzyckie góry

Mówiąc o krajobrazie kulturowym Powiatu Otwockiego, należy rozróżnić co najmniej jego trzy rodzaje, które w znaczny sposób różnią się od siebie i są związane z rozwojem obszaru ekonomicznego danego rejonu. Wspólny dla całego obszaru jest element charakterystycznego położenia wzdłuż doliny rzeki Wisły i jej dopływów (Świdra, Mieni, Belcha), gdzie powstają folwarki szlacheckie otoczone przynależącymi do majątków wsiami-ulicówkami. W kontekście krajobrazu kulturowego należy rozróżnić wsie położone na Łużycu (terenach zalewowych Wisły obsadzanych wierzbą), w tym także Sobieni-Jezior, od miejscowości „Polesoków”, uzależnionych ekonomicznie lasu (głównie sosnowego) i szlaków handlowych biegnących na wschód, związanych raczej z Kulturą Kołbielską niż Kulturą Olęderską. Trzecim typem krajobrazu kulturowego jest występujący na naszym terenie (Otwock, Józefów, Celestynów) krajobraz miejscowości uzdrowiskowych położonych wzdłuż linii kolejowej stanowiącej oś centralną tych miejscowości. W dużej mierze ten ostatni krajobraz został zatarty i przekształca się w niektórych obszarach w dzielnice willowe (głównie w Józefowie), gdzie indziej ulega degradacji (Otwock) ze względu na brak spójnej polityki przestrzennej.

Jako element krajobrazu kulturowego należy wymienić układ urbanistyczny dawnych miasteczek (Karczewa, Kołbieli, Osiecka, a także Sobieni-Jezior) z prostokątnym rynkiem, położonym przy głównej drodze przelotowej i odbiegającą od niego siatką ulic. Warto zwrócić uwagę na barokową wieś Wiązownę. Jej układ z parkiem dworskim, kościołem zamykającym oś ulicy, zorganizowanym układem hydrologicznym został częściowo zatarty. Jednak wciąż jest możliwe jego zachowanie, gdyż tereny tej miejscowości nie podlegały silnej urbanizacji w obrębie tego założenia.

3. Zabytki nieruchome i zespoły zieleni

Na terenie Powiatu Otwockiego znajdują się 53 zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków. W Latach 2006–2012 do rejestru zabytków wojewódzki konserwator wpisał 5 zabytków, w tym 4 w roku 2011 (trzy wiaty na stacjach kolejowych jako jeden wpis) i Cmentarz Żydowski w Śniadkowie Górnym.

Celestynów

	Opis i adres	Okres powstania	Nr w rejestrze zabytków
1.	Willa (z zielenią leśną), ul. św. Kazimierza 14	1905	nr rej.: 1210 z 6.10.1993
2.	Zespół dworski „Radzin” ul. Otwocka 18	1869	nr rej.: 1416-A z 28.03.1990

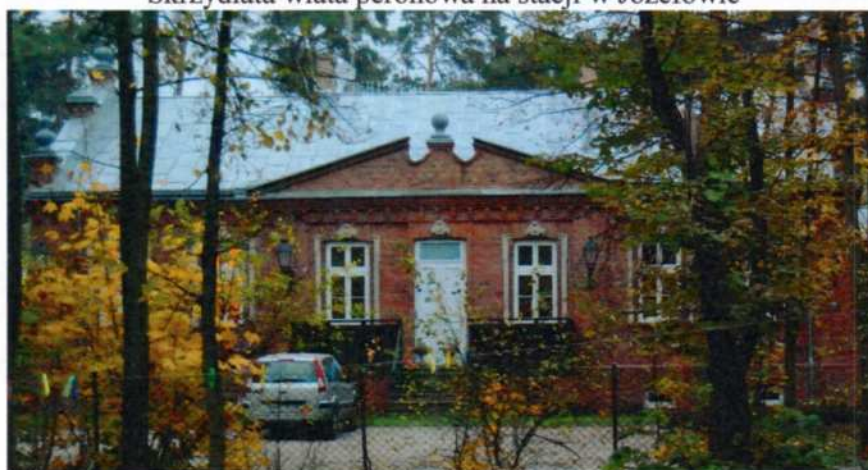
Dwór „Radzin” w Celestynowie

Józefów

	Opis i adres	Okres powstania	Nr w rejestrze zabytków
1.	Wiata peronowa z poczekalnią na stacji kolejowej Józefów	Lata 30-te XX w.	nr rej.: 1017 z dnia 01.07.2010
2.	Wiata peronowa z poczekalnią na stacji kolejowej Michalin	Lata 30-te XX w.	nr rej.: 1017 z dnia 01.07.2010
3.	Dom z ogrodem, ul. Leśna 19 w Józefowie	1910	nr rej.: 1650-A z 29.10.1998 i 5-A z 28.12.2000
4.	Dom z ogrodem, ul. Nadwiślańska 100 w m. Nowa Wieś	1936	nr rej.: 1363-A z 6.10.1988

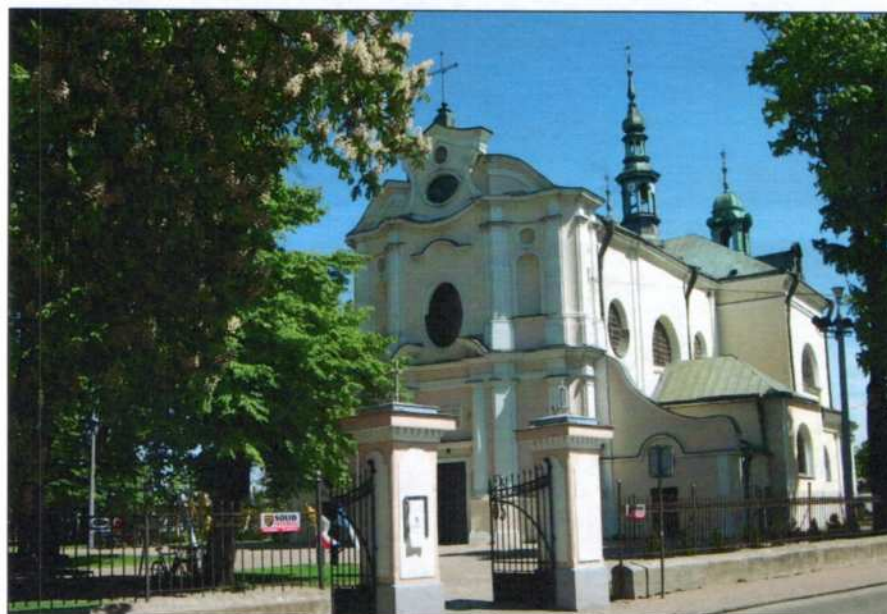
Skrzydłata wiata peronowa na stacji w Józefowie

Willa „Jakubówka” w Józefowie. Przykład opłacalnej ekonomicznie inwestycji w zabytek

Karczew

	Opis i adres	Okres powstania	Nr w rejestrze zabytków
1.	Kościół par. p.w. św. Wita, ul. Żaboklickiego z dzwonnica w Karczewie	1732-1737	nr rej.: 1043/104 z 20.01.1958
2.	Cmentarz par. rzym.-kat. w Karczewie	1863	nr rej.: 1322 z 11.10.1988
3.	Kaplica cmentarna Bielińskich na cmentarzu w Karczewie	1830	nr rej.: 1044/747 z 17.04.1964
4.	Cmentarz żydowski w Karczewie, ul. Otwocka	koniec XIX w.	nr rej.: 1377 z 26.07.1989
5.	Cmentarz żydowski w Anielinie	Ok. 1920	nr rej.: 1407 z 2.02.1991
6.	Zespół pałacowo-parkowy Bielińskich w Otwocku Wielkim	1693	nr rej.: 1044/747 z 17.04.1964

Kościół p.w. św. Wita w Karczewie

Kołbiel

	Opis i adres	Okres powstania	Nr w rejestrze zabytków
1.	Zespół dworski w Dobrzyńcu	XIX w.	nr rej.: A-365 z 29.05.1984
2.	Kościół par. p.w. Świętej Trójcy w Kołbieli	1896-1898	nr rej.: A-301 z 5.09.1983
3.	Zespół pałacowy w Kołbieli	1866	nr rej.: 768 z 26.09.1967
4.	Kaplica drewniana w Radachówce	1936	nr rej.: 41 z 20.01.1956
5.	Zespół pałacowy w Rudnie	pocz. XIX w.	41 z 20.01.1956
6.	Park zespołu pałacowego w Rudnie	pocz. XIX w.	nr rej.: A-454 z 11.12.1996
7.	Zespół dworski w Rudzienku	pocz. XIX w.	nr rej.: 653/62 z 9.04.1962 oraz A-319 z 29.12.1983
8.	Dom (chałupa) w Sępochowie nr 45	2 poł. XIX w.	nr rej.: A-283 z 24.06.1981
9.	Młyn drewniany w Siwiance-Tarachowiznie	pocz. XIX w.	nr rej.: 859 z 6.07.1970
10.	Zespół dworski w Sufczyźnie z parkiem	1 poł. XIX w.	nr rej.: 763 z 1.12.1966

Klasycystyczny pałac w Rudnie

Osieck

	Opis i adres	Okres powstania	Nr w rejestrze zabytków
1.	Kościół par. p.w. św. Bartłomieja w Osiecku	1902-1909	nr rej.: 739 z 7.05.1962
2.	Kaplica cmentarna p.w. św. Rocha w Osiecku	1839-1840	nr rej.: 687/62 z 12.04.1962
3.	Kościół Mariawitów w Pogorzeli	1910	nr rej.: 260 z 10.03.1978

Kościół p.w. św. Bartłomieja w Osiecku

Otwock

	Opis i adres	Okres powstania	Nr w rejestrze zabytków
1.	Ratusz, bud. A i B, ul. Armii Krajowej 5	XIX w. pocz. XX w.	nr rej.: 936-A z 31.01.1979
2.	Wiata peronowa z poczekalnią na stacji kolejowej Świder	lata 30-te XX w.	nr rej.: 1017 z dnia 01.07.2010
3.	Dom, uzdrowisko Abrama Gurewicza z ogrodem, ul. Armii Krajowej 8	1906-1916	nr rej.: 937-A z 31.01.1979 i z 22.04.2003
4.	Willa, ul. Bagatela 24	pocz. XX w.	nr rej.: 940-A z 31.01.1979
5.	Sanatorium „Olin”, oraz kaplica, ul. Borowa 6/12	1927-1935	nr rej.: A-708 z 20.03.2006
6.	Zespół Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego, ul. Borowa 14-18	1933-1936	nr rej.: A-728 z 30.01.2006
7.	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemskiego, ul. Brzozowa 2	1915-1920	nr rej.: 943-A z 14.04.1979
8.	D. sąd, ul. Czaplickiego 7	1928	nr rej.: 1633-A z 26.06.1997
9.	Dom, ul. Kochanowskiego 6/8	pocz. XX w.	., nr rej.: 939-A z 31.01.1979
10.	Willa z ogrodem, ul. Kolorowa 14	1930	nr rej.: A-947 z roku 27.12.1999

D. sanatorium wojskowe, obecnie Europejskie Centrum Zdrowia w Otwocku

11..	D. dworzec kolejki wąskotorowej, ul. Wawerska 9	1916	nr rej.: 1932-A z 26.06.1997
12.	Willa z ogrodem, ul. Zamenhofa 4	1923	nr rej.: 1452-A z 20.11.1990
13.	Willa „Albinów” z ogrodem, ul. Lelewela 3	lata 20-te XX w.	nr rej.: 1637-A wpis dokonany 12.09.1997
14.	Dawne kasyno miejskie, ul. Filipowicza 9	1927-1933	nr rej.: 938-A z 31.01.1979
15.	Zespół willi „Wertheimówki”, ul. Piłsudskiego 16/18	1931	1640-A z 3.10.1997
16.	Zespół szpitalny, d. sanatorium m. Stołecznego Warszawy i Towarzystwa „Brijus - Zdrowie” ul. Reymonta 83 / 91	1911-1929	nr rej.: A-714 z 7.09.2006
17.	Willa „Julija” Warszawska 23	przed 1893	nr rej.: A-992 z 14.06.1980
18.	Willa „Raciążanka” z ogrodem, ul. Struga 4	po 1920	nr rej.: 1634-A z roku 26.06.1997

Willa „Raciążanka” przy ulicy Struga w Otwocku

Sobienie-Jeziory

	Opis i adres	Okres powstania	Nr w rejestrze zabytków
1.	Zespół dworski w Siedzowie	koniec XIX w.	nr rej.:dec.557/04 z 6.04.2004 oraz nr rej.: A-286 z 4.08.1981
2.	Wiatrak „koźlak” w Sobieniach Kielczewskich	1838	nr rej.: A-52 z 14.07.2003
3.	Zespół pałacowy i folwarczny w Sobieniach Szlacheckich	połowa XIX w	nr rej.: A-936 z 29.05.2000
4.	Cmentarz żydowski w Śniadkowie Górnym	1868	nr rej.: A-1033 z 28.06.2011
5.	Kościół par. p.w. św. Jana z dzwonnica	XVIII-XX	nr rej.: 688/62 z 12.04.1962

Wiatrak „koźlak” w Sobieniach Kielczewskich

Wiązowna

	Opis i adres	Okres powstania	Nr w rejestrze zabytków
1.	Kościół p.w. św. Wojciecha w Wiązownie z dzwonnica	przed 1800	nr rej.:1113/363/62 z 5.03.1962
2.	Cmentarz par. rzym.-kat w Wiązownie	koniec XIX w.	nr rej.: 1327 z 27.12.1988
3.	Zespół pałacowy w Wiązownie	1890	nr rej.: 1230 z 18.08.1983
4.	Willa „Karolin-Marianów”, ul. Parkowa 1, z parkiem	1880	nr rej.: A-730 z 27.03.2006 (odwołanie)
5	Kościół p.w. św. Wawrzyńca w Gliniance	XVIII w.	nr rej.:1013/685 z 12.04.1962

Kościół p.w. św. Wawrzyńca w Gliniance

Zespoły zieleni

Aleja prowadząca do pałacu w Otwocku Wielkim

Jednymi z najważniejszych elementów tworzących krajobraz kulturowy w powiązaniu z zabytkami architektury są formy zaprojektowanej zieleni, parki pałacowe i dworskie, zabytkowe aleje, parki leśne oraz ogrody. Na terenie Powiatu Otwockiego znajduje się 20 parków i ogrodów objętych wpisem do rejestru, w tym wpisem indywidualnym aż pięć zespołów zieleni. Ich stan jest zróżnicowany w zależności od właściciela. Park Pałacu w Rudnie, czy Sobieniach Szlacheckich oraz w Zespole Pałacowo-Parkowym w Otwocku Wielkim jest w bardzo dobrym stanie, brak przypadkowego podszytu a bieżącej pielęgnacji dokonują posiadający uprawnienia specjaliści.

W niektórych przypadkach, takich jak Pałac w Kołbieli, Pałac w Wiązownie, relikty parku w Rudzienku czy park miejski w Otwocku, pielęgnacja dokonywana jest w stopniu minimalnym, usuwane są zeschnięte oraz zainfekowane gałęzie i drzewa. W niektórych obiektach np. Parku przy dworze w Sufczyźnie czy w parku podworskim w Glinkach nie są dokonywane żadne prace pielęgnacyjne, a układy tych parków ulegają zatarciu.

Niezbędnym elementem założenia parku pałacowego i dworskiego było jezioro lub staw, jako element spójnego krajobrazu i zbiornik pełniący funkcje przeciwpożarową oraz wychładzającą powietrze w obrębie założenia i stanowiący także rezerwę ryb. Daje to szansę na wykorzystanie przy udziale społeczności lokalnej podworskich parków jako terenów zielonych z przeznaczeniem na rekreację mieszkańców. Konieczna rewitalizacja nie może się jednak odbyć z naruszeniem substancji zabytkowej i powinna być przeprowadzana w konsultacji ze służbami konserwatorskimi.

Zabytki sakralne i sepulkralne

Do najważniejszych zabytków sakralnych Powiatu Otwockiego należy kościół w Karczewie. Późnobarokowy kościół ma bardzo ciekawą formę, znajduje się na osi łączącej Pałac w Otwocku z kościołem św. Wita, posiada bogatą dekorację rzeźbiarską. Niezbędny jest obecnie jego remont oraz przeprowadzenie badań w celu ustalenia autora projektu.

Na terenie Powiatu Otwockiego znajdują się dwa ciekawe XVIII-wieczne drewniane kościoły w Gliniance i Warszawicach oraz pochodząca z lat 30-tych kaplica w Radachówce.

Ważnym i niedocenianym zabytkiem jest kościół p.w. św. Wojciecha w Wiązownie – to wyjątkowy przykład klasycyzmu warszawskiego ery stanisławowskiej. Niezbędne jest jednak rozstrzygnięcie czy autorem projektu był Szymon Bogumił Zug czy Jan Chrystian Kamsetzer.

Na terenie Powiatu Otwockiego w Osiecku i Kołbieli znajdują się dwa monumentalne, górujące nad krajobrazem, kościoły powstałe w wyniku poszukiwania tzw. „stylu polskiego” architektury sakralnej. Oba są projektu wybitnych architektów, przedstawicieli historyzmu, Stefana Szyllera i Józefa Piusa Dziekońskiego. Na uwagę zasługują kaplice grobowe na cmentarzu w Osiecku i Karczewie. Jednym ze śladów kultury żydowskiej na terenie powiatu są cmentarze w Karczewie, Śniadkowie Górnym i Kołbieli, przy czym te ostatnie wymagają uporządkowania, a Kołbielski podjęcia działań w celu odnalezienia macew. Ciekawe Cmentarze wojskowe znajdują się w Karczewie, Otwocku i Aleksandrowie. Do miejsc pamięci należy zaliczyć samotne mogiły powstańców, żołnierzy i miejsca upamiętniające walki w obronie kraju a także miejsce mordu i pochówku tysięcy Żydów Otwockich, oraz nieoznaczoną mogiłę Romów zamordowanych w Karczewie.

Wykaz zabytków sakralnych i sepulkralnych

1. Kościół par. p.w. św. Wita, ul. Żaboklickiego z dzwonnica w Karczewie
2. Cmentarz par. rzym.-kat. W Karczewie
3. Kaplica cmentarna Bielińskich na cmentarzu w Karczewie
4. Kościół par. p.w. Świętej Trójcy w Kołbieli
5. Kościół par. p.w. św. Bartłomieja w Osiecku
6. Kaplica cmentarna p.w. św. Rocha w Osiecku
7. Kościół Mariawitów w Pogorzeli w gm. Osieck
8. Sanatorium „Olin”, ul. Borowa 6/12 oraz kaplica w Otwocku
9. Kościół par. p.w. św. Jana z dzwonnica w Sobieniach-Jeziorach
10. Kościół p.w. św. Wojciecha w Wiązownie z dzwonnica
11. Cmentarz par. rzym.-kat w Wiązownie
12. Kościół p.w. św. Wawrzyńca w Gliniance gm. Wiązowna
13. Cmentarz żydowski w Karczewie, ul. Otwocka
14. Cmentarz żydowski w Anielinie w Karczewie
15. Cmentarz żydowski w Śniadkowie Górnym

Pałace

Najważniejszą rezydencją na terenie Powiatu Otwockiego jest Pałac Bielińskich w Otwocku Wielkim. Zarówno poprzez wspaniałą bryłę projektu Tylmana von Gamera, wybitnego architekta, który w pałacu tym połączył Barok i Klasycyzm, a także rolę, jaką odegrał w historii Polski. Tylman von Gamera był czołowym architektem dojrzałego Baroku w Polsce. Pałac ten, obok Pałacu Krasieńskich w Warszawie i Pałacu Branickich w Białymstoku, stanowi jedno z najważniejszych dzieł tego architekta na ziemiach polskich. Otwocka rezydencja to wyjątkowy zabytek, w którym ujawniają się elementy nadchodzącego klasycyzmu. W pałacu tym często bywał król August II Mocny zaprzyjaźniony z rodziną Bielińskich. Po 1713 roku spadkobiercą rezydencji i folwarku stał się Franciszek Bieliński, późniejszy Marszałek Wielki Koronny, który zasłynął wybrukowaniem i skanalizowaniem ważniejszych warszawskich ulic oraz założeniem (dekretom wydanym w otwockim pałacu) pierwszej zawodowej straży pożarnej.

Istotnym zabytkiem jest także pochodzący z XIX wieku Pałac Zamoyskich w Kołbieli i zespół budynków gospodarczych. Niegdyś było to najnowocześniejsze gospodarstwo

na ziemiach polskich. Obecnie budynki folwarku znajdujące się poza terenem zespołu pałacowo-parkowego popadają w ruinę – niezbędne wydaje się zagospodarowanie terenu pod działalność przemysłowo-usługową, jednak po uprzednim zaplanowaniu rewitalizacji terenu. Pałac w Kołbieli, mimo iż jest w dobrym stanie technicznym, bo do remontu kwalifikuje się głównie elewacja, nie znajduje nabywcy. Jednym z celów wskazanych w tym programie powinno być znalezienie właściciela dla obiektu lub zagospodarowanie go na cele kulturalne po uprzednim wydzieleniu działki z budynkiem szkoły.

Pałace w Sobieniach-Jeziorach i Rudnie znajdują się w rękach prywatnych i opieka nad nimi sprawowana jest w sposób wzorcowy. Niestety pałac w Wiązownie, mimo iż znajduje się w prywatnych rękach, jest w złym stanie technicznym, a właściciele nie mają pomysłu na jego zagospodarowanie.

Należy zauważyć, że pałace Powiatu Otwockiego (z wyjątkiem pałaców w Kołbieli i Wiązownie) znajdują się w bardzo dobrym stanie, przeprowadzane są bieżące remonty, a co najważniejsze, obiekty te stały się miejscem otwartych wydarzeń kulturalnych.

Wykaz pałaców

1. Zespół pałacowo-parkowy Bielińskich w Otwocku Wielkim gm. Karczew
2. Zespół pałacowy Zamoyskich w Kołbieli
3. Zespół pałacowy w Rudnie, gm. Kołbiel
4. Zespół pałacowy i folwarczny w Sobieniach Szlacheckich
5. Zespół pałacowy w Wiązownie

Dwory

Stosunkowo niewielka liczba zespołów dworskich jest efektem zniszczeń wojennych i zaniedbań właścicielskich w II połowie XX wieku. Stan dworów jest zróżnicowany. Najlepiej zachowanym dworem w Powiecie Otwockim jest dwór „Radzin” w Celestynowie, który jest otwarty sezonowo. Organizowane są w nim imprezy okolicznościowe. Drewniany dwór w Siedzowie jest zamieszkały i zadbane. Dwór w Dobrzyńcu tak silnie związany z historią regionu, zmienił niedawno właściciela i jego przyszłość jest niepewna, jednak teren został ogrodzony, a park uporządkowany. Dwór w Rudzienku został przeniesiony. Pozostałości zespołu dworskiego są zaniedbane i popadają w ruinę. Stan zabytków, na co dzień oglądają dzieci uczące się w szkole wybudowanej na terenie założenia parkowego. Należy jak najszybciej podjąć działania w celu zabezpieczenia ruiny lamusa i opuszczonej oficyny i podjąć starania w celu uzyskania środków zewnętrznych na integrację i adaptację budynków na potrzeby kulturalno-oświatowe. Podworskie stawy są zaniedbane, podobnie jak park. Pozytywnym elementem jest naprawienie jednego z filarów zabytkowej bramy wjazdowej na teren założenia.

Dwór w Sufczynie wraz z parkiem stanowi własność Gminy Kołbiel, jest zaniedbany i niestrzeżony, a gmina nie roztacza nad nimi właściwej opieki. Skromne możliwości budżetowe Gminy Kołbiel utrudniają zadanie.

Jednym z ciekawszych obiektów, które nie zostały wpisane do rejestru zabytków, jest dwór i park w Gliniance.

Wykaz zespołów dworskich

1. Zespół dworski „Radzin” ul. Otwocka 18, gm. Celestynów
2. Zespół dworski w Dobrzyńcu, gm. Kołbiel
3. Zespół dworski w Rudzienku, gm. Kołbiel
4. Zespół dworski w Sufczynie z parkiem, gm. Kołbiel
5. Zespół dworski w Siedzowie, gm. Sobienie Jezioro

Wille i domy

W przypadku obiektów rejestrowych mamy do czynienia z różnorodnym stanem obiektu: podniesiona z ruin Jakubówka w Józefowie jest przykładem doskonałej przedsiębiorczości młodych ludzi, którzy nie tylko uratowali cenny zabytek, ale znaleźli dla jego istnienia uzasadnienie ekonomiczne – wynajmując parter obiektu i piwnice pod przedszkole miastu Józefów.

Willa Julia w Otwocku, mimo iż była projektowana przez wybitnego architekta i stanowi udaną recepcję neogotyku, jest przykładem zaniedbań właścicieli i znajduje się w stanie ruiny. Pozostałe Wille znajdujące się w rękach prywatnych są w dobrym stanie. Napraw i remontów pilnie wymagają obiekty zarządzane przez samorządy. Na terenie Powiatu Otwockiego, głównie na terenie Otwocka i Józefowa, znajduje się ponad pół tysiąca willi i byłych pensjonatów. Na uwagę szczególnie zasługują modernistyczne wille w Józefowie i Otwocku, gdyż jest to przykład architektury najwyższej światowej klasy. Istotne dla zachowania krajobrazu kulturowego i wartościowego dziedzictwa jest zachowanie obiektów drewnianych zbudowanych w stylu nadświdrzańskiej architektury drewnianej, która jest lokalną odmianą stylu uzdrowskiego popularnego na zachodzie.

Na terenie miasta na uwagę i objęcie ochroną zasługują historyzujące wille i drewniane domy. Ciekawe są także niewielkie domki drewniane w Osiecku oraz nieliczne już drewniane chałupy znajdujące się w Karczewie, które prawdopodobnie są wzorowane na budownictwie olęderskim, domach w typie „langhof” z przelotową sienią. W Celestynowie elementem charakterystycznym dla zabudowy willowej są cechy kostiumu francuskiego występujące w starszych budynkach – mansardowy dach, taras wsparty na filarach, lub kolumnach ganku. Prawdopodobnie wzorem dla tych budynków stała się nieistniejąca już Willa „Koprówka”. Ze względu na złożoność problematyki, brak form ochrony oraz dużą liczbę obiektów (największe w Europie skupisko romantycznej architektury drewnianej), niezbędne jest opracowanie metod opieki dla zasobu znajdującego się poza rejestrem w ramach stworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami. Największym obiektem wymagającym pilnych rozwiązań jest budynek dawnego Pensjonatu Uzdrowskiego Abrama Gurewicza. Jest on ważną pamiątką uzdrowskiej historii Otwocka, stanowi zamykający element reprezentacyjnej pierzei miasta otwartej na torowisko linii Warszawa – Lublin.

Poza budynkami mieszkalnymi na terenie powiatu istnieją także zabytkowe szpitale: modernistyczne budynki dawnego Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego przy ulicy Borowej oraz Zespół Szpitalny d. Sanatorium M. St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie". Oba obiekty zostały niedawno zmodernizowane i rozbudowane przy użyciu nowoczesnych materiałów i technologii. To przykład doskonałej współpracy inwestora oraz urzędu konserwatorskiego, przy ogromnej i bardzo kosztownej inwestycji.

Budynek „Olina” położony przy ulicy Samorządowej, zbudowany według projektu Jana Koszyca Witkiewicza, należący do Samorządu Mazowieckiego, objęty został nakazem odbudowy. Należy rozważyć objęcie ochroną rejestrową dawnego sanatorium Sejmikowego przy ulicy Samorządowej, oraz gmachu budynku głównego i wejścia do Szpitala im. Prof. Adama Grucy w Otwocku ze względu na jego wysoką wartość architektoniczną (proj. z 1959).

Wykaz willi i domów

1. Willa (z zielenią leśną), ul. św. Kazimierza 14 w Celestynowie
2. Dom z ogrodem, ul. Leśna 19 w Józefowie
3. Dom z ogrodem, ul. Nadwiślańska 100 w m. Nowa Wieś, gm. Józefów
4. Dom (chałupa) w Sępochowie nr 45, gm Kołbiel
5. Dom, uzdrowisko Abrama Gurewicza z ogrodem, ul. Armii Krajowej 8 w Otwocku
6. Willa, ul. Bagatela 24 w Otwocku
7. Dom, ul. Kochanowskiego 6/8 w Otwocku
8. Willa z ogrodem, ul. Kolorowa 14 w Otwocku
9. Willa z ogrodem, ul. Zamenhofa 4 w Otwocku
10. Willa „Albinów” z ogrodem, ul. Lelewela 3 w Otwocku
11. Zespół willi „Werthemówki”, ul. Piłsudskiego 16 w Otwocku
12. Willa „Julija” Warszawska 23 w Otwocku
13. Willa „Raciążanka” z ogrodem, ul. Struga 4 w Otwocku
14. Dom w zespole Obserwatorium Magnetyzmu Ziemskiego, ul. Brzozowa 2 w Otwocku
15. Willa „Karolin-Marianów” z ogrodem, ul. Parkowa 1, w Wiązownie

Obiekty przemysłowe

Stan obiektów przemysłowych jest dość dobry. Na obecnym terenie Powiatu Otwockiego nie istniały duże zakłady przetwórcze ani produkcyjne. Nie zachowały się zespoły produkcyjne m.in. w Teklinie. W dobrym stanie są użytkowane jako obiekty mieszkalne: dawne młyn wodny w Kopkach i młyn „Pęchery” w Radachówce. Jako tartak użytkowany jest dawny młyn w Woli Karczewskiej. W stanie ruiny są młyny „Sokoły” w Sufczyńcu i Tarachowiźnie. Zniszczeniu uległ młyn w Sobieniach-Jeziorach. W Sobieniach Kielczewskich znajduje się wiatrak „koźlak”, w dość dobrym stanie ze względu na wietrzenie konstrukcji, jednak gont i więźba dachowa wymaga pilnej naprawy. Nie jest to kosztowne zadanie, a pozwoliłoby uchronić ten wyjątkowy i ważny dla krajobrazu kulturowego zabytek przed zniszczeniem.

Wykaz obiektów przemysłowych

1. Młyn drewniany w Siwiance-Tarachowiźnie
2. Wiatrak „koźlak” w Sobieniach Kielczewskich

Dzieło obronne – inżynieria wojskowa

Na terenie Powiatu Otwockiego nie rozpoznano wczesnych obwałowanych osad obronnych. W Radachówce znajdują się obwałowania mogące być fortyfikacją polową z pocz. XVIII wieku – prawdopodobnie zbudowaną do obrony przeprawy przez stacjonujące tutaj wojska saskie lub austriackie na pocz. XIX wieku. Konieczne jest przeprowadzenie dokładnych badań. Istnieje także taka możliwość, iż ze względu na niewielką wysokość wałów oraz brak śladów walki, fortyfikacja ta miała charakter dekoracji do inscenizacji patriotycznej.

Bardzo ciekawym elementem, prawdopodobnie pozostałością po fortyfikacji, jest wysoki wał rozciągający się w kierunku szosy Boryszewskiej od wzgórza, na którym posadowiono pałac w Wiązownie.

Wiadomo, że w Osiecku istniała kiedyś warowna, najprawdopodobniej drewniana strażnica, jednak do tej pory nie przeprowadzono badań mających na celu odkrycie jej dawnej lokalizacji.

W 1915 r. zachodzi potrzeba budowy fortyfikacji w celu ochrony przepraw na Wiśle. W tym też roku Niemcy rozpoczynają budowę schronów obserwacyjnych, bojowych i biernych na odcinku od szosy nadwiślańskiej, przez Emów, Wiązownę, Zagórze i dalej w kierunku Zielonki. Schrony są połączone rowami strzeleckimi z tzw. poprzecznikami i poprzedzone liniami zasieków z drutu kolczastego. Na tej linii Polacy skutecznie bronią się w trakcie Bitwy Warszawskiej w 1920 r., wzbogacając ją o kilka obiektów. W roku 1941 Niemcy dobudowują kilka schronów rozszerzając linię w kierunku Celestynowa - budując dwa schrony na Dąbrowieckiej Górze. Niemcy budują także drogi rokadowe tzn. utwardzone drogi mające na celu umożliwienie szybkiego transportu wojska, amunicji i sprzętu ciężkiego na pierwszą linię obrony.

Schrony na Dąbrowieckiej Górze są obecnie, w profesjonalny sposób, restaurowane przez lokalny oddział Stowarzyszenia Pro Fortalicjum. Miłośnicy fortyfikacji prowadzą pracę badawczą, pozyskują dokumentację zdjęciową dotyczącą wojennej historii regionu i Przedmościa Warszawskiego. W skansenie na Dąbrowieckiej Górze regularnie odbywają się pikniki. W 2012 r. po raz pierwszy odbyła się impreza związana z uroczystościami Bitwy Warszawskiej. Powiat Otwocki przekazuje dotację na tę imprezę. Schrony i zachowane zarysy rowów strzeleckich pozycji 15 DP stanowią jedyne materialne świadectwo Bitwy Warszawskiej i jako takie mają ważne znaczenie dla historii Polski, dlatego powinny zostać objęte ochroną, a na tym terenie należy rozważyć utworzenie szlaku, skansenu lub parku kulturowego.

Obiekty znajdujące się poza granicami powiatu

W okolicy Powiatu Otwockiego znajdują się obiekty, które historycznie i kulturowo są powiązane z powiatem otwockim. Stanowią ważny punkt na mapie turystyki kulturowej i jako takie muszą być brane pod uwagę przy projektowaniu ponadlokalnego produktu turystycznego. Pierwszym z nich jest zamek w Czersku, dawna stolica Ziemi Czerskiej, a więc i części Powiatu Otwockiego. Drugim jest zaprojektowany przez Jana Heuricha młodszego dwór w Dłużewie, leżący na granicy Powiatu Otwockiego, który stał się wzorem dla stylu dworkowego – na podstawie jego architektury powstało wiele willi w Powiecie Otwockim i w całym kraju. Oba obiekty są otwarte i można je wynająć na różnego rodzaju imprezy, plenery itd.

4. Zabytki ruchome

Pod pojęciem zabytki ruchome rozumie się dzieła malarskie, w tym także freski, ołtarze, dekorację sztukatorską i rzeźbiarską oraz kapliczki, pomniki, rzeźby, wyroby rzemiosła artystycznego, rękodzieła ludowego oraz instrumenty muzyczne.

Otwocki dziennikarz Jacek Kałuszko dość dobrze udokumentował zagadnienie kapliczek i krzyży w publikacji traktującej na ten temat. Istotna dla programu jest informacja, iż właścicielem kapliczki czy figury jest właściciel gruntu, na którym obiekt się znajduje, i to on powinien wnioskować o wpis do ewidencji zabytków, dzięki czemu możliwe będzie uzyskanie dofinansowania na renowację obiektu. W przypadku tych zabytków nie są to duże kwoty, więc istnieje realna szansa na uzyskanie dofinansowania.

Na objęcie ochroną prawną i opieką zasługują szczególnie: kapliczki ludowe Józefa Soboty ze wsi Regut, (być może część z nich nie została jeszcze rozpoznana), kapliczka

św. Leonarda i drewniana figura ołtarzowa, figura Matki Bożej z parku podworskiego w Glinkach, kapliczka w Otwocku Wielkim, kapliczka i figura tzw. „laleczka” św. Anny (właśc. Matki Boskiej) znajdująca się na uroczysku Joście, figura Chrystusa z 1924 r. w Otwocku, Kaplica św. Rocha w Otwocku, kapliczka w Warszawicach, kapliczka w dawnym parku dworskim w Gródku (Wiązowna). Wartość poszczególnych obiektów należy ocenić i rozpoznać w fazie analiz, w trakcie opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami. W instrumentarium tych programów musi znaleźć się punkt zakładający przypisanie, przy aktywnym udziale społeczności lokalnej, opieki właścicielskiej dla każdego z tych obiektów oraz wyznaczenie lokalnych rzemieślników posiadających odpowiednią wiedzę i umiejętności, którzy zajmą się konserwacją obiektów.

W rejestrze zabytków ruchomych w maju 2012 r. znajdowało się 579 pozycji (załącznik nr 1, bez podania nazwisk właścicieli prywatnych), w tym także zbiory Muzeum Wnętrz w Otwocku Wielkim obejmujące 59 pozycji (bez obiektów magazynowanych). Obiekty i depozyty znajdujące się w izbach regionalnych, zbiorach muzeów samorządowych wymagają inwentaryzacji i przeprowadzenia analizy wartościującej w celu ew. ustalenia konieczności objęcia części z nich ochroną prawną.

Zabytki archeologiczne

Zbiory „Bazy Torfy” w Karczewie.

Na terenie Powiatu Otwockiego znajduje się aż 781 rozpoznanych stanowisk archeologicznych, a jedynie niewielka część z nich została wpisana do rejestru zabytków (załącznik nr 2). Najstarsze stanowiska znajdują się Józefowie tzw. Świdry Wielkie (od paleolitu do okresu lateńskiego), które powinny zostać oznaczone w terenie jako element produktu turystycznego. Podobnie ważne stanowisko znajduje się w Całowaniu „Pękatka”. Od właściciela, za pośrednictwem służb konserwatorskich, należy wymagać zabezpieczenia terenu. Obecnie wywożony jest tam gruz i pobierany nielegalnie piach. W powiązaniu ze ścieżką dydaktyczną i obszarem Natura 2000 „Bagno Całowanie” może stanowić cenny historycznie oraz krajobrazowo (rozległa wydma piaskowa) element przyszłego produktu turystycznego obejmującego cały powiat. Nie są rozpoznane i udowodnione stanowiska kurhanów z okresu wpływów rzymskich w Ponurzyca oraz groby kopertowe w Radachówce. Na przebadanie i oznaczenie czekają trzy kurhany w Wiązownie (jeden z nich może być gródkiem stożkowym). Należy pamiętać, że stanowiska widoczne w terenie mogą stanowić ważną atrakcję turystyczną.

Wszystkie stanowiska powinny znaleźć się jako obszary chronione w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego (SUiKZP) poszczególnych gmin i zostać objęte ochroną w planach zagospodarowania przestrzennego. Inwestycje prowadzone na tych terenach muszą być uzgadniane z konserwatorem zabytków.

Za zabytki archeologiczne uważa się także oryginalne przedmioty użytkowe znajdujące się w muzeach regionalnych. Na znalazcy takiego przedmiotu spoczywa obowiązek niezwłocznego zgłoszenia faktu jego odnalezienia służbom konserwatorskim lub odpowiedniemu wójtowi, burmistrzowi bądź prezydentowi. Duże zagrożenie dla stanowisk archeologicznych stanowi powszechne zjawisko „poszukiwania skarbów” przy pomocy detektorów metali. Dlatego istotne jest przeprowadzenie profesjonalnych badań i poszukiwań przy najważniejszych stanowiskach przed ich udostępnieniem dla turystyki.

Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Najwartościowsze zbiory znajdują się w Filii Muzeum Narodowego, Muzeum Wnętrz w Otwocku Wielkim. Podczas ćwiczeń na wypadek „W” sztab kryzysowy powinien uzgodnić wg wskazań wojewody współpracę z organami Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w celu aplikacyjnego zabezpieczenia, przewozu i ukrycia zabytków ruchomych znajdujących się w muzeum. Na terenie Powiatu Otwockiego działają muzea posiadające eksponaty i wystawy tematyczne służące poszerzaniu wiedzy na temat historii, kultury i dziedzictwa regionu. Wymagają one jednak profesjonalnej inwentaryzacji. Muzea i osoby prywatne dysponują także zabytkowym sprzętem i pojazdami wojskowymi, które mogą być atrakcją dużych imprez plenerowych, patriotycznych oraz inscenizacji bitew toczonych na terenie Powiatu Otwockiego. Jednocześnie ich wypożyczenie przez samorządy będzie bezpośrednim wsparciem pozwalającym na konserwację zabytkowego sprzętu i powiększenie zasobów placówek.

Muzeum Ziemi Otwockiej im. M.E. Andriollego

Muzeum Ziemi Otwockiej im. Michała Elwiro Andriollego jest placówką funkcjonującą w strukturach Otwockiego Centrum Kultury. Muzeum przyjęło pierwszych gości 3 maja 1994 r. Muzeum w swoich zbiorach ma ponad 3 tysiące eksponatów. Najstarsze z nich sięgają paleolitu, a najmłodsze niemal chwili obecnej. Muzealny gmach jest również siedzibą galerii sztuki, która nosi imię otwockiego malarza Bogdana Stodulnego. Przez wiele lat w muzeum odbyło się setki wystaw, spotkań, odczytów i koncertów.

Ekspozycja stała na jesień 2012:

- Michał Elwiro Andriolli – życie i twórczość
  - „Świdermajer” – drewniana architektura linii otwockiej
  - Pradzieje Otwocka i okolic
  - Kultura ludowa regionu kołbielskiego
  - Dzieje Otwocka miasta i uzdrowiska
  - Dzieje i kultura Żydów otwockich
  - Otwock w latach II wojny światowej
  - Otwock lat powojennych
  - Otwock na starych i współczesnych fotografiach i rysunkach
- Eksponaty skansenu militarnego:
- czołg T-34
  - armata przeciwlotnicza wz. 39.
  - armata dywizyjna ZIS3

Muzeum II Korpusu Polskiego w Józefowie

Muzeum 2 Korpusu Polskiego powstało na mocy statutu z dnia 21 czerwca 2008 roku w uzgodnieniu z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Panem Ministrem Bohdanem Zdrojewskim, na bazie prywatnych darowizn. Muzeum 2 Korpusu Polskiego poświęcone jest legendarnemu II Korpusowi Polskiemu i jego drodze na Monte Cassino w 1944 roku oraz żołnierzom polskim walczącym w wojnach i bitwach: I Wojnie Światowej, Bitwie Warszawskiej 1920 oraz II Wojnie Światowej. W 2010 roku została otwarta nowa siedziba Muzeum 2 Korpusu Polskiego w Józefowie, która działa jako muzeum historyczne i regionalne. Z dużym zaangażowaniem zbiera materiały, kolekcjonując zabytki także z Józefowa oraz okolic. Muzeum rozwija się bardzo szybko, przybywa wspaniałych eksponatów od darczyńców, powstają nowe wystawy dla zwiedzających, są przewidziane atrakcje dla dzieci. Muzeum organizuje także akcje plenerowe.

- Ekspozycja pamiątek żołnierzy II Korpusu Polskiego.
- Zbiory militariów i zabytków techniki подарowane przez okolicznych mieszkańców.

Zabytki techniki:

- Dodge WC-51 rok 1942
- Chevrolet Canada rok 1943
- Jeep Willys MB - 1942
- Jeep Willys MB - 1943
- Gaz 63 ambulans 1949
- Czołg T-34
- Armata p-panc ZIS 2
- Armata p-lot 37 mm
- Przyczepa Ben-Hur

Centrum Historyczne Ziemi Karczewskiej "Stara Plebania"

W budynku Starej Plebanii w Karczewie mieści się Centrum Historyczne Ziemi Karczewskiej. Prezentowane w nim są podczas okresowych wystaw liczne dokumenty, obrazy, fotografie i inne pamiątki opisujące dzieje miasta i jego mieszkańców. W muzeum znajdują się także dwa cenne obrazy M. E. Andriollego (jeden przypisywany), wymagające konserwacji m. in. na skutek niechlujnych podmalowań. Muzeum nie posiada pełnej inwentaryzacji, ani stałej ujednoliconej tematycznie ekspozycji. W muzeum nie jest zatrudniona żadna osoba odpowiadająca za działalność i zbiory muzealne.

Muzeum M.E. Andriollego w Józefowie

Dnia 24 lutego 2010 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego podpisał uzgodniony Regulamin Muzeum Elwiro Michała Andriollego. Siedziba Muzeum mieści się w Józefowie. Muzeum jest prywatną jednostką organizacyjną, nieposiadającą osobowości prawnej, której założycielem i właścicielem jest Robert Lewandowski. Ogólny nadzór nad muzeum sprawuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Muzeum ma charakter biograficzno-literacki i monograficzny. Zajmuje się dokumentacją i popularyzowaniem życia i twórczości Elwiro Michała Andriollego (1836–1893), epigona romantyzmu i prekursora pozytywizmu, jednego z najbardziej znanych ilustratorów drugiej połowy XIX wieku, najbardziej znanego autora ilustracji „Pana Tadeusza”, artysty związanego z regionem Otwocka.

Ekspozycje:

- Publikacje na temat Andriollego
- Oryginalne dokumenty i prace
- Wystawy tematyczne na temat życia artysty i Stylu Nadświrdrzańskiego

Izba Regionalna w Gliniance

Znajdująca się w ciekawym budynku dawnego carskiego urzędu (i aresztu) Izba Regionalna w Gliniance posiada bogate zbiory przedmiotów związanych z codziennym życiem mieszkańców regionu Kołbielskiego, posiada narzędzia pozwalające na odtworzenie tradycyjnych metod rzemieślniczych. Przedmioty to depozyty wymagające sporządzenia inwentaryzacji. W Izbie Regionalnej prowadzone są warsztaty rzemiosła ludowego i sztuki ludowej. Izba jest silnym ośrodkiem krzewienia kultury kołbielskiej. Izba Regionalna prowadzona jest przez członkinie Koła Gospodyń Wiejskich.

Ośrodek edukacyjno – muzealny „Baza Torfy”

Ośrodek edukacyjno–muzealny „Baza Torfy” w Karczewie znajduje się nieopodal rezerwatu przyrody „Na Torfach” na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego im. Czesława Łaszka i mieści się w ponad stuletnim budynku leśniczówki. Działalność edukacyjna w „Bazie Torfy” prowadzona jest od 1995 r. Choć powstanie ośrodka miało na celu propagowanie roli i funkcji, jaką odgrywa Mazowiecki Park Krajobrazowy w ochronie i kształtowaniu środowiska przyrodniczego, to jednak ważną rolę odgrywa bardzo wartościowa ekspozycja etnograficzna i archeologiczna, prezentująca w nowoczesnej (także multimedialnej) formie pradzieje regionu i kulturę kołbielską.

Skansen Forteczny – Przedmoście Warszawa, Dąbrowiecka Góra

Punkt oporu na Dąbrowieckiej Górze został zbudowany jako rozszerzenie linii obrony Przedmościa Warszawa w latach 1940–1941. Punkt oporu składa się z dwóch żelbetowych obiektów: schronu obserwacji artylerii Regelbau 120a i schronu bojowego broni maszynowej do ognia bocznego Regelbau 514. W rejonie skansenu znajdują się dobrze zachowane relikty transzei i rów przeciwczołgowy.

Oba żelbetowe obiekty zostały oczyszczone przez miłośników fortyfikacji z miejscowego oddziału Stowarzyszenia Pro Fortalicjum (obecnie). Oba schrony są poddawane restauracji. Schron R120 a jest dostępny tylko z zewnątrz a duża część wyposażenia jest oryginalna, część elementów zastąpiły wierne repliki. Schron wraz z wyposażeniem jest swoistą izbą muzealną techniki inżynierii wojskowej. Wnętrze jest udostępniane po uzgodnieniu z przedstawicielami stowarzyszenia lub podczas dni otwartych i pikników fortecznych. Prace wykonywane są prawie wyłącznie ze środków własnych stowarzyszenia przez wolontariuszy. Dlatego istotne będzie uwzględnienie w programie wsparcia finansowego dla działań stowarzyszenia w celu zwiększenia atrakcyjności skansenu w kontekście jego wartości dla rozwoju turystyki.

5. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zbiór zwyczajów podań i tradycji obejmujący także gwarę, kolorystykę i krój strojów, przesady, utwory muzyczne.

Kultura kołbielska

Młodzież w strojach kołbielskich

Najważniejszym dziedzictwem niematerialnym na terenie Powiatu Otwockiego jest kultura kołbielska. To skarb kulturowy powiatu – jeden z istotnych folklorów regionalnych w skali europejskiej. Dzięki izolacji powstałej na skutek podziału kraju przez zaborców zachowane zostały liczne elementy kultury ludowej: strój regionalny, wycinanki, tkactwo oraz pieśni i tańce ludowe, tradycje gawędziarstwa i obrzędowość przejawiająca się w tradycji „wesela kołbielskiego” czy procesji na Joście.

Kołbielszczyzna jako region kulturowy charakteryzuje się bardzo dobrze zachowaną tożsamością podtrzymywaną spontanicznie przez samych mieszkańców. Najważniejszym elementem wizualnym charakteryzującym kulturę kołbielską jest strój ludowy. Pierwsze wzmianki o stroju kołbielskim pochodzą dopiero z ostatniego ćwierćwiecza XIX wieku. Należy przypuszczać, iż jego wyodrębnienie nastąpiło na początku XIX wieku i związane było z rozwojem tkactwa na tym terenie oraz działalnością farbiarni w Garwolinie. Kołbielski strój kobiecy składał się z kiecki w paski, dawniej sięgającej do kostek, z gorsetu zwykle wykonanego z czerwonego adamaszku, z fartucha, zapaski i fartucha na ramiona, a także z siwej sukmany. Zimą podczas mrozów noszono pod sukmaną kozuch. Na początku XX wieku kobiety kołbielskie nosiły chustki szalinówki z cienkiej wełny w kolorowe kwiaty, które wiązano na trzy sposoby: na potylicy, pod brodą i na karku. Noszono również wykonane z tiulu i krochmalone czepki w tym także oczepinowe będące istotnym elementem obrzędów weselnych. Strój męski charakteryzowała dość wysoka czapka rogatywka, obszyta wokół barankiem lub czarny filcowy kapelusz. Zimą noszono baranice i siwą sukmanę, zapinaną przeważnie na haftki przepasaną wełnianym pasem zwykle koloru czerwonego, gładki lub w drobne paski. Latem mężczyźni na białe koszule zakładali długie kamizelki w prążki. Koszula wpuszczana była w czarne lub granatowe spodnie w prążki białe, czerwone lub modre. Najstarsze kiecki były wykonane z lnu. Na Kołbielszczyźnie lepiej niż sukniennictwo rozwinięte było płóciennictwo, które kwitło we wszystkich miejscowościach. Produkcja sukna odbywała się jedynie sezonowo i na własne potrzeby (produkcję sukman). Początkowo w barwach stroju kobiecego dominował kolor modry lub modry w białe prążki lub czerwony w białe prążki (tzw. zapalonka) stosowano także tło granatowe. Zapalonki tkane były z kupnych nici bawełnianych, jednak oprócz parcianych kiecek noszone były także

kiecki wykonane z wełny. Pod koniec XIX wieku parcianka wzbogaca się o nowe barwy. Z dwukolorowej staje się trój i wielokolorowa. Wtedy pojawia się charakterystyczny dla identyfikacji stroju kołbielskiego ciemnozielony kolor – „leśnego Mazowsza”.

Okolice Kołbieli to także rejon bogaty w pozostałości starej drewnianej zabudowy wiejskiej, tworzące tło kulturowe dla folkloru kołbielskiego. W tym regionie działają liczne zespoły ludowe, które zarówno utrzymują tradycje, w zakresie barw strojów, jak i pielęgnują „pamięć słowa” poprzez przekazywanie gwary, pieśni, tańców i przyśpiewek młodszemu pokoleniom.

Istotne jest przeniesienie wydarzeń, takich jak np. wesele kołbielskie, z sal szkolnych w przestrzeń zabytkowego rynku. Istotne jest także otwarcie się na promocję tej kultury jako produktu o charakterze ponadlokalnym, poprzez organizację np. w tym czasie targu nawiązującego do tradycji dawnych targów w Kołbieli, na którym można byłoby nabyć pamiątki rękodzielnicze i produkty lokalne. Niezbędne jest także ujednoczenie wiedzy o folklorze kołbielskim poprzez stworzenie całościowej publikacji na ten temat, który mógłby odgrywać rolę podręcznika dla osób (zwłaszcza młodych), chcących kultywować dawne tradycje. Obszar kultury kołbielskiej obejmuje rejon tzw. Polesia rozciągającego się od tarasów wiślanych aż do Latowicza, Mińska Mazowieckiego i Ryczyc w obecnym Józefowie. Poza strojem, częścią kultury kołbielskiej są oryginalne i tworzone przez ludzi z tego terenu powiatu pieśni, przyśpiewki.

Region może się poszczycić własnymi tańcami (jak choćby drabant, kokoszka, itp.) Nieodłącznym elementem folkloru jest gwara kołbielska, na którą składa się np. oryginalne nazewnictwo. Posiada cechy gwarowe zbliżone do grupy gwar mazowieckich (a więc np. mazurzenie, labializację, itp.) Znane i odtwarzane są takie elementy kultury jak: zwyczaje, obrzędy, tradycje: wesele kołbielskie i wiele innych, które warto zachować i odtwarzać.

Na terenie występowania kultury kołbielskiej zachowało się rękodzielnictwo, wycinankarstwo i tkactwo. Należy także wspomnieć o aktywnej działalności zespołów ludowych, która jest promowana w ramach Powiatowego Festiwalu Kultury. Wielu artystów ludowych działających na terenie Powiatu Otwockiego odnosi sukcesy na forum ogólnopolskim zdobywając medalowe miejsca. Kultura kołbielska to także smaczna lokalna kuchnia (np. Sójka) należy podjąć działania, aby w menu lokali gastronomicznych znalazły się potrawy mające rodowód lokalny i wykorzystujące wytwarzane lokalnie produkty.

W kulturze niematerialnej zawierają się także lokalne legendy, podania, przesady. W tym fascynująca i wyjątkowa w skali kraju legenda o tym, że koniec świata rozpocznie się w Powiecie Otwockim, na Jościu w Głupiance, gdzie zostanie stoczona ostateczna trójstronna bitwa. Zapamiętać warto także przesady choćby takie jak ten, że podczas wyprowadzania krowy na targ koniecznie trzeba było przywiązać jej coś do ogona, by nie wyniosła ze sobą szczęścia z domostwa. Częścią kultury, które mogą stać się elementami przedstawień i inscenizacji są także sposoby wykonywania różnych czynności codziennych (np. pranie przy użyciu kijanki). O ponadregionalnej wartości i bogactwie kultury kołbielskiej świadczy fakt, że stała się inspiracją dla najważniejszego elementu promującego Polskę na wystawie EXPO 2010 w Szanghaju. Ażurowe elewacje pawilonu polskiego zostały ozdobione wzorami wycinanki kołbielskiej.

Kultura Łużyca

Praktycznie całe nadwiślańskie Łużyce (dolina Wisły pomiędzy ujściami Wilgi i Świdra) i tereny sąsiednie były intensywnie kolonizowane przez osadników ołęderskich. Zasiadali oni te ziemie przynajmniej od pierwszej połowy XVII wieku, jakkolwiek największy rozkwit ich osadnictwa przypadał na koniec XVIII i pierwszą połowę XIX stulecia, a więc czas zaborów. Zdecydowanie ważniejsze było osadnictwo pierwszej fali, bo ludność zasymilowała się

niemal całkowicie, pozostawiając jedynie wyższą kulturę rolną w regionie nad Wisłą. Na terenie obecnego Powiatu Otwockiego Olędrzy mieszkali m.in. w Świdrach Małych i Świdrach Wielkich, na Kępie Zielenieckiej (Świderskiej), na Karczówku i Przewozie, w Otwocku Wielkim, w Kępie Nadbrzeskiej, Pijarskiej, Glinieckiej i Radwankowskiej. Wiele z nazwisk uległo całkowitej polonizacji, m. in. Gatzke (Gacki), Janke (Jankowski), Lemke (Lempkowski), Mol (Molak), Noik/Nojek, Pelke (Pełka), Stanke (Stanaszek).

Wpływ osadnictwa olęderskiego na całokształt spuścizny kulturowej regionu jest nie do przecenienia. Na przestrzeni lat istotnej modyfikacji uległy lokalne zwyczaje, stroje czy też sposoby gospodarowania. Olędrzy w znacznym stopniu przyczynili się do podniesienia kultury rolnej całego Łużyca. Osadzani nad brzegami Wisły, zagospodarowywali nadwiślańskie nieużytki, doprowadzając okoliczne zarośla do pełnej używalności. Budowali groble i trytwy (wyniesione drogi), kanały, stawy, funkcjonalne domostwa na terpach (pogórkach), sadzili wierzby i topole, wprowadzali nieznanie wcześniej uprawy i hodowle. Do dzisiaj zachowała się wśród najstarszych mieszkańców Łużyca pamięć tej kultury.

Kultura ta została niedawno rozpoznana i zbadana, dlatego też niezbędne jest podjęcie działań promocyjnych w celu uświadomienia tego dziedzictwa wśród mieszkańców dawnego Łużyca. Kultura Łużyca jest nierozdzielnie związana z Wisłą i żegluga po niej. Warto by Powiat Otwocki i nadwiślańskie gminy, włączyły się w rozpoczęte przez powiat piaseczyński działania tak, aby choć w trakcie organizowanego w Gassach „Flis festiwalu” oba brzegi Wisły zostały kulturowo połączone.

Karczewskie ołtarze

Jeden z karczewskich ołtarzy przy ulicy Kościelnej

Tradycja budowy monumentalnych ołtarzy na uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej, czyli na „Boże Ciało”, wywodzi się ze średniowiecznej tradycji budowy obiektów architektury okazjonalnej. Należy przyjąć, iż wznoszone w Karczewie ołtarze są największymi tego typu obiektami w Polsce. Przyjmują prawie zawsze formę architektoniczną. Wznoszone przez karczewskie rodziny ołtarze były i są znakiem dobrobytu mieszkańców, wyrazem ich patriotyzmu i religijności.

Kultura żydowska

Kirkut w Anielinie

Silna na początku XX wieku na terenie obecnego Powiatu Otwockiego kultura żydowska została zniszczona w wyniku przeprowadzonej przez Niemców eksterminacji ludności pochodzenia żydowskiego. Dzięki bliskości siedziby Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie promocja tej kultury na terenie Powiatu Otwockiego może być znacznie ułatwiona. Obecnie działania badawcze, wydawnicze i promocyjne podejmowane przez Społeczny Komitet Pamięci Żydów Otwockich i Karczewskich oraz Muzeum Ziemi Otwockiej skupione na kontekście biograficznym i wydarzeniach historycznych związanych z Holokaustem, przyczyniają się do coraz szerszego zainteresowania tym tematem. Pielęgnowane są także miejsca pamięci. Corocznie w rocznicę likwidacji Getta, 19 sierpnia, w Otwocku odbywa się Marsz Pamięci z udziałem władz powiatowych i gminnych. Obchodom rocznicowym od 2012 roku zaczęły towarzyszyć również wydarzenia kulturalne.

6. Systematyka wartości zabytków

Zgodnie z art. 7 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Lista zabytków (wpisów do rejestru zabytków) ujęta została wraz z ich liczbą w poszczególnych gminach w punkcie 3. Lista zabytków wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków znajduje się w załącznikach nr 1 (ruchome), nr 2 (archeologiczne), nr 3 (nieruchome), lista zabytków nieruchomych wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków liczy 289 pozycji. Brak na obszarze powiatu zabytków uznanych za pomniki historii. Na obszarze powiatu nie znajdują się także parki kulturowe.

Proponowane parki kulturowe

Park Kulturowy Architektury Nadświdrzańskiej

W roku 2008 rozpoczęto prace nad utworzeniem parku kulturowego w obrębie dawnych dzielnic Otwocka. Jednak planowany zbyt duży zasięg parku, wraz ze zmniejszeniem wpływów do budżetu Gminy Otwock, spowodował przeniesienie funduszy na inne cele i wstrzymanie prac nad jego utworzeniem. Konieczne jest zmniejszenie zasięgu projektowanego parku, jak i zmiana jego formy ze względu na praktykę przyznawania funduszy zewnętrznych, w tym głównie tzw. norweskich na tego typu cele.

Park Kulturowy Bitwy Warszawskiej

Powołanie tego parku na terenie gminy Wiązowna i Józefów wiązałoby się z wyznaczeniem szlaku wzdłuż dawnej linii umocnień, a także rewitalizacją części schronów i odcinków tranzei oraz utworzeniem w ramach parku skansenu Bitwy Warszawskiej w rejonie Urzędu Gminy Wiązowna.

Park Kulturowy Wsi Kołbielskiej

W obrębie jednego gospodarstwa należałoby utworzyć skansen kultury kołbielskiej, wraz z translokacją obiektów pożądaných ze względu na oryginalność materiałów, konieczność ich ochrony oraz malowniczość. Park-skansen byłby obiektem o charakterze muzealno-edukacyjnym. Mógłby także być dofinansowywany z dochodów pochodzących z wynajmu gospodarstwa na plenery filmowe i fotograficzne.

Zabytki w gminnych ewidencjach zabytków

Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków jest obowiązkiem każdej gminy, co precyzuje artykuł 22 ustawy z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (DZ.U. Nr 162 z 2003 r., poz. 1568). Punkt 4 tego artykułu mówi: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”. Natomiast punkt 5 określa zakres gminnej ewidencji. Na terenie Powiatu Otwockiego gminną ewidencję zabytków posiadają jedynie Osieck i Otwock.

Ewidencja Zabytków Gminy Osieck z czerwca 2010

Ewidencja zawiera tylko cztery pozycje:

- Osieck, kościół
- Osieck, plebania
- Osieck, kaplica cmentarna
- Pogorzal, kościół Mariawicki

Ewidencja nie obejmuje wymaganych ustawą zabytków archeologicznych ani nieruchomych wpisanych do ewidencji wojewódzkiej.

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Otwocka

Ewidencja jest na etapie uzgodnień i ma obejmować wszystkie wymagane prawem komponenty.

Zabytki o największym znaczeniu dla powiatu

Najważniejszym elementem wyróżniającym Powiat Otwocki jest duża liczba zabytków w stylu drewnianej architektury nadświdrzańskiej. Jest to styl wyróżniający się harmonią i układem przestrzennym willi na tle reszty zabudowy uzdrowskiej. Rzadko spotykana jest także technologia ocieplania budynków. W celu ochrony tej architektury należy podjąć współpracę w zakresie wymiany wiedzy i technologii konserwatorskich w kraju i zagranicą (specjaliści norwescy). Wyjątkowym, bo największym drewnianym budynkiem w Europie, jest budynek dawnego **Pensjonatu Uzdrowskiego Abrama Gurewicza w Otwocku**. Starostwo powiatowe zleciło wykonanie ekspertyzy technicznej, która szczegółowo określi stan budynku.

Pensjonat uzdrowskiowy A. Gurewicza w Otwocku przy ulicy Armii Krajowej

Bardzo ważnym zabytkiem jest **Pałac Bielińskich w Otwocku Wielkim**. Poza wyjątkową bryłą i układem wnętrz będącym wyjątkową zapowiedzią stylu klasycyzującego w Baroku, pałac położony jest wśród urokliwego parku krajobrazowego, na sztucznej wyspie. Bardzo ważna jest także osoba samego projektanta Tylmana von Gamera, uznawanego za najwybitniejszego polskiego architekta swojej epoki. Zarówno historia pałacu, jak i jego obecne wyposażenie – jako Muzeum Wnętrz – jest istotne z punktu widzenia tworzenia ujednoczonego produktu turystycznego. Ponadto wnętrza muzeum, jak i park są otwarte dla działalności kulturalnej.

Pałac Bielińskich w Otwocku Wielkim

Kościół pw. św. Wita w Karczewie, leżący na osi założenia pałacowego. Ten barokowy kościół ma bogaty wystrój i ciekawą formę architektoniczną. Należałoby rozpoznać jego architekta, bądź architektów oraz odnowić kryptę wraz z umieszczeniem zwłok Franciszka Bielińskiego w szklanym sarkofagu w celu udostępnienia ich dla turystów.

Kościół pw. św. Wita w Karczewie

Kościół pw. św. Wojciecha w Wiązownie. Jest to ciekawy przykład jednej z pierwszych świątyń wzniesionych w kręgu klasycyzmu warszawskiego. Należałoby także ostatecznie rozpoznać autora projektu.

Klasycystyczny kościół p.w. św. Wojciecha w Wiązownie

Gmach **dawnego kasyna miejskiego**, obecnie Zespół Szkół Ogólnokształcących im. K.I Gałczyńskiego w Otwocku zaprojektowany przez Władysława Leszka Horodeckiego, będący wyjątkowym przykładem poszukiwania „stylu narodowego” w formach klasycystycznych. Gmach liceum jest zarówno tłem dla plenerowych wydarzeń kulturalnych odbywających się w Parku Miejskim, jak i miejscem reprezentacyjnym, gdzie odbywają się uroczyste spotkania samorządu oraz koncerty i wydarzenia społeczno-kulturalne. Niedawno zainstalowano iluminację, która wydobywa wyjątkowe walory estetyczne obiektu.

Elewacja frontowa dawnego kasyna w Otwocku

III. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza mocnych i słabych stron oraz ocena szans i zagrożeń ma służyć określeniu podstawowych priorytetów programu opieki nad zabytkami. Należy zauważyć, iż niektóre aspekty mogą być zarówno atutem, jak i stwarzać problem w znalezieniu właściwych form opieki. W przypadku Powiatu Otwockiego takim elementem jest występowanie dużej liczby obiektów w stylu nadświdrzańskiej architektury drewnianej. Z jednej strony taki zasób stwarza specyficzny krajobraz kulturowy wyróżniający powiat w skali kraju, z drugiej utrzymanie tego zasobu w dobrym stanie przekracza możliwości finansowe i administracyjne samorządu terytorialnego.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>1. Dobry stan obiektów pałacowych mających dużą wartość architektoniczną, w tym oddziału Muzeum Narodowego. Stałe lub czasowe otwarcie obiektów pałacowych</p> <p>2. Unikatowy w skali kraju zasób architektury drewnianej, stanowiący największe w Europie skupisko architektury romantycznej</p> <p>3. Folklor kołbielski, czyli pełen zasób kulturowy zwyczajów, sztuki ludowej i tradycji obrzędowych unikatowych w skali Europy</p> <p>4. Położenie zabytków w okolicy Mazowieckiego Parku Krajobrazowego</p> <p>5. Niewielka odległość od stolicy i szansa na przyszłe włączenie do obszaru metropolitalnego</p> <p>6. Duże zainteresowanie organizacji społecznych zabytkami oraz aktywny udział instytucji kultury w promowaniu dziedzictwa kulturowego regionu</p> <p>7. Zmodernizowane duże obiekty zabytkowe pełniące ponadlokalne funkcje lecznicze</p> <p>8. Duża liczba zróżnicowanych stylowo zabytkowych obiektów sakralnych, w tym</p>	<p>1. Niska świadomość mieszkańców w zakresie realnych zobowiązań prawnych właścicieli i wiedzy o ochronie nad zabytkami, skutkująca postrzeganiem ochrony konserwatorskiej jako znacznej przeszkody w realizacji inwestycji i remontach</p> <p>2. Duży zasób drewnianej architektury w złym stanie technicznym</p> <p>3. Zdegradowanie układów przestrzennych miejscowości poprzez wprowadzenie chaotycznej zabudowy o niskiej wartości architektonicznej</p> <p>4. Brak uchwalonych studiów kierunków rozwoju i planów zagospodarowania przestrzennego</p> <p>5. Brak systemu informacji o zabytkach w tym także w ramach znaków drogowych</p> <p>6. Praktyczny brak dofinansowania remontów i restauracji obiektów zabytkowych, w tym przede wszystkim dla właścicieli prywatnych</p> <p>7. Brak czytelnych przepisów wykonawczych w odniesieniu do wojewódzkiej i gminnych ewidencji zabytków</p> <p>8. Nieznajomość przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz</p>

<p>także drewnianych</p> <p>9. Występowanie miejsc ważnych walk narodowo-wyzwoleńczych jako istotny element dziedzictwa historycznego</p> <p>10. Bogaty krajobraz kulturowy doliny Świdra i Wisły</p> <p>11. Gęsta sieć szlaków turystycznych</p> <p>12. Jedne z najcenniejszych w skali kraju paleolityczne stanowiska archeologicznych Pękatka i Świdry Wielkie</p> <p>13. Fortyfikacje Przedmościa Warszawskiego wraz zachowanymi relikdami transzei i schronami żelbetowymi</p> <p>14. Duża liczba zadbanych obiektów willowych znajdujących się w rękach prywatnych</p> <p>15 Występowanie cennych przykładów architektury modernistycznej na terenie powiatu</p>	<p>aktualnego statusu prawnego zabytków</p> <p>9. Brak kompletnych badań i publikacji obejmujących tematykę obiektów zabytkowych i kultury niematerialnej, skutkujący powielaniem błędów merytorycznych w folderach promocyjnych i na stronach internetowych gmin</p> <p>10. Brak wypracowanych i wdrożonych technologii gaśniczych oraz programów p. poż. dla drewnianych obiektów zabytkowych i innych powstałych przed 1939 r.</p> <p>11. Duża liczba osób zamieszkująca lokale w budynkach zabytkowych, znajdujących się w gminnych zasobach, co skutkuje samowolnymi remontami, dewastacją i zwiększeniem ryzyka pożarowego.</p>
--	---

SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>1. Przykład innowacyjnego wykorzystania instrumentów finansowych oraz współpracy z samorządem i ze służbami konserwatorskimi w celu zapewnienia uzasadnienia ekonomicznego dla restauracji obiektu zabytkowego Willa „Jakubówka” w Józefowie</p> <p>2. Wzrost zainteresowania młodzieży dziedzictwem kulturowym i zabytkami, będący efektem zaangażowania nauczycieli, animatorów, stowarzyszeń i instytucji kultury.</p> <p>3. Optymistyczny wynik badania przeprowadzonego w 2011 r. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa: „Badania jednoznacznie wykazały, że dziedzictwo kulturowe dla Polaków jest niezwykle ważne; aż 89% respondentów uważa, że pełni ono ważną rolę społeczną. Według 62% ankietowanych o wartości zabytku stanowi fakt, iż jest on świadectwem naszej wspólnej historii, a kolejnych 18% wskazuje autentyczność jako jego najistotniejszy element.”</p> <p>4. Wzrost środków przeznaczanych na zagadnienia związane z ochroną dziedzictwa narodowego</p> <p>5. Rosnące zainteresowanie środowiska naukowego dziedzictwem kulturowym Powiatu Otwockiego</p> <p>6. Rosnąca liczba inwestycji wzorowanych na stylu nadświdrzańskim lub wykorzystujących elementy tego stylu</p> <p>7. Umieszczenie, w trakcie konsultacji społecznych, w „Mocnych Stronach” analizy SWAT „Programu Opieki Nad Zabytkami Województwa Mazowieckiego na lata 2012-2015”, w punktach 6 i 8 (na 27) zapisów</p>	<p>1. Silna presja inwestycyjna zmierzająca do zabudowy wielokondygnacyjnej na terenach dzielnic willowych</p> <p>2. Podpalenia oraz nielegalna rozbiórka budynków drewnianych</p> <p>3. Brak gminnych programów opieki nad zabytkami skutkujący brakiem rozwiązań zmierzających do ekonomicznego zagospodarowania obiektów zabytkowych</p> <p>4. Niedostateczne rozpoznanie zasobu zabytkowego i badań nad dziedzictwem kulturowym skutkujący bezpowrotną utratą cennego materiału badawczego</p> <p>5. Całkowity brak rekompensaty państwa za ograniczenie prawa dysponowania własnością poprzez włączenie obiektu do gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków</p> <p>6. Trudności z pozyskaniem funduszy unijnych na rewitalizację i restaurację zabytków niebędących w rejestrze zabytków</p> <p>7. Brak systemowych działań zmierzających do ochrony zwartych zespołów zabytków i inwestowania w krajobraz kulturowy – parki</p>

<p>dotyczących Powiatu Otwockiego. W pkt. 6 dodano: „pierścień umocnień „Przedmościa Warszawskiego” z zachowanymi fortyfikacjami ziemnymi z okresu I wojny światowej i schronami żelbetowymi – jedyne zachowane materialne świadectwo Pola Bitwy Warszawskiej” Dodano także punkt 8, o treści: „Linia Otwocka – największe w Europie skupisko drewnianej architektury romantycznej, wraz z Pensjonatem Gurewicza”. Pozwoli to na skuteczniejsze pozyskiwanie środków zewnętrznych w tym z RPO WM</p> <p>8. Zwiększenie przez władze samorządowe funduszy na renowację obiektów zabytkowych m. in. budynek B Urzędu Miasta Otwocka, budynek Liceum Ogólnokształcącego w Otwocku</p> <p>9. Zwiększenie liczby wniosków składanych przez samorządy o pozyskanie środków zewnętrznych na cele związane z ochroną zabytków</p>	<p>kulturowe</p> <p>8. Zaniedbanie obszarów zakomponowanej zieleni skutkujące degradacją drzewostanu i zatarciem pierwotnej kompozycji</p> <p>9. Brak odpowiedniej polityki marketingowej skutkującej niemożnością zbycia obiektów zabytkowych i ich dalszą degradacją</p> <p>10. Zabudowa działek leśnych w paśmie obrony Przedmościa Warszawskiego</p> <p>11. Napływ nowych mieszkańców niezwiązanych emocjonalnie z miejscem zamieszkania i jego historią</p> <p>12. Postrzeganie zabytkowych willi i pensjonatów jako szansy na ratowanie budżetów gmin poprzez sprzedaż działek, po uprzednim rozebraniu obiektu.</p> <p>13. Nielegalna eksploatacja stanowisk wydumowych oraz ich zabudowa</p>
---	--

IV. PRIORYTETY I KIERUNKI DZIAŁAŃ PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Priorytety zostały określone jako podstawowy element służący określeniu kierunków działań i zadań samorządu. Działania, jakie Starostwo Powiatowe zamierza podjąć wynikają bezpośrednio z priorytetów i zostały uwarunkowane realnymi możliwościami finansowymi Powiatu Otwockiego.

Priorytet I. Ochrona substancji zabytkowej i dziedzictwa kulturowego

Priorytet II. Wzrost akceptacji społecznej dla prawnych form ochrony zabytków nieruchomych

Priorytet III. Kształtowanie tożsamości kulturowej regionu

Priorytet IV Włączenie dziedzictwa kulturowego w obieg gospodarczy

Realizacja wymienionych priorytetów wymaga podjęcia wieloletnich działań zmierzających do poprawy stanu dziedzictwa kulturowego Powiatu Otwockiego oraz rozszerzenia wiedzy na jego temat zwłaszcza w kontekście edukacji i działań promocyjnych.

1. Kierunki działań

ZADANIE	DZIAŁANIE	PODMIOT	WYKONANIE
Zwiększenie poziomu wiedzy o formach ochrony zabytków i zwiększenie świadomości społecznej w zakresie konieczności zachowania dziedzictwa kulturowego.	Szkolenie urzędników, w tym pracowników wydziałów planowania i architektury, w zakresie przepisów ochrony zabytków.	Starostwo, gminy Powiatu Otwockiego, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków.	2013
	Zorganizowanie szkolenia dla przyszłych Społecznych Opiekunów Zabytków wraz z egzaminem na miejscu	Starostwo, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków	2013
	Organizacja cyklicznego konkursu plastycznego nt. zabytków przeznaczonego dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych.	Starostwo	2013–2017

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

	Podjęcie działań mających na celu przekonanie gmin Powiatu Otwockiego do opracowania gminnych programów opieki nad zabytkami, poprzez zorganizowanie konferencji na ten temat.	Starostwo, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Narodowy Instytut Dziedzictwa	2013
Oznaczenie zabytków i działania zmierzające do poprawy ich stanu zachowania.	Umieszczanie tablic informacyjnych „ZABYTEK CHRONIONY PRAWEM” na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zgodnie z rozporządzeniem ministra kultury (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259) Art. 12 Ustawy o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami .	Starostwo, gminy, właściciele prywatni i inne instytucje	2013–2017
	Opracowanie strategii zagospodarowania lub sprzedaży zespołu pałacowego w Kołbieni i dawnego pensjonatu Abrama Gurewicza w Otwocku. Bezpośrednie poszukiwanie odpowiednich nabywców gwarantujących zachowanie substancji zabytkowej i poprawę jej stanu	Starostwo	2013
	Przeprowadzenie remontu elewacji gmachu dawnego Kasyna Miejskiego wraz z rewitalizacją terenu położonego bezpośrednio przed budynkiem.	Starostwo	2015–2017

	Powołanie Zespołu ds. Ochrony Zabytków działającego przy Staroście Powiatu Otwockiego, odpowiadającego za przeprowadzanie cyklicznych lustracji zabezpieczenia przeciwpożarowego oraz przeciw włamaniowego i stanu zachowania zabytków.	Starostwo, Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Komenda Powiatowa Policji w Otwocku	2014
Podjęcie działań promocyjnych prowadzących do zwiększenia wiedzy na temat zabytków Powiatu Otwockiego. Promocja ich w skali ponadregionalnej oraz włączenie ich obieg gospodarczy, poprzez stworzenie jednolitego produktu turystycznego.	Zamontowanie znaków drogowych wzoru E-22 (a, b, c, d), tzw. „brązowych tablic” wskazujących drogę do obiektów zabytkowych, a także znaków E-9 wskazujących drogę do muzeów i skansenów. Wymagać to będzie stworzenia projektów organizacji ruchu, które muszą być zatwierdzone przez Urząd Marszałkowski i MZTW.	Zarząd Dróg Powiatowych, Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich	2013–2014
	Opracowanie i założenie, w ramach portalu internetowego Starostwa Powiatowego, strony poświęconej dziedzictwu kulturowemu powiatu, które będzie narzędziem społecznym zachęcającym do wymiany wiedzy na temat zabytków kultury materialnej i niematerialnej, a także miejscem gromadzenia wiedzy na temat wydarzeń, kultury i zabytków Powiatu Otwockiego.	Starostwo	2014

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

	<p>Utworzenie i udostępnienie cyfrowej bazy danych zawierającej, zestawienia zabytków, skany kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w rejestrze oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, kopie kart adresowych gminnych ewidencji zabytków, a także zdjęcia obiektów zabytkowych z terenu Powiatu Otwockiego. Materiały w tym także zdjęcia z wydarzeń kulturalnych będą dostępne na zasadach <i>Creative Commons licence</i>.</p>	Starostwo	2013
	<p>Stworzenie Strategii Rozwoju Turystyki Powiatu Otwockiego na lata 2015–2019 zakładającej w fazie analiz m. in. przeprowadzenie ankiet oraz badania statystyczne ruchu turystycznego na terenie Powiatu Otwockiego.</p>	Starostwo, NGO	2014–2015
	<p>Stworzenie jednolitego produktu turystycznego obejmującego swoim zasięgiem najważniejsze zabytki Powiatu Otwockiego oraz program wydarzeń kulturalnych.</p>	Starostwo, gminy Powiatu Otwockiego, NGO, związki wyznaniowe, podmioty prywatne	2016–2017
	<p>Budowa dróg rowerowych wzdłuż odcinków Otwockiego Szlaku Okrężnego na których nasilony jest ruch samochodowy: od ronda na skrzyżowaniu ulic Kraszewskiego i Batorego w Otwocku do ronda na skrzyżowaniu ulic Świderskiej i Wiślanej w Karczewie.</p>	Starostwo – ZDP, Gmina Karczew, Gmina Otwock	2014–2017

	Stworzenie sieci lokali, firm i instytucji oznaczonych znakiem „Przyjazny Turystyce Powiatu Otwockiego”, które byłyby czynne w okresie weekendów i okresach nasilenia ruchu turystycznego w określonych godzinach oraz dystrybuowałyby mapy oraz inne materiały promocyjne wydane przez starostwo	Starostwo	2016
	Organizacja otwartych konkursów na prace badawcze oraz związane z poznawaniem i promocją dóbr kultury i natury Powiatu Otwockiego. Konkursy odbywałyby się w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa, w konkursach brałby udział prace spełniające wymogi opracowania naukowego, a więc w szczególności prace licencjackie i magisterskie studentów z terenu Powiatu Otwockiego.	Starostwo	2013–2015
Działalność wydawnicza i promocyjna z zakresu ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego Powiatu Otwockiego.	Opracowanie jednolitej szaty graficznej typografii i formatu dla serii publikacji wydawanych przez powiat traktujących o historii, kulturze, przyrodzie i zabytkach, a także promujących Powiat Otwocki.	Starostwo	2014
	Opracowanie i wydanie pracy na temat Kultury Kołbielskiej, obejmującej całokształt wiedzy o zwyczajach, wzorach i języku, który pełniłby rolę źródła wiedzy o kulturze regionalnej dla młodzieży.	Starostwo, Gmina Kołbiel, NGO	2013–2017

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

	Wydanie poradnika dla lokatorów i właścicieli budynków zabytkowych a w szczególności wykonanych z drewna. Poradnik zawierałby wskazówki na temat modernizacji, metod eksploatacji a także porad jak zwiększyć poziom bezpieczeństwa przeciwpożarowego obiektów.	Starostwo, NGO, miasto Otwock, Powiatowa Komenda Państwowej Straży Pożarnej w Otwocku, Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej w Józefowie, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków	2013–2014
	Wydanie przewodnika turystycznego po Powiecie Otwockim, który zawierałby propozycję gotowych tras i zawierał zaktualizowane dane o infrastrukturze, atrakcjach oraz ich dostępności dla osób niepełnosprawnych.	Starostwo	2013
Organizacja, współudział i wsparcie dla organizatorów w wydarzeniach promujących dziedzictwo kulturowe Powiatu Otwockiego	Udostępnianie sal konferencyjnych i widowiskowych organizatorom festiwalu, konferencji związanych z kulturą i dziedzictwem kulturowym powiatu.	Starostwo	2013–2017
	Wsparcie finansowe i promocyjne dla organizatorów Festiwalu Świdermajer	Starostwo, NGO, Otwockie Centrum Kultury	2013–2017
	Wprowadzenie elementów promujących prądiejową historię Powiatu Otwockiego do Powiatowego Festiwalu Kultury, poprzez przygotowanie rekonstrukcji osady Kultury Świdzkiej, wraz z aktorami odtwarzającymi produkcję narzędzi krzemiennych.	Starostwo	2013–2017

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

	Przedstawienie żywych elementów i zwyczajów Kultury Kołbielskiej w ramach Powiatowego Festiwalu Kultury.	Starostwo	2013–2017
	Wsparcie Etno Festiwalu poprzez pomoc w organizacji w zakresie prezentacji Kultury Kołbielskiej.	Starostwo, Miasto Otwock, Gmina Kołbiel	2013–2017
	Wsparcie finansowe Pikników fortecznych odbywających się na terenie Powiatu Otwockiego.	Starostwo, NGO	2013–2017
	Uczestnictwo we „Flis Festiwalu” odbywającym się w Karczewie oraz w Gassach. Realizacja okazjonalnego połączenia promowego dwóch brzegów Wisły, które niegdyś współlistniały kulturowo.	Powiat Otwocki, powiat piaseczyński, NGO, Gmina Karczew	2013–2017
Zachowanie zabytków w jak najlepszym stanie, poprzez tworzenie nowoczesnych form ochrony i edukację	Wsparcie finansowe projektu stworzenia skansenu-muzeum Kultury Kołbielskiej, poprzez stworzenie planu ochrony i projektu parku kulturowego „Zagroda Kołbielska” łączącego działalność edukacyjną, badawczą i muzealniczą.	Gmina Kołbiel, Powiat Otwocki, NGO, Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie, Instytut Etnologii i Antropologii Uniwersytetu Warszawskiego	2014-2017
	Wsparcie finansowe dla projektu wykonania planu ochrony i stworzenia parku kulturowego „Bitwy Warszawskiej- Przedmościa Warszawskiego” w Wiązownie.	Gmina Wiązowna, Powiat Otwocki	2014–2017
	Wyznaczenie i oznakowanie szlaku fortyfikacji Przedmościa Warszawskiego	Starostwo, NGO, gmina Józefów, gmina Wiązowna	2014

V. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Instrumentarium realizacji programu służy wskazaniu możliwości wykonawczych programu oraz określeniu zasad oceny jego wykonania. Na etapie opracowywania programu nie były znane szczegółowe rozwiązania umożliwiające pozyskanie środków zewnętrznych w kolejnym okresie programowania.

1. Instrumenty prawne

Powiat Otwocki dysponuje instrumentami prawnymi, umożliwiającymi stanowiącymi form ochrony, powoływanie instrumentu społecznego nadzoru nad stanem zabytków oraz bezpośrednimi możliwościami kontroli remontów i rozbiórek obiektów objętych ochroną, wynikającymi z ustawy prawo budowlane.

- powoływanie parków kulturowych
- wykonywanie decyzji administracyjnych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz obowiązków powiatu wynikającego z ustaw
- powoływanie Społecznych Opiekunów Zabytków i prowadzenie ich ewidencji
- oznaczanie obiektów zabytkowych

2. Instrumenty koordynacji

Realizacja Programu wymaga współpracy z instytucjami ochrony zabytków, a także z samorządami gminami, Zarządem Mazowieckiego Zespołu Parków Krajobrazowych, Muzeum Wnętrz w Otwocku Wielkim, placówkami muzealnymi z terenu powiatu, uczelniami wyższymi, organizacjami pozarządowymi oraz parafiami z terenu Powiatu Otwockiego.

3 Instrumenty finansowe

Podstawowym narzędziem finansowym dla działań miękkich będą fundusze własne powiatu.

Planowane jest również wykorzystanie funduszy unijnych oraz dostępnych środków z samorządu województwa mazowieckiego. Powiat Otwocki zamierza ubiegać się dofinansowanie na realizację projektów miękkich związanych z rozwojem zasobów ludzkich lub rozwojem obszarów wiejskich: na szkolenia, promocję, tworzenie lokalnych oraz regionalnych produktów i turystycznych. W ramach tych działań wkład własny stanowi niewielki procent w stosunku do przyznawanych środków. Pozyskane granty w znaczący sposób wpłyną na zwiększenie możliwości operacyjnych powiatu.

W tworzeniu parków kulturowych planuje się korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich w tym z tzw. Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

4 Instrumenty społeczne

Powiat przewiduje prowadzenie działań promocyjnych, edukacyjnych i informacyjnych w zakresie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego powiatu i konieczności jego ochrony. W ramach tworzenia parku kulturowego przewiduje się utworzenie nowych miejsc pracy związanych z opieką nad dziedzictwem kulturowym

5 Instrumenty kontrolne

Zadania ujęte w niniejszym programie przewidują powołanie zespołu monitorującego stan zabezpieczenia przeciwpożarowego i przeciw włamaniowego obiektów zabytkowych oraz powołanie współpracujących ze służbami konserwatorskimi Społecznych Opiekunów Zabytków.

SPOŁECZNI OPIEKUNOWIE ZABYTKÓW

Społeczni opiekunowie zabytków to osoby, których głównym zadaniem jest uzupełnianie działań służb specjalistycznych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. W sytuacji niedostatecznej ilości środków finansowych i kadrowych tych służb, społeczni opiekunowie zabytków sprawują funkcję kontrolną nad stanem zabytków i reagują na zagrożenia substancji zabytkowej. Dzięki znajomości lokalnych zabytków, ich położenia, struktury właścicielskiej, oraz możliwości sprawowania nad nimi nadzoru w okolicy zamieszkania, opiekunowie pełnią ważną rolę w systemie ochrony zabytków. Opiekunem zabytku może zostać osoba niekarna, która posiada odpowiednią wiedzę z dziedziny architektury i historii sztuki, zdała egzamin z wiedzy o prawnych podstawach ochrony i opieki nad zabytkami przed wojewódzkim konserwatorem zabytków, a także jest osobą niekarną. Społecznego opiekuna zabytków powołuje starosta na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków. Opiekunowie są uprawnieni do pouczania osób naruszających przepisy o ochronie nad zabytkami (art 104 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), mogą także wnioskować o uznanie obiektu za zabytkowy (poprzez wniosek wpisanie danego obiektu do rejestru zabytków).

Społeczny opiekun zabytków może zwrócić się z prośbą o pomoc do instytucji takich, jak np.: Policja, Państwowa Straż Pożarna, Straż Miejska, orany urbanistyki i nadzoru budowlanego.

Społeczny opiekun zabytków może wydawać opinie, które mogą być pomocne w pozyskaniu środków na projekty związane z zachowaniem i rewitalizacją dziedzictwa kulturowego. Wiedza opiekunów i ich współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków jest przydatna dla organów samorządu terytorialnego w trakcie przeprowadzania konsultacji, inwestycji a także w zakresie bieżącego monitoringu zmian w rejestrze i ewidencji zabytków.

VI. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z art. 87, ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zarząd powiatu sporządza, co 2 lata, sprawozdanie z realizacji założeń programu, które zostaje przedstawione radzie powiatu.

1. Ilość środków budżetowych przeznaczonych na zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.
2. Liczba wykonanych opracowań, ewidencji oraz gminnych programów opieki nad zabytkami.
3. Wysokość nakładów na renowacje i restaurację zabytków.
4. Ilość publikacji na temat dziedzictwa kulturowego.
5. Liczba odbiorców wydarzeń kulturalnych związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego.
6. Liczba wniosków o wpisanie do rejestru zabytków inicjowanych przez właścicieli zabytków.
7. Liczba Społecznych Opiekunów Zabytków oraz organizacji zajmującej się ochroną dziedzictwa kulturowego wraz z oceną ich aktywności.
8. Liczba uczestników biorących udział w konkursach związanych z dziedzictwem kulturowym.
9. Liczba parków kulturowych objętych przez powiat patronatem i mecenatem.
10. Liczba obiektów oznaczonych tabliczkami „ZABYTEK CHRONIONY PRAWEM”.
11. Sprzedaż lub zagospodarowanie pałacu w Kołbieli i dawnego pensjonatu Abrama Gurewicza w Otwocku, wraz z liczbą działań inwestorskich podjętych w celu zachowania substancji zabytkowej w jak najlepszym stanie.
12. Liczba utworzonych szlaków kulturowych.
13. Liczba wydarzeń zorganizowanych w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa przy współudziale starostwa powiatowego w Otwocku.
14. Liczba tablic znaków informacyjnych i drogowych umieszczonych na terenie powiatu.

VII. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Otwockiego zakłada budżet własny powiatu jako podstawowe źródło finansowania działań wynikających z priorytetów zawartych w programie. Ponadto na większość działań możliwe jest to uzyskanie dotacji ze środków zewnętrznych. Szkolenia i działania edukacyjne mogą być także bezpłatnie realizowane przez inne podmioty w ramach pozyskanych przez nie grantów. Należy jednak monitorować rynek tego typu usług.

Można przyjąć, że główne źródła dofinansowania realizacji działań zawartych w programie opieki nad zabytkami to dotacje udzielane przez:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów,
2. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody),
3. Sejmik Województwa,
4. w ramach kolejnej transzy, tzw. Mechanizmu Norweskiego,
5. możliwe jest także skorzystanie z instrumentu JESSICA, który polega na udzielenie preferencyjnie oprocentowanej pożyczki przeznaczonej na renowację budynków o posiadających wartość architektoniczną i znaczenie historyczne.
6. Środki unijne np. RPO

BIBLIOGRAFIA:

1. J. Kałużsko, P. Ajdacki, Otwock i okolice. Pruszków, 2006.
2. Praca zbiorowa, Karczew. Karczew, 1998.
3. M. Prokopek, Atlas sztuki ludowej i folkloru w Polsce.
4. J. Przeworska, Ubiory ludowe, Warszawa 1954.
5. E. Piskorz-Branekova, Polskie stroje ludowe, Arkady, Warszawa 1978.
6. W. Kolago, Strój Kołbielski, Wrocław, 1970.
7. A. Centroni, Styl „Świdermajer” Architektura do zachowania, Józefów 2011.
8. J. Kałużsko, Kapliczki, figury i krzyże przydrożne Powiatu Otwockiego, Otwock 2009.
9. R. Lewandowski, Kronenberg, Andriolli i willegatura (...), Józefów 2011.
10. H. Trzapałka, Przedmoście Warszawa /.../, Warszawa 2010
11. Praca zbiorowa, Poradnik Metodologiczny i wytyczne postępowania z zespołami budownictwa drewnianego z pocz. XIX w., Łódź-Zgierz 2011.
12. K. Oktabiński, Nad Mienią i Świdrem: monografia historyczno-geograficzna Wiązowny i okolic, Wiązowna 2004.
13. P. Ajdacki, Otwock 1916-2011. Źródła dziejów miasta, Otwock 2011.
14. Na Łuzycu, W zapomnianym regionie etnograficznym nad Wisłą, Warszawa-Czersk 2012
15. J. Dobrowolski, Karta Ewidencyjna Zabytku nr 566, Warszawa 1982
16. J. Szalygin, Karta Ewidencyjna Zabytku nr 561, Warszawa 1999
17. K. Siedlaczek, Karta Ewidencyjna Zabytku nr 836, Warszawa 1995

ZDJĘCIA I ILUSTRACJE

1. Ilustracja na str. 14, zasięg kultury świderskiej, wikipedia, *creative cammons*
2. Fotografia na str. 37, młodzież w strojach kołbielskich, Aneta Bartnicka
3. Pozostałe zdjęcia: Wiktor Lach

KARTA ZABYTKU NIERUCHOMEGO W POWIECIE OTWOCKIM	
D. KASYNO MIEJSKIE, OB. LICEUM	Budynek w stylu neoklasycystycznym, wg projektu Władysława Leszka Horodeckiego
Historia:	Opis:
 <p>Historia kasyna związana jest z rozwojem miasta i możliwością zaciągania pożyczek tzw. „ulenowskich”. W latach dwudziestych władze miejskie podjęły decyzję o wykonaniu szeregu inwestycji miejskich, takich jak hale targowe, łaźnia, kąpielisko i wodociągi. Na ten cel zaciągnięto pożyczkę w wysokości 150 000 tys. dolarów (1 350 000 zł). Ostatecznie zdecydowano się jednak zainwestować w kasyno, licząc, że stanie się ono źródłem stałego dochodu dla miasta. Reprezentacyjny gmach miejski miał posiadać zakład kąpielowy, dom uzdrowskiowy z kasynem. Koszty inwestycji ciągle rosły. Ostatecznie koszt zamiast planowanych 500 tys. zł wyniósł prawie 2 mln zł. Budowę rozpoczęto w 1927 r. Projektantem gmachu został wybrany inż. architekt Władysław Leszek Horodecki, który stworzył projekt architektury nawiązującej do klasycyzmu stanisławowskiego. Architektura gmachu kasyna jest efektem popularnych w tamtym okresie poszukiwań stylu narodowego w architekturze.</p> <p>W 1932 r. prasa ujawniała aferę związaną z dzierżawą budynku kasyna. Skazany za malwersacje finansowe został Gustaw Pojsel, handlowiec, w sprawę zamieszani byli także urzędnicy z otwockiego magistratu. Ostatecznie, na skutek oburzenia prasy, władze Warszawy nie wydały zgody na utworzenie w budynku kasyna. Działo się to w szczytowym okresie kryzysu (1933 r.) i pomysł taki budził zrozumiałe zastrzeżenia etyczne.</p>	<p>KONSTRUKCJA: Ściany murowane z cegły, tynkowane od wewnątrz i zewnątrz. Stropy żelbetowe. Boczne klatki schodowe w ostatniej kondygnacji sklepione kolebką w łuku eliptycznym.</p> <p>Więźba dachowa. Nad aulą wieszarowa – 3-wieszakowe wiązary niosą wzdłużne belki, do których podwieszony jest pułap auli. Nad westybuliem więźba krokwiowo-płatwiowa o stolcach związanych zastrzałami z podwalinami i płatwiami.</p> <p>Plan regularny złożony. Do korpusu głównego z silnie zryzalitowanym portykiem wejściowym dostawione są skrzydła boczne zakończone skrzydłami poprzecznymi tworzącymi ryzality skrajne w obu elewacjach (różnej szerokości). Bryła bogata, wzbogacona zewnętrznymi schodami o wygiętych biegach. Nakryta czterospadowym dachem dającym nad złożoną formą budynku bogate efekty przestrzenne.</p> <p>Elewacje traktowane w duchu klasycyzmu. Najniższa kondygnacja traktowana cokołowo, boniowana, oddzielona od górnej części płaskim pasem tynku. Fasady przecięte gzymсами kordonowymi, zwieńczone wydatnym gzymsem z kostkowym mutulusami. Okna w bardzo prosto sprofilowanych opaskach. W połaciach dachowych szerokie drewniane facjatki i okienka „w wole oko”.</p> <p>Przed elewacją frontową w poziomie „wysokiego parteru” teras, na który prowadzą wygięte biegi zewnętrznych schodów. W narożnikach tarasu cementowe rzeźby walczących putt. Elewacja tylna – przed korpusem głównym 5-osiowym, lekko zryzalitowanym, loggia o kolumnach tokańskich niosąca taras piętra. Pośrodku 3-osiowy płaski ryzalit podzielony na przęsła pilastrami jońskimi. Okna korpusu główn. w piętrze zamknięte półkoliście. Górna kondygnacja korpusu główn. wyższa od skrzydeł bocznych ujawnia wewnętrzną wielką salę. Nad korpusem płaska gładka attyka, w środkowym przęśle zdobiona płyciną z maską satyra w girlandach podtrzymywanych przez putta. Skrzydła boczne lekko zagłębione, jednoosiowe o szerokich, czteroskrzydłowych, oknach. Ryzality skrajne 3-osiowe. W elewacjach bocznych klatki schodowe tworzą ryzality pozorne.</p> <p>Elewacja płd.-zachodnia 5-osiowa, asymetryczna, z wejściami przez klatkę schodową i obok przez portal o uproszczonych geometrycznych formach.</p> <p>wg Jarosława Dobrowolskiego</p>

KARTA ZABYTKU NIERUCHOMEGO W POWIECIE OTWOCKIM

D. UZDROWISKO, PENSJONAT ABRAMA GUREWICZA W OTWOCKU

Budynek zbudowany w stylu nadświdrzańskiej architektury drewnianej zwanej „Świdermajerem”.

Historia:

Pensjonat Abrama Gurewicza powstał w wyniku rozbudowy Willi „Gurewiczanki” trwającej od 1906 roku. Budynek ten posiada kubaturę około 20 tys. metrów sześciennych a powierzchnia użytkowa wynosi około 2700 metrów. Obiekt ten uznawany za największy drewniany budynek w Europie. Historia jego powstania związana jest z powstaniem nowego letniska – Otwocka, położonego nad rzeką Świder przy nowo wybudowanej Drodze Żelaznej Nadwiślańskiej. Obiekt ten jest najbardziej okazałym przykładem drewnianej zabudowy otwockiego letniska i architektury określanej jako nadświdrzański styl architektury drewnianej. Budynek dawnego pensjonatu Gurewicza jest ważnym elementem przestrzeni miasta odwołującym się do jego uzdrowskiej historii i jako taki pełni istotną rolę w kształtowaniu postawy mieszkańców wobec dziedzictwa kulturowego kształtującego tożsamość miejsca. Wieloskrzydłowy budynek pensjonatu powstawał etapami i przetrwał do czasów obecnych w praktycznie niezmienionej formie, która przybrał w roku 1925. W czasie wojny mieściła się tutaj niemiecka komendantura. Po w wojnie obiekt zaadaptowany na szpital. Do końca lat osiemdziesiątych w obiekcie mieściło się liceum pielęgniarskie. Później dawny pensjonat został przekazany fundacji alzheimerowskiej. Dzięki zaangażowaniu powiatu budynek udało się odzyskać od nierzetelnych użytkowników. Trwają przygotowania do sprzedaży obiektu właścicielowi, który zadba o substancję zabytkową tego wspaniałego budynku.

Opis:

FUNDAMENT:

Wykonany z pełnej cegły ceramicznej grubości 43 cm; ściany części podpiwniczonej jak i niepodpiwniczonej są od zewnątrz pokryte tynkiem cementowo-wapiennym. Wierzch ściany fundamentowej znajduje się 60 cm powyżej poziomu terenu.

ŚCIANY:

Zewnętrzne – konstrukcja drewniana z wyjątkiem części skrzydła E, F oraz A i B, w których to wykonano ściany murowane z cegły pełnej ceramicznej spokojnej zaprawą cementowo-wapienną i cementową. Cegły obłożone są od zewnątrz szalunkiem wykonanym z sosnowych desek (część A i B). Ściany drewniane – ryglowe i sumikowo-łątkowe, z podwalinami dębowymi oraz sumikami, łątkami i oczepami wzmocnionymi ryglami (wszystko z drewna sosnowego). Układ warstw w ścianie przedstawia się następująco (od zewnątrz) – deski profilowane (grubość 2,5 cm), uszczelnienie z igliwia (8 cm), bale drewniane (7 cm), deski pionowe (2,5 cm) oraz tynk położony na podkładzie z trzciny. Podstawę konstrukcji stanowią łątki o wymiarach 18 x 18 cm. Wewnętrzne – drewniane, ryglowe, grubość 18 cm, ze słupkami o wymiarach 10 x 10 cm obitymi z dwóch stron deskami otynkowanymi zaprawą wapienną na podkładzie trzcinowym. Ściany ceglane – grubość 57 cm, obustronnie otynkowane.

STROPY:

W budynku występują trzy rodzaje stropów – drewniane, belkowe, ze ślepym pułapem, ceglane, typu Kleina na belkach stropowych oraz ceglane odcinkowe na belkach stalowych.

Nad piwnicą (pod tarasem od strony południowej skrzydła F i częściowo w skrzydle F i G) wykonano strop ceglany odcinkowy położony na belkach stalowych o rozstawie ok. 1,2 cm. Oparte na ścianach ceglanych podłużnych (część F) i na ścianach zewnętrznych oraz ścianie środkowej konstrukcyjnej (część G). Stropy te są nieotynkowane. W części F nad piwnicami (narożnik północno-zachodni) znajdują się stropy Kleina ułożone na belkach stalowych. W częściach niepodpiwniczonych na poziomie parteru na stropach belkowych ze ślepym pułapem ułożone są podłogi z desek białych struganych. Środkową część stropu (pomiędzy dwiema warstwami desek) stanowi warstwa izolacyjna składająca się z polepy wapiennej o grubości 6 cm ułożona bezpośrednio na deskowaniu ślepego pułapu. Nad pomieszczeniami w poziomie parteru wykonane są stropy drewniane oparte na belkach stropowych, ze ślepym pułapem i podsufitką. Górna ich część obłożona jest dębowym parkietem. Stropy strychowe również są drewniane, belkowe, z podsufitką.

wg Jerzego Szalygina

KARTA ZABYTKU NIERUCHOMEGO W POWIECIE OTWOCKIM

PALAC ZAMOYSKICH W KOŁBIELI

Eklektyczny, neorenesansowy pałac wzniesiony w drugiej połowie lat sześćdziesiątych XIX w. według projektu Leandra Marconiego, syna Henryka Marconiego.

Historia:

W roku 1866 Józef hrabia Zamoyski na gruntach starej wsi, przy szosie biegnącej do Warszawy, wznosi pałac będący nie tylko siedzibą reprezentacyjną, ale także centrum administracyjnym wielkiego folwarku, urządzonego we wzorowy sposób. Ówczesnie było to prawdopodobnie jedno z najnowocześniejszych gospodarstw rolnych w Europie. Józef Zamoyski wdraża tutaj wiedzę i koncepcje zdobyte na zachodzie. Powstaje nowoczesny folwark, w którym pracownicy mają prawa socjalne, takie jak dzień wolny od pracy oraz mogą korzystać z bezmarżowego sklepu oferującego produkty wytwarzane na miejscu. Hrabia Józef Zamoyski przyczynił się do powstania Banku Handlowego, którego był prezesem, oraz kolei nadwiślańskiej, co przyczyniło się do rozwoju Powiatu Otwockiego

Opis:

MATERIAŁ I KONSTRUKCJA:

Murowany z cegły na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowany. Posadzki. Parkiety. Deskowe podłogi. Sklepienia kolebkowe, stropy płaskie z fasetami, strop bez faset. Więźba dachowa drewniana, krokwiowo-stolcowa. Dach kryty blachą ocynkowaną. Stolarka okienna i drzwiowa drewniana, futrynowa. Okna wielopolowe. Drzwi płycinowe, płycinowe z przeszkleniem. Kominki ozdobne. Piece kaflowe. Schody wewnętrzne drewniane, poręcze metalowe. Schody zewnętrzne z płyt piaskowca. Kominy słupowe, ceglane, w ścianach.

RZUT:

Dwutraktowy, trójdziałowy. Działy skrajne o połowę węższe, wysunięte przed lico działu środkowego tworzące rodzaj narożnych ryzalitów (alkierzy). W trakcie frontowym pn.-zach. na środku obszerna sień z klatką schodową, po wsch. str. sieni pokój, a po zach. boczna klatka schodowa i pokój. W trakcie tylnym na środku salon, po jego obu stronach pokoje. Piętro z analogicznym układem pomieszczeń, podobnie piwnice.

BRYŁA:

Podpiwniczona, dwukondygnacyjna, po bokach ryzality. Między ryzalitami ogrodowymi taras, od frontu portyk kolumnowy. Dach nad korpusem czterospadowy połączony z dachami czterospadowymi ryzalitów prostopadłymi do głównego.

ELEWACJE:

Otynkowane, na wysokiej podmurówce, z gzymsem międzykondygnacyjnym i pełnym belkowaniem wieńczącym wokół cały budynek. Wszystkie narożniki budynku ujęte szerokim boniowaniem, bonie nierównej długości ułożone naprzemian. Belkowanie złożone z dwudzielnego architrawu, gładkiego fryzu i bardzo mocno wyładowanego gzymsu. Płyta gzymsu zdobiona kroksztynami i podparta wolutowymi konsolkami w stosunkowo szerokim rozstawie. Otwory okienne i drzwiowe prostokątne. Okna dolnej kondygnacji wyższe od górnych ujęte po bokach pilastrami oraz pasami boniowania. Pilastry podtrzymują odcinkowe naczółki, głowice pilastrów zdobione kostkowo, pod kostkami kanele. Pasy boniowania dotykają podokienników i gzymsu międzykondygnacyjnego. Między podokiennikiem a cokołem wysunięty przed lico pas muru z płyciną w środku. Okna piętra w uszakowatej profilowanej opasce, z podokiennikiem i boniowaną opaską wokół, z kłincem w zwieńczeniu. Pod oknem kanelowane konsole w linii opaski ujmujące poi bokach profilowane płyciny. Otwory drzwiowe opracowane jak okienne. Elewacja frontowa (pn.-zach.) pięcioosiowa.

wg Katarzyny Siedlaczek

Załącznik nr 1 Zabytki ruchome

Lp.	Miejscowość	Miejsce przechowywania	Obiekt	Autor	Data początkowa	Data końcowa
1.	Glinianka	kościół par. p.w. św. Wawrzyńca	ołtarz główny		1780	1799
2.	Glinianka	kościół par. p.w. św. Wawrzyńca	ołtarz boczny lewy		1780	1799
3.	Glinianka	kościół par. p.w. św. Wawrzyńca	obraz		1780	1799
4.	Glinianka	kościół par. p.w. św. Wawrzyńca	obraz		1780	1799
5.	Glinianka	kościół par. p.w. św. Wawrzyńca	ambona		1780	1799
6.	Glinianka	kościół par. p.w. św. Wawrzyńca	rzeźba - krucyfiks		1540	1559
7.	Glinianka	kościół par. p.w. św. Wawrzyńca	obraz		1700	1799
8.	Józefów	xxx	instrument - fortepian skrzy...	Małecki Julian, Nr 1454	1880	1882
9.	Józefów	xxx	instrument - pianino	Seiler Eduard, Nr 10570	1885	1885
10.	Józefów	xxx	instrument - pianino	Förster August, Nr 8772/1424...	1895	1895
11.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	obraz		1800	1899
12.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	obraz	Andriolli Michał Elwiro	1875	1899
13.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	ambona		1768	1768
14.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	chrzcielnica		1700	1799
15.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	kropielnica		1725	1749
16.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	dekoracja figuralna	Fontana Jakub	1725	1749
17.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	rzeźba	Fontana Jakub	1725	1749
18.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	rzeźba	Fontana Jakub	1725	1749
19.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	rzeźba	Fontana Jakub	1725	1749
20.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	nagrobek - Walbach Melchior		1595	1595
21.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	nagrobek - Karczewski Piotr		1601	1601
22.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	nagrobek - Karczewski Piotr ...		1601	1601
23.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	tablica erekcyjna		1737	1737
24.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	konsola		1700	1799
25.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	obraz		1750	1799
26.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	obraz		1750	1799
27.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	obraz	Andriolli Michał Elwiro	1875	1899
28.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	kadzielnica		1700	1749
29.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	ornat biały		1725	1749
30.	Karczew	cmentarz przy kościele par. ...	nagrobek cmentarny		1836	1836
31.	Karczew	kapliczka przydrożna	rzeźba		1725	1749
32.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	ołtarz główny		1625	1649
33.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	tabernakulum		1750	1799
34.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	obraz		1640	1659
35.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	obraz		1640	1659
36.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	ołtarz boczny lewy		1850	1899
37.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	obraz	Czarnecki G.	1885	1885
38.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	tabernakulum		1850	1899
39.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	rzeźba		1900	1919
40.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	rzeźba		1900	1919
41.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	rzeźba		1900	1919
42.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	rzeźba		1900	1919
43.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	chrzcielnica		1750	1799
44.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	stalle		1900	1919
45.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	katafalk		1900	1919
46.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	rzeźba - krucyfiks		1900	1919
47.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	obraz		1622	1622
48.	Kolbiel	plebania kościoła par. p.w. ...	monstrancja		1600	1619
49.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	monstrancja	Dajkowski, Szmakfeter	1930	1939
50.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	kustodia		1900	1919
51.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	kielich		1640	1659

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

52.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	kielich		1760	1760
53.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	kielich		1700	1799
54.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	kielich		1800	1849
55.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	kielich		1800	1849
56.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	kielich		1920	1929
57.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	patena		1706	1706
58.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	patena	Malcz Karol Filip	1863	1863
59.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	puszka na komunikanty		1640	1659
60.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	kinkiet		1900	1919
61.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	kinkiet		1900	1919
62.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	świecznik wiszący		1900	1919
63.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	ławabo		1800	1819
64.	Kolbiel	kościół par. p.w. św. Trójcy	chorągiew procesyjna		1927	1927
65.	Kolbiel	cmentarz kościelny	nagrobek cmentarny		1811	1811
66.	Kolbiel	Cmentarz	nagrobek cmentarny		1850	1850
67.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
68.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
69.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
70.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
71.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
72.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
73.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
74.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
75.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
76.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
77.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
78.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
79.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
80.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
81.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
82.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
83.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
84.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
85.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
86.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
87.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
88.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
89.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
90.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
91.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
92.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
93.	Lasek	dawna willa Kattelbachow	kafel huculski	Bachminski Aleksander	1879	1879
94.	Osieck	kościół par. p.w. św. Bartłomieja	ambona		1900	1919
95.	Osieck	kościół par. p.w. św. Bartłomieja	chrzcielnica		1900	1919
96.	Osieck	kościół par. p.w.	kropielnica		1700	1799
97.	Osieck	kościół par. p.w. św. Bartłomieja	obraz - feretron		1850	1899
98.	Osieck	kościół par. p.w.	obraz - feretron		1850	1899
99.	Osieck	kościół par. p.w.	rzeźba - krucyfiks		1800	1849
100.	Osieck	kościół par. p.w. św. Bartłomieja	rzeźba - krucyfiks		1700	1749
101.	Osieck	kościół par. p.w. św. Bartłomieja	rzeźba		1860	1870
102.	Osieck	kościół par. p.w. św. Bartłomieja	plaskorzeźba - droga krzyżow...	Szpetkowski	1900	1919
103.	Osieck	kościół par. p.w.	monstrancja		1800	1849
104.	Osieck	kościół par. p.w. św. Bartłomieja	relikwiarz		1900	1919
105.	Osieck	kościół par. p.w.	kielich		1745	1745
106.	Osieck	kościół par. p.w.	kielich	Malcz	1853	1853
107.	Osieck	kościół par. p.w.	kielich	Mrozowski J.	1863	1863
108.	Osieck	kościół par. p.w. św. Bartłomieja	krzyż ołtarzowy	Norblin	1850	1899
109.	Osieck	kościół par. p.w. św. Bartłomieja	pacyfikał	Pogorzelski Jan	1865	1865

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

110.	Osieck	kościół par. p.w.	świecznik		1800	1824
111.	Osieck	kościół par. p.w. św. Bartłomieja	świecznik	Norblin	1850	1899
112.	Osieck	kościół par. p.w. św. Bartłomieja	kandelabr	Fraget	1850	1899
113.	Osieck	kaplica cmentarna	tabernakulum		1725	1749
114.	Osieck	cmentarz grzebalny	nagrobek cmentarny		1847	1847
115.	Osieck	cmentarz grzebalny	nagrobek cmentarny		1850	1850
116.	Otwock	Biblioteka Miejska	instrument - fortepian skrzy...	Ehrbar Friedrich, Nr 11561	1896	1898
117.	Otwock	kościół par. p.w.	obraz		1600	1699
118.	Otwock	x	instrument - fortepian skrzy...	Becker Jakob, Nr 38754	1889	1889
119.	Otwock	x	instrument - pianino	Schulz J.C.	1870	1880
120.	Otwock	x	instrument - fortepian skrzy...	Malecki Julian, Nr 1486	1880	1882
121.	Otwock	x	instrument - fortepian skrzy...	Drozowski Jan, Nr 156	1879	1881
122.	Otwock Wielki	pałac	portal		1700	1749
123.	Otwock Wielki	pałac	portal		1700	1749
124.	Otwock Wielki	pałac	portal główny		1740	1759
125.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	obramienia drzwi, okien	Fontana Jakub	1740	1759
126.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	obramienia drzwi, okien	Fontana Jakub	1740	1759
127.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	obramienia drzwi, okien	Fontana Jakub	1740	1759
128.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	obramienia drzwi, okien	Fontana Jakub	1740	1759
129.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	obramienia drzwi, okien	Fontana Jakub	1740	1759
130.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	obramienia drzwi, okien	Fontana Jakub	1740	1759
131.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	obramienia drzwi, okien	Fontana Jakub	1740	1759
132.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	obramienia drzwi, okien	Fontana Jakub	1740	1759
133.	Otwock Wielki	pałac	plaskorzeźba		1700	1749
134.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	sztukateria		1740	1759
135.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	kominek		1690	1709
136.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	kominek		1690	1709
137.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	kominek		1690	1709
138.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	kominek		1740	1759
139.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	kominek		1750	1799
140.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	kominek		1750	1799
141.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	kominek		1750	1799
142.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	kominek		1750	1799
143.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	kominek		1750	1799
144.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	kominek		1750	1799
145.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	kominek		1750	1799
146.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	wspornik		1700	1749
147.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	obramienie niszy		1700	1749
148.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	plycina dekoracyjna		1740	1759
149.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	plycina nadokienna		1700	1749
150.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	plycina nadokienna		1700	1749
151.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	kartusz		1740	1759
152.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	sztukateria		1700	1749
153.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1600	1699
154.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1600	1699
155.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1600	1699
156.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1600	1699
157.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1600	1699
158.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1600	1699
159.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1600	1699
160.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1600	1699
161.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1600	1699
162.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1600	1699
163.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1600	1699
164.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1600	1699
165.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1740	1759

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013-2017

166.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1740	1759
167.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1740	1759
168.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1740	1759
169.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1740	1759
170.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	sztukateria		1740	1759
171.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1740	1759
172.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1740	1759
173.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1740	1759
174.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1740	1759
175.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1740	1759
176.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1740	1759
177.	Otwock Wielki	Pałac	polichromia		1740	1759
178.	Otwock Wielki	Pałac	polichromia		1740	1759
179.	Otwock Wielki	pałac Bielińskich	polichromia		1740	1759
180.	Otwock Wielki	Spichlerz	portal główny		1740	1759
181.	Sufczyn	G.R.N.	zegar słoneczny		1800	1899
182.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	oltarz główny		1900	1919
183.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	obraz		1891	1911
184.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	tabernakulum, tron		1850	1899
185.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	antepedium		1850	1899
186.	Warszawice	kościół par. p.w.	obraz		1846	1846
187.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	oltarz boczny prawy		1850	1899
188.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	obraz		1700	1799
189.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	obraz		1850	1899
190.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	antepedium		1850	1899
191.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	tabernakulum		1850	1899
192.	Warszawice	kościół par. p.w.	oltarz boczny		1780	1799
193.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	ambona		1840	1859
194.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	malowidło		1840	1859
195.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	malowidło		1840	1859
196.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	malowidło		1840	1859
197.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	malowidło		1840	1859
198.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	malowidło		1840	1859
199.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	chrzcielnica		1800	1819
200.	Warszawice	kościół par. p.w.	rzeźba		1600	1699
201.	Warszawice	kościół par. p.w.	kropielnica		1700	1799
202.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	stalle		1840	1859
203.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	ława		1700	1799
204.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	ławka		1850	1899
205.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	konfesjonal		1840	1859
206.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	fotel		1850	1899
207.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	obraz - feretron		1850	1899
208.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	obraz - feretron		1850	1899
209.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzyciela	obraz - feretron		1850	1899

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

210.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	obraz - feretron		1850	1899
211.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	obraz - feretron		1850	1899
212.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	obraz - feretron		1850	1899
213.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	krzyż procesyjny		1850	1899
214.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	latarnia procesyjna		1850	1899
215.	Warszawice	kościół par. p.w.	rzeźba		1700	1799
216.	Warszawice	kościół par. p.w.	rzeźba - krucyfiks		1725	1749
217.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	rzeźba		1850	1899
218.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	rzeźba		1850	1899
219.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	rzeźba		1850	1899
220.	Warszawice	kościół par. p.w.	rzeźba - krucyfiks		1800	1849
221.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	rzeźba - krucyfiks		1850	1899
222.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	rzeźba		1850	1899
223.	Warszawice	kościół par. p.w.	kolumna		1700	1749
224.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	malowidło		1850	1899
225.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	malowidło		1850	1899
226.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	malowidło		1850	1899
227.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	malowidło		1850	1899
228.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	malowidło		1850	1899
229.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	patena	Fraget	1900	1919
230.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	puszka na komunikanty		1890	1909
231.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	krzyż oltarzowy	Norblin	1850	1899
232.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	krzyż oltarzowy		1900	1919
233.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	świecznik		1840	1859
234.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	świecznik		1840	1859
235.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	świecznik	Norblin	1850	1899
236.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	świecznik	Norblin	1850	1899
237.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	świecznik		1890	1909
238.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	świecznik		1890	1909
239.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	świecznik		1890	1909
240.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	świecznik		1890	1909
241.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	świecznik		1890	1909
242.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	świecznik	Norblin	1890	1909
243.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	świecznik	Norblin	1890	1909
244.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	świecznik	Norblin ?	1890	1909
245.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	lampa wieczna		1850	1899
246.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	naczynie na oleje św.		1850	1899
247.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	kociołek na wodę święconą		1900	1919

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

248.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	taca do chrztu św.	Norblin	1850	1899
249.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	instrument - organy		1852	1852
250.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	ornat biały		1890	1899
251.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	ornat biały		1890	1899
252.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	ornat biały		1890	1899
253.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	ornat biały		1930	1939
254.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	ornat biały		1900	1919
255.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	ornat biały		1900	1919
256.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	ornat czerwony		1890	1899
257.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	ornat czerwony		1890	1899
258.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	ornat fioletowy		1900	1919
259.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	ornat fioletowy		1900	1919
260.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	ornat zielony		1850	1899
261.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	ornat czarny		1920	1929
262.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	kapa czarna		1900	1919
263.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	kapa biała		1930	1939
264.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	dałmatyka biała		1890	1899
265.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	welon biały		1900	1919
266.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	welon biały		1900	1919
267.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	stufa biała		1900	1919
268.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	stufa biała		1900	1919
269.	Warszawice	kościół par. p.w. św. Jana Chrzcziciela	umbraculum		1850	1899
270.	Warszawice	kościół par. p.w.	monstrancja		1680	1699
271.	Warszawice	kościół par. p.w.	kielich		1650	1699
272.	Warszawice	kościół par. p.w.	kielich		1700	1799
273.	Warszawice	kościół par. p.w.	świecznik		1840	1859
274.	Warszawice	kościół par. p.w.	hostierka		1682	1682
275.	Warszawice	kościół par. p.w.	naczynie na oleje		1700	1799
276.	Warszawice	kościół par. p.w.	kociołek		1650	1699
277.	Warszawice	kościół par. p.w.	kociołek		1700	1799
278.	Warszawice	plebania kościoła par. p.w.	tablica erekcyjna		1736	1736
279.	Warszawice	cmentarz	nagrobek cmentarny		1842	1842
280.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	ołtarz główny		1875	1899
281.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	obraz	lokalny	1890	1899
282.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	ołtarz boczny		1880	1889
283.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	obraz	Gerson Wojciech	1875	1899
284.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	obraz	Gerson Wojciech	1875	1899
285.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	ambona		1875	1899
286.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	ołtarz - chrzcielnica		1890	1909
287.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	konfesjonal		1880	1889
288.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	skarbonka	lokalny	1853	1853
289.	Wiązowna	kościół par. p.w.	fotel		1800	1824
290.	Wiązowna	kościół par. p.w.	fotel		1800	1824
291.	Wiązowna	kościół par. p.w.	kropielnica		1780	1799
292.	Wiązowna	kościół par. p.w.	rzeźba - krucyfiks		1800	1849

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

293.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	krzyż procesyjny		1900	1919
294.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	rzeźba		1875	1899
295.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	rzeźba		1875	1899
296.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	rzeźba		1880	1889
297.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	det. arch. - portal	lokalny	1890	1899
298.	Wiązowna	kościół par. p.w.	obraz	Gerson Wojciech	1850	1899
299.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	malowidło ścienne	lokalny	1850	1899
300.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	malowidło ścienne		1850	1899
301.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	malowidło ścienne	lokalny ?	1850	1899
302.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	obraz	lokalny	1850	1899
303.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	krzyż ołtarzowy	Fraget	1890	1890
304.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	krzyż ołtarzowy	Norblin	1890	1899
305.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	pacyfikał		1890	1899
306.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	świecznik		1890	1909
307.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	świecznik	Fraget	1890	1890
308.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	świecznik		1890	1899
309.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	świecznik	Fraget	1890	1890
310.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	świecznik		1890	1899
311.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	świecznik	Fraget	1890	1890
312.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	świecznik		1890	1899
313.	Wiązowna	kościół par. p.w.	ornat czerwony		1700	1799
314.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	witraż		1920	1929
315.	Wiązowna	kościół par. p.w. św. Wojciecha	witraż		1921	1921
316.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	ołtarz boczny, rzeźby		0	1882
317.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	ołtarz boczny, rzeźba		0	1882
318.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	kropielnica		1850	1899
319.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	rzeźba - krucyfiks		1875	1899
320.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	tablica epitafijna - Rogowski...		1865	1865
321.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	tablica pamiątkowa - Kakowski...	Mordasewicz Kazimierz	1915	1915
322.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	plakieta odpustowa		1901	1901
323.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	obraz		1740	1759
324.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	obraz		1740	1759
325.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	obraz		1910	1915
326.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	obraz		1910	1915
327.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	obraz		1910	1915
328.	Karczew	kościół par. p.w. św. Wita	świecznik - zyrandol	Bracia Łopieńscy, firma	1900	1924
329.	Otwock Wielki	pałac	stół, fotele, krzesła		1835	1864
330.	Otwock Wielki	pałac	etazerka		1875	1899
331.	Otwock Wielki	pałac	fotel		1850	1899
332.	Otwock Wielki	pałac	komoda		1739	1741
333.	Otwock Wielki	pałac	komoda z nastawą		1735	1764
334.	Otwock Wielki	pałac	komoda		1740	1759
335.	Otwock Wielki	pałac	komoda		1750	1780
336.	Otwock Wielki	pałac	komoda		1785	1799
337.	Otwock Wielki	pałac	komoda		1800	1849
338.	Otwock Wielki	pałac	komoda		1890	1909
339.	Otwock Wielki	pałac	kredens pomocnik		1890	1909
340.	Otwock Wielki	pałac	sekretera		1715	1744
341.	Otwock Wielki	pałac	sekretera		1735	1764
342.	Otwock Wielki	pałac	sekretera z nastawą		1735	1764
343.	Otwock Wielki	pałac	sekretera z nastawą		1735	1764
344.	Otwock Wielki	pałac	sekretera		1800	1824
345.	Otwock Wielki	pałac	serwantka		1750	1799
346.	Otwock Wielki	pałac	stolik do gry		1775	1799
347.	Otwock Wielki	pałac	stół		1850	1874
348.	Otwock Wielki	pałac	stół		1890	1909
349.	Otwock Wielki	pałac	stół - biurko		1890	1909
350.	Otwock Wielki	pałac	szafa		1725	1749

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

351.	Otwock Wielki	pałac	szafa		1790	1809
352.	Otwock Wielki	pałac	szafka		1735	1764
353.	Otwock Wielki	pałac	szafka		1790	1809
354.	Otwock Wielki	pałac	rzeźba	Clodion Claude Michel	1785	1799
355.	Otwock Wielki	pałac	rzeźba		1790	1809
356.	Otwock Wielki	pałac	rzeźba		1790	1809
357.	Otwock Wielki	pałac	rzeźba		1800	1849
358.	Otwock Wielki	pałac	rzeźba		1850	1850
359.	Otwock Wielki	pałac	rzeźba		1840	1859
360.	Otwock Wielki	pałac	rzeźba	Moreau Mathurin	1850	1899
361.	Otwock Wielki	pałac	rzeźba	Gladdenbeck Hermann	1885	1899
362.	Otwock Wielki	pałac	rzeźba	Lorenz ?	1919	1936
363.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1690	1709
364.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1690	1709
365.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Schalcken Godfried	1699	1701
366.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1740	1759
367.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1790	1809
368.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Sadowski J.	1835	1835
369.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Blank Antoni ?	1800	1849
370.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1800	1849
371.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1800	1849
372.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1800	1849
373.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1800	1849
374.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1800	1849
375.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1800	1849
376.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1800	1824
377.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1800	1849
378.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1800	1849
379.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Voigt L.	1840	1859
380.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Grotgter Artur ?	1860	1860
381.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Chelmiński Jan	1876	1876
382.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Munthe L.	1876	1876
383.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Heger H.	1878	1878
384.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Leibl W.	1878	1878
385.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Zochn Marlow	1880	1880
386.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Kochanowski Roman	1881	1881
387.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Kossak Juliusz	1889	1889
388.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Nikolasch H.	1893	1893
389.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Nowei W. ?	1850	1899
390.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Teich J. ?	1850	1899
391.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Teich J. ?	1850	1899
392.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Bröker B.	1890	1909
393.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Chmielowski Adam ?	1890	1909
394.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Erler Heinz Erich ?	1890	1909
395.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Frig[o] ?	1890	1909
396.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Pawliszak Wacław	1890	1909
397.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Chelmoński Józef ?	1899	1901
398.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Wierusz Kowalski Alfred	1899	1901
399.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Lentz Stanisław	1914	1916
400.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Łuczyńska-Szymanowska	1918	1918
401.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Malicki Adam	1923	1923
402.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Witkowski Romuald Karol	1925	1925
403.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Filipkiewicz Stefan	1924	1941
404.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Okuń Edward	1926	1926
405.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Lejman	1927	1927
406.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Kotowski Jan	1935	1935
407.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Natoire Charles Joseph	1740	1759
408.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1750	1799
409.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1800	1815

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013-2017

410.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1800	1815
411.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Pieskow T.	1877	1877
412.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Malczewski Jacek ?	1919	1919
413.	Otwock Wielki	pałac	obraz	Styka Adam	1900	1949
414.	Otwock Wielki	pałac	obraz		1900	1949
415.	Otwock Wielki	pałac	świecznik - lichtarz		1821	1841
416.	Otwock Wielki	pałac	świecznik - lichtarz	Radke Emil	0	1850
417.	Otwock Wielki	pałac	świecznik - lichtarz	Luther Wilhelm	1857	1857
418.	Otwock Wielki	pałac	świecznik - lichtarz	Pogorzelski Jan	1860	1860
419.	Otwock Wielki	pałac	świecznik - lichtarz	Szylberg R. Hersz	1867	1867
420.	Otwock Wielki	pałac	świecznik - lichtarz	Riedel Antoni	1880	1880
421.	Otwock Wielki	pałac	świecznik - lichtarz	Norblin, firma	1897	9999
422.	Otwock Wielki	pałac	świecznik - lichtarz	Ehrlich Icek	1896	1908
423.	Otwock Wielki	pałac	tacka	Malcz Karol, firma	1851	1851
424.	Otwock Wielki	pałac	flakonik do perfum		1850	1899
425.	Otwock Wielki	pałac	toaletka - miniatura	Sterling	1900	1915
426.	Otwock Wielki	pałac	puszka toaletowa	Comyns W.	1905	1906
427.	Otwock Wielki	pałac	tabakierka	monogramista - DL	1820	1857
428.	Otwock Wielki	pałac	tabakierka		1835	1835
429.	Otwock Wielki	pałac	tabakierka		1835	1854
430.	Otwock Wielki	pałac	tabakierka	Iwanow Mosze	1850	1870
431.	Otwock Wielki	pałac	tabakierka	Greczuszniow Matwiej ?	1863	1863
432.	Otwock Wielki	pałac	tabakierka	CB - Wierchowiec Siergiej ?	1869	1869
433.	Otwock Wielki	pałac	cukiernica		1820	1829
434.	Otwock Wielki	pałac	cukiernica	Wilkens und Sohne, firma	1887	1899
435.	Otwock Wielki	pałac	cukiernica	Fraget Józef, firma	1897	9999
436.	Otwock Wielki	pałac	cukiernica	monogramista - IS	1918	1939
437.	Otwock Wielki	pałac	cukiernica	Schönlein Karl & Söhne, firma	1922	1945
438.	Otwock Wielki	pałac	dzbaneł	monogramista - GLN	1821	1841
439.	Otwock Wielki	pałac	dzbaneł	Osthues Joseph Franz Maria	1884	1899
440.	Otwock Wielki	pałac	dzbaneł	Koch & Bergfeld, firma	1891	9999
441.	Otwock Wielki	pałac	dzbaneł		1885	1899
442.	Otwock Wielki	pałac	imbryk	monogramista - IN	1856	1856
443.	Otwock Wielki	pałac	imbryk		1885	1899
444.	Otwock Wielki	pałac	imbryk	monogramista - SW	1885	1899
445.	Otwock Wielki	pałac	imbryk	Württembergische Metallwaren...	1890	1909
446.	Otwock Wielki	pałac	koszyk		1885	1899
447.	Otwock Wielki	pałac	koszyk		1885	1899
448.	Otwock Wielki	pałac	koszyk	monogramista - L.S.B.	1909	1910
449.	Otwock Wielki	pałac	mlecznik	R & G	1821	1841
450.	Otwock Wielki	pałac	mlecznik	Koch & Bergfeld, firma	1884	1899
451.	Otwock Wielki	pałac	mlecznik	Roth Georg & Comp., firma	1891	1903
452.	Otwock Wielki	pałac	mlecznik	monogramista - KF	1896	1908
453.	Otwock Wielki	pałac	musztardniczka	Wilkens M. H. und Söhne, fir...	1887	1899
454.	Otwock Wielki	pałac	patera	monogramista - H.C.L.	1821	1821
455.	Otwock Wielki	pałac	puszka na herbatę	Dixon James & Sons, firma	1905	1906
456.	Otwock Wielki	pałac	solniczka	Skotte Thomas	1804	1817
457.	Otwock Wielki	pałac	solniczka	monogramista - NHT	1819	1819
458.	Otwock Wielki	pałac	solniczka	Radke	1850	1858
459.	Otwock Wielki	pałac	solniczka	Pogorzelski Jan, firma	1876	1876
460.	Otwock Wielki	pałac	solniczka	Werner Teodor i Ska, firma	1879	1879
461.	Otwock Wielki	pałac	solniczka	PTL, Pioll ?	1885	1899
462.	Otwock Wielki	pałac	solniczka		1885	1899
463.	Otwock Wielki	pałac	sosjerka	Cynowski Jan	1918	1939
464.	Otwock Wielki	pałac	waza do zupy		1888	1914

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013-2017

465.	Otwock Wielki	pałac	zegar szafkowy		1719	1721
466.	Otwock Wielki	pałac	zegar szafkowy		1775	1799
467.	Otwock Wielki	pałac	zegar ścienny		1840	1849
468.	Otwock Wielki	pałac	zegar kominkowy		1865	1884
469.	Otwock Wielki	pałac	zegar szafkowy	Becker Gustav	1890	1909
470.	Otwock Wielki	pałac	talerze, półmisek, salaterka		1790	1809
471.	Otwock Wielki	pałac	talerz		1735	1754
472.	Otwock Wielki	pałac	filizanka, spodek		1890	1909
473.	Otwock Wielki	pałac	szklanica		1850	1899
474.	Otwock Wielki	pałac	lustro, rama		1850	1899
475.	Otwock Wielki	pałac	makata	Potoccy, manufaktura	1913	1915
475.	Otwock Wielki	kapliczka	Figura Matki Boskiej z dziećmi	n.n	1600	1857
476.	Otwock		grafika	Kurnatowski W.	XIX w.	XIX w.
477.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemskiego	teodolit magnetyczny maly	Edelmann, firma	1906	1906
478.	Otwock		obraz	Wilimowska Bronisława	ok. 1950	ok. 1950
479.	Otwock		miniatura, ramka	Imbierowicz Olga	ok. 1960	ok. 1960
480.	Otwock		miniatura, ramka	Imbierowicz Olga		
481.	Otwock		rysunek	Potocki Karol	1962	1962
482.	Otwock		obraz	Nowacki Janusz	1977	1977
483.	Otwock		obraz	Janowski Janusz P.	1974	1974
484.	Otwock		talerze płytke obiadowe		1880	1889
485.	Otwock		talerze deserowe		1880	1889
486.	Otwock		talerz zakąskowy		1880	1889
487.	Otwock		salaterka		1880	1889
488.	Otwock		łyżka, widelec, nóż - komplet	Fraget, Argent, firma		
489.	Otwock		obraz	Zin Wiktor	1973	1973
490.	Otwock		zegarek ręczny Schaffhausen		koniec XIX w.	koniec XIX w.
491.	Otwock		książka - Niemcewicz J.U. "Ś...	Sabiński Jan - wydawca	1852	1852
492.	Otwock		książka - Śliwiński Artur "...	Arct M. - wydawca	1920	1920
493.	Otwock		książka - Śliwiński Artur "...	Arct M. - wydawca	1920	1920
494.	Otwock		talerz		2 poł. XIX w.	2 poł. XIX w.
495.	Otwock		talerz	Woods Ivory Ware	XIX w.	XIX w.
496.	Otwock		talerz "Ferrara"	Wedgwood	pocz. XX w.	pocz. XX w.
497.	Otwock		talerz		1805	1805
498.	Otwock		talerz "Stelle"	P.B. and H., firma	4 ćw. XIX w.	4 ćw. XIX w.
499.	Otwock		wazonik		pocz. XX w.	pocz. XX w.
500.	Otwock		lampa		2 poł. XX w.	2 poł. XX w.
501.	Otwock		półmisek, talerz płytke "Mar...	Rosenthal	1918	1939
502.	Otwock		patera		koniec XIX w.	koniec XIX w.
503.	Otwock		zardiniera		2 poł. XIX w.	2 poł. XIX w.
504.	Otwock		talerze głębokie		pocz. XX w.	pocz. XX w.
505.	Otwock		talerze płytke		pocz. XX w.	pocz. XX w.
506.	Otwock		talerze deserowe		pocz. XX w.	pocz. XX w.
507.	Otwock		półmisek okrągły		pocz. XX w.	pocz. XX w.
508.	Otwock		półmiski owalne		pocz. XX w.	pocz. XX w.
509.	Otwock		sosjerka		pocz. XX w.	pocz. XX w.
510.	Otwock		imbryk	Nowakowski	1820	1829
511.	Otwock		rondel		2 poł. XIX w.	2 poł. XIX w.
512.	Otwock		patera	Goldsmiths Alliance Ltd.	1881	1881
513.	Otwock		sztućce - komplet	Buszek W.	1918	1939
514.	Otwock		taca		2 poł. XIX w.	2 poł. XIX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

515.	Otwock		obraz	Natier J.P. - w typie	poł. XVIII w.	poł. XVIII w.
516.	Otwock		grafika	Levis J.B.	XIX w.	XIX w.
517.	Otwock		grafika	Cunego D.	1784	1784
518.	Otwock		grafika	Cunego D.	1785	1785
519.	Otwock		obraz - miniatura tzw. wiede...		1860	1860
520.	Otwock		obraz	Horowitz Leopold	1886	1886
521.	Otwock		grafika	Kopczyński Bronisław	ok. 1900	ok. 1900
522.	Otwock		obraz	Axentowicz Teodor	ok. 1900	ok. 1900
523.	Otwock		rysunek	Mehoffer Józef	ok. 1905	ok. 1905
524.	Otwock		rysunek	Witkiewicz Stanisław Ignacy	ok. 1929	ok. 1929
525.	Otwock		obraz	Kossak Karol	1945	1946
526.	Otwock		obraz	Kossak Karol	1945	1946
527.	Otwock		miniatura	Imbierowicz Olga	XX w.	XX w.
528.	Otwock		obraz	Wilimowska Bronisława	1974	1974
529.	Otwock		rękopis - ordynans służbowy ...	Kościuszko Tadeusz	1792	1
530.	Otwock		świecznik korpusowy wiszący		XIX w.	XIX w.
531.	Otwock		świeczniki - apliki		XIX w.	XIX w.
532.	Otwock		paterka	Miliukow	1895	1895
533.	Otwock		świecznik - lichtarz	Szekman	koniec XIX w.	koniec XIX w.
534.	Otwock		sekretera a abbatant		3 ćw. XIX w.	3 ćw. XIX w.
535.	Otwock		stół		3 ćw. XIX w.	3 ćw. XIX w.
536.	Otwock		łóżko, szafka nocna		koniec XIX w.	koniec XIX w.
537.	Otwock		szafa ubraniowa		4 ćw. XIX w.	4 ćw. XIX w.
538.	Otwock		szafa		4 ćw. XIX w.	4 ćw. XIX w.
539.	Otwock		stolik		1918	1939
540.	Otwock		krzesła		2 poł. XIX w.	2 poł. XIX w.
541.	Otwock		krzesła		2 poł. XIX w.	2 poł. XIX w.
542.	Otwock		stół		1 ćw. XIX w.	1 ćw. XIX w.
543.	Otwock		sekretarzyk		XIX w.	XIX w.
544.	Otwock		kobierzec perski		XIX w.	XIX w.
545.	Otwock		kobierzec Sziraz		koniec XIX w.	koniec XIX w.
546.	Otwock		rzeźba - miniatura		XIX w.	XIX w.
547.	Otwock		rzeźba	Cali Ernesto	1879	1879
548.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	teodolit uniwersalny	Hildebrand, firma	1911	1911
549.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	teodolit niemagnetyczny z cz...	Hildebrand, firma	1912	1912
550.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	chronometr	Nardin, firma	1911	1911
551.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	magnetometr z akcesoriami	Cambridge Scient. Instr. Co...	1909	1909
552.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	inklinator Doversa	Cambridge Scient. Instr. Co...	1909	1909
553.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	statyw do magnetometru i ink...	Cambridge Scient. Instr. Co...	1909	1909
554.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	parasol niemagnetyczny do po...		1909	1909
555.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	magnesy do magnetometru - ko...	Cambridge Scient. Instr. Co...	1911	1911
556.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	chronometr	Dent, firma	1912	1912
557.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	variometr H, magnesy, termom...	Toepfer O. und Sohn, firma	1914	1914
558.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	variometr D	Toepfer O. und Sohn, firma	1914	1914
559.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	variometr Z	Toepfer O. und Sohn, firma	1914	1914
560.	Otwock	Obserwatorium Magnetyzmu Ziemi	ława precyzyjna pod trzy		1914	1914

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

		Ziemiskiego	var...			
561.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	przyrząd rejestrujący optycz...	Toepfer O. und Sohn, firma	1914	1914
562.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	urządzenie do wyznaczania sk...	Toepfer O. und Sohn, firma	1914	1914
563.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	urządzenie do wyznaczania ws...	Toepfer O. und Sohn, firma	1914	1914
564.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	termostat do wyznaczania wsp...	Toepfer O. und Sohn, firma	1914	1914
565.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	induktor ziemski	Schultze, firma	1914	1914
566.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	statyw metalowy niemagnetycz...	Schultze, firma	1914	1914
567.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	galwanometr z ruchomą igłą s...	Schultze, firma	1914	1914
568.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	magnetometr wielki do wyznac...	Sartorius, firma	1914	1914
569.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	teodolit magnetyczny średni...	Chasselon, firma	1927	1927
570.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	inklinator średni, statyw, a...	Chasselon, firma	1927	1927
571.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	chronometr	Nardin, firma	1927	1927
572.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	magnetometr elektryczny F.E....	Cambridge Scient. Instr. Co....	1929	1929
573.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	koło pionowe do magnetometru...	Cambridge Scient. Instr. Co....	1930	1930
574.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	variometr D	Askania, firma	1930	1930
575.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	przyrząd do rejestracji opty...	Askania, firma	1939	1939
576.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	lampa naftowa do samopis. - ...		1930	1930
577.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	urządzenie do zawieszania ma...		1938	1938
578.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	urządzenie do cechowania wag...	Askania, firma	1934	1934
579.	Otwock	Observatorium Magnetyzmu Ziemiskiego	variometr D			

Przewodniczący Rady

Tomasz Ałowski

Załącznik nr 2 Zabytki archeologiczne

Lp.	OBSZAR/ NR STANOWISKA	GMINA/ DZIELNICA	MIEJSCOWOŚĆ	OKREŚLENIE OBIEKTU
1.	59-70/43	Wiązowna	Bolesławów	osada (brąz), cmentarzysko (brąz), ślady osadnictwa (średniowiecze)
2.	59-70/55	Wiązowna	Bolesławów	osada (schyłek brązu, okres halszacki, okres wpływów rzymskich), cmentarzysko (okres wpływów rzymskich)
3.	59-70/56	Wiązowna	Bolesławów	ślady osadnictwa (epoka kamienia-wczesny brąz)
4.	59-70/57	Wiązowna	Bolesławów	ślady osadnictwa (brąz, okres halszacki i lateński, okres wczesno i średniowieczny)
5.	60-71/11	Kołbiel	Borków	osada (średniowiecze/nowożytność)
6.	60-71/12	Kołbiel	Borków	osada (średniowiecze)
7.	60-71/23	Kołbiel	Borków	ślad osadnictwa (starożytność)
8.	60-71/36	Kołbiel	Borków	ślad osadnictwa (epoka żelaza)
9.	60-71/8	Kołbiel	Borków	osada (średniowiecze)
10.	57-69/12	Wiązowna	Boryszew	ślady osadnictwa (neolit, wczesny brąz, okres halszacki)
11.	57-69/16	Wiązowna	Boryszew	ślady osadnictwa (wczesny brąz)
12.	57-69/22	Wiązowna	Boryszew	ślady osadnictwa (starożytność, okres halszacki i lateński)
13.	57-69/23	Wiązowna	Boryszew	osada (okres wpływów rzymskich, XVII w. i później)
14.	58-69/35	Wiązowna	Boryszew	osadnictwa (starożytność, neolit, wczesny brąz, okres halszacki)
15.	58-69/36	Wiązowna	Boryszew	ślady osadnictwa (starożytność, okres halszacki i lateński)
16.	58-69/37	Wiązowna	Boryszew	ślady osadnictwa (wczesny brąz, epoka brązu-okres halszacki, okres wczesno i średniowieczny)
17.	58-69/38	Wiązowna	Boryszew	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz, brąz, a także XIII w.)
18.	58-69/39	Wiązowna	Boryszew	osada (starożytność, XIII-XVI w.)
19.	58-69/40	Wiązowna	Boryszew	ślady osadnictwa (mezolit, neolit)
20.	58-69/41	Wiązowna	Boryszew	osada (XII/XIII-XIV w.)
21.	60-69/33	Karczew	Brzezinka	ślad osadnictwa
22.	60-69/34	Karczew	Brzezinka	osada (średniowiecze XIII-XV w.)
23.	60-69/35	Karczew	Brzezinka	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze XIV w.)
24.	60-69/36	Karczew	Brzezinka	ślad osadnictwa (koniec epoki brązu/okres halszacki)
25.	60-69/37	Karczew	Brzezinka	ślad osadnictwa (starożytność)
26.	60-69/38	Karczew	Brzezinka	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu, średniowiecze), osada
27.	60-69/39	Karczew	Brzezinka	ślady osadnictwa (okres wczesnośredniowieczny), osada (starożytność), cmentarzysko (starożytność)
28.	60-69/40	Karczew	Brzezinka	osada (okres halszacki), ślady osadnictwa (neolit/wczesna epoka brązu, średniowiecze)
29.	61-69/19	Karczew	Brzezinka	osada (okres wczesnośredniowieczny), ślad osadnictwa (starożytność), cmentarzysko (starożytność)
30.	61-69/20	Karczew	Brzezinka	osada (starożytność), ślady osadnictwa (okres wpływów rzymskich, średniowiecze XIII/XIV w.)
31.	61-69/96	Karczew	Brzezinka	osada (neolit)
32.	61-69/97	Karczew	Brzezinka	cmentarzysko (okres halszacki/okres lateński)
33.	61-69/100	Karczew	Całowanie	cmentarzysko (okres halszacki/okres lateński)
34.	61-69/101	Karczew	Całowanie	cmentarzysko
35.	61-69/102	Karczew	Całowanie	cmentarzysko (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich)
36.	61-69/103	Karczew	Całowanie	ślad osadnictwa (neolit)
37.	61-69/104	Karczew	Całowanie	cmentarzysko (okres wpływów rzymskich)
38.	61-69/105	Karczew	Całowanie	cmentarzysko (późny okres lateński)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

39.	61-69/106	Karczew	Całowanie	śląd osadnictwa (mezolit)
40.	61-69/107	Karczew	Całowanie	osada
41.	61-69/30	Karczew	Całowanie	osada (średniowiecze XIII-XIV w.), ślady osadnictwa, osada?/cmentarzysko? (okres wpływów rzymskich)
42.	61-69/31	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (późny neolit, okres wpływów rzymskich)
43.	61-69/32	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (starożytność, okres wczesnośredniowieczny)
44.	61-69/33	Karczew	Całowanie	osady (okres wpływów rzymskich, średniowiecze/nowożytność)
45.	61-69/34	Karczew	Całowanie	osada (średniowiecze XIV-XVII w.), ślad osadnictwa
46.	61-69/35	Karczew	Całowanie	śląd osadnictwa (okres wpływów rzymskich)
47.	61-69/36	Karczew	Całowanie	osada/cmentarzysko (IV-V okres epoki brązu)
48.	61-69/37	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
49.	61-69/38	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (starożytność, późny okres lateński/okres wpływów rzymskich, średniowiecze)
50.	61-69/39	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (neolit, wczesna epoka brązu, średniowiecze XII-XIII w.)
51.	61-69/40	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (starożytność)
52.	61-69/41	Karczew	Całowanie	osada (średniowiecze XII-XIII/XIV w.)
53.	61-69/42	Karczew	Całowanie	cmentarzysko (okres wpływów rzymskich)
54.	61-69/43	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (epoka brązu, okres wczesnośredniowieczny/średniowiecze)
55.	61-69/44	Karczew	Całowanie	śląd osadnictwa (starożytność)
56.	61-69/45	Karczew	Całowanie	osady (okres wpływów rzymskich, średniowiecze XIV w.), ślad osadnictwa (neolit/wczesna epoka brązu)
57.	61-69/46	Karczew	Całowanie	śląd osadnictwa (średniowiecze XIII w.)
58.	61-69/52	Karczew	Całowanie	śląd osadnictwa, osada/cmentarzysko (epoka brązu)
59.	61-69/53	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (okres wpływów rzymskich, średniowiecze XIV-XV w.)
60.	61-69/54	Karczew	Całowanie	osada (średniowiecze XII-XIV w.), ślad osadnictwa (starożytność)
61.	61-69/55	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (starożytność)
62.	61-69/56	Karczew	Całowanie	osada (średniowiecze)
63.	61-69/57	Karczew	Całowanie	cmentarzysko (późny okres lateński)
64.	61-69/58	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (mezolit/neolit, epoka brązu/okres halsztacki, średniowiecze)
65.	61-69/59	Karczew	Całowanie	cmentarzysko (późny okres lateński, wczesny okres wpływów rzymskich), osada (nowożytność XVII-XVIII w.)
66.	61-69/60	Karczew	Całowanie	śląd osadnictwa (starożytność)
67.	61-69/61	Karczew	Całowanie	osada (średniowiecze XIV-XV w.)
68.	61-69/62	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (starożytność, okres wpływów rzymskich, średniowiecze XIII-XIV w.)
69.	61-69/63	Karczew	Całowanie	osada (średniowiecze XIV-XV w., ślady osadnictwa (okres wpływów rzymskich, starożytność)
70.	61-69/64	Karczew	Całowanie	osada (średniowiecze XIV w.), ślad osadnictwa (okres wpływów rzymskich)
71.	61-69/65	Karczew	Całowanie	śląd osadnictwa (starożytność)
72.	61-69/66	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (starożytność, okres wpływów rzymskich)
73.	61-69/69	Karczew	Całowanie	śląd osadnictwa (okres halsztacki)
74.	61-69/70	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (późny neolit/wczesna epoka brązu, średniowiecze XIII/XIV w.), cmentarzysko (epoka brązu)
75.	61-69/71	Karczew	Całowanie	śląd osadnictwa (starożytność, średniowiecze XIII/XIV w.)
76.	61-69/85	Karczew	Całowanie	osada (średniowiecze XIII-XIV w.), ślady osadnictwa (starożytność)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

77.	61-69/86	Karczew	Całowanie	osady (okres wpływów rzymskich, średniowiecze XV-XVII w.)
78.	61-69/87	Karczew	Całowanie	śląd osadnictwa (średniowiecze XIII-XV w.)
79.	61-69/88	Karczew	Całowanie	osada (średniowiecze XIV w.), śląd osadnictwa (starożytność)
80.	61-69/89	Karczew	Całowanie	osady (epoka brązu/okres halsztacki, średniowiecze), śląd osadnictwa
81.	61-69/90	Karczew	Całowanie	osada (średniowiecze XIV-XVI w.), ślady osadnictwa (neolit, późny okres lateński/okres wpływów rzymskich)
82.	61-69/91	Karczew	Całowanie	osada (średniowiecze XIII-XV w.), śląd osadnictwa (wczesna epoka brązu)
83.	61-69/92	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (okres wpływów rzymskich, średniowiecze)
84.	61-69/93	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze XIV w.)
85.	61-69/98	Karczew	Całowanie	cmentarzysko
86.	61-69/99	Karczew	Całowanie	cmentarzysko (epoka brązu)
87.	62-69/1	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (epoka brązu, starożytność, średniowiecze, nowożytność)
88.	62-69/2	Karczew	Całowanie	osada, śląd osadnictwa (późny okres wpływów rzymskich)
89.	62-69/3	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesna epoka brązu, okres wpływów rzymskich)
90.	62-69/4	Karczew	Całowanie	śląd osadnictwa
91.	62-69/5	Karczew	Całowanie	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesna epoka brązu, epoka brązu, okres wczesnośredniowieczny, średniowiecze, nowożytność)
92.	61-69/29	Karczew	Całowanie / Łukówiec	śląd osadnictwa (okres wczesnośredniowieczny?), osada? (okres wpływów rzymskich/wczesne średniowiecze), cmentarzysko? (starożytność)
93.	60-70/3	Celestynów	Celestynów	śląd osadnictwa (starożytność)
94.	61-71/32	Kołbiel	Chrosna	osada (II okres epoki brązu)
95.	61-71/33	Kołbiel	Chrosna	śląd osadnictwa (starożytność)
96.	61-71/34	Kołbiel	Chrosna	ślady osadnictwa (epoka kamienia, starożytność, późne średniowiecze)
97.	61-71/35	Kołbiel	Chrosna	śląd osadnictwa (epoka kamienia)
98.	61-71/36	Kołbiel	Chrzęszczówka	śląd osadnictwa (późne średniowiecze)
99.	61-71/38	Kołbiel	Chrzęszczówka	ślady osadnictwa (epoka kamienia, późne średniowiecze)
100.	63-70/14	Osieck	Czarnowiec	ślady osadnictwa (epoka kamienia, nowożytność)
101.	63-70/15	Osieck	Czarnowiec	osada (nowożytność)
102.	63-70/29	Osieck	Czarnowiec	śląd osadnictwa (nowożytność)
103.	63-70/30	Osieck	Czarnowiec	ślady osadnictwa (epoka kamienia, nowożytność)
104.	59-70/40	Wiązowna	Czarnówka	osada (XIII, XIV-XVI w.)
105.	59-70/41	Wiązowna	Czarnówka	ślady osadnictwa (brąz, okres halsztacki, średniowiecze)
106.	59-70/42	Wiązowna	Czarnówka	ślady osadnictwa (brąz, okres wędrówki ludów, wczesne średniowiecze)
107.	59-70/5	Wiązowna	Czarnówka	cmentarzysko (starożytność)
108.	59-70/50	Wiązowna	Czarnówka	ślady osadnictwa (starożytność, okres wpływów rzymskich, XIII-XIV/XV w.)
109.	59-70/51	Wiązowna	Czarnówka	osada (XVI-XVII w.)
110.	59-70/52	Wiązowna	Czarnówka	osada (okres wpływów rzymskich)
111.	59-70/53	Wiązowna	Czarnówka	osada (XIV/XV-XVIII w.)
112.	59-70/54	Wiązowna	Czarnówka	ślady osadnictwa (średniowiecze)
113.	59-70/7	Wiązowna	Czarnówka	ślady osadnictwa (mezolit-neolit-wczesny brąz, okres halsztacki)
114.	60-69/41	Celestynów	Dąbrówka	osada (średniowiecze), ślady osadnictwa (starożytność)
115.	60-69/42	Celestynów	Dąbrówka	śląd osadnictwa
116.	60-69/44	Celestynów	Dąbrówka	osada
117.	57-69/13	Wiązowna	Duchnow	ślady osadnictwa (neolit-wczesny brąz)
118.	57-69/14	Wiązowna	Duchnow	ślady osadnictwa (wczesny brąz)
119.	57-69/15	Wiązowna	Duchnow	osada (wczesny brąz)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

120.	57-69/17	Wiązowna	Duchnów	ślady osadnictwa (starożytność)
121.	57-69/20	Wiązowna	Duchnów	ślady osadnictwa (epoka kamienia-wczesny brąz)
122.	57-69/21	Wiązowna	Duchnów	ślady osadnictwa (neolit)
123.	57-69/8	Wiązowna	Duchnów	ślady osadnictwa (epoka kamienia-wczesny brąz, okres halsztacki i lateński, okres wczesnośredniowieczny)
124.	57-70/2	Wiązowna	Duchnów	ślady osadnictwa (mezolit-wczesny brąz)
125.	57-70/3	Wiązowna	Duchnów	osada (epoka kamienia-wczesny brąz, okres wpływów rzymskich, XIV-XVI w.)
126.	58-69/22	Wiązowna	Duchnów	ślady osadnictwa (epoka brązu)
127.	58-69/27	Wiązowna	Duchnów	kurhan
128.	58-69/28	Wiązowna	Duchnów	ślady osadnictwa (epoka kamienia-wczesny brąz)
129.	58-69/29	Wiązowna	Duchnów	ślady osadnictwa (wczesny brąz)
130.	58-69/31	Wiązowna	Duchnów	ślady osadnictwa (epoka kamienia-wczesny brąz)
131.	59-70/16	Wiązowna	Dziechciniec	ślady osadnictwa (epoka kamienia-wczesny brąz)
132.	62-69/116	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślady osadnictwa (epoka kamienia/wczesna epoka brązu, starożytność)
133.	62-69/117	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	osada (starożytność), ślady osadnictwa (średniowiecze)
134.	62-69/118	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	cmentarzysko (okres halsztacki)
135.	62-69/119	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	osada (średniowiecze XIV/XV w.), ślady osadnictwa (starożytność)
136.	62-69/12	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślad osadnictwa (neolit)
137.	62-69/120	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	osada (średniowiecze)
138.	62-69/121	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
139.	62-69/29	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu, późny okres lateński, okres wpływów rzymskich), osada (średniowiecze XIII-XIV/XV w.)
140.	62-69/30	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	osada (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich), ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze XIII/XIV w.)
141.	62-69/31	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślad osadnictwa (okres wpływów rzymskich)
142.	62-69/32	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	osady (okres wpływów rzymskich, średniowiecze XIII-XIV w.), ślady osadnictwa (epoka kamienia, wczesne średniowiecze VIII/IX w.)
143.	62-69/33	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślady osadnictwa (starożytność, okres wczesnośredniowieczny, średniowiecze)
144.	62-69/34	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślad osadnictwa (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich)
145.	62-69/35	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślady osadnictwa (epoka kamienia, wczesna epoka brązu, średniowiecze XII/XIII w.)
146.	62-69/36	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślady osadnictwa (epoka kamienia/wczesna epoka brązu, starożytność) cmentarzysko (okres lateński)
147.	62-69/37	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	cmentarzysko
148.	62-69/38	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślady osadnictwa (okres wpływów rzymskich, okres wczesnośredniowieczny, średniowiecze)
149.	62-69/39	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	cmentarzyska (okres lateński), ślady osadnictwa (starożytność, okres wczesnośredniowieczny, średniowiecze)
150.	62-69/40	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	cmentarzysko (późny okres lateński), ślad osadnictwa (średniowiecze, nowożytność)
151.	62-69/41	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślady osadnictwa (starożytność, okres wpływów rzymskich)
152.	62-69/42	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	osada (okres wpływów rzymskich), ślad osadnictwa (średniowiecze)
153.	62-69/43	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	cmentarzysko
154.	62-69/44	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	grób
155.	62-69/45	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	osady (okres wpływów rzymskich, średniowiecze)
156.	62-69/46	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślady osadnictwa (okres halsztacki/okres lateński, średniowiecze)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

157.	62-69/50	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślady osadnictwa (okres wpływów rzymskich, średniowiecze XIV/XV w.)
158.	62-69/68	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	cmentarzysko (okres halszacki/okres lateński)
159.	62-69/69	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślady osadnictwa (starożytność, okres halszacki/okres lateński, średniowiecze)
160.	62-69/71	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	śląd osadnictwa
161.	62-69/72	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, starożytność)
162.	62-69/73	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	cmentarzysko (epoka brązu/okres halszacki), ślady osadnictwa (mezolit, neolit)
163.	62-69/74	Sobienie-Jeziory	Dziecinów	osada (okres wczesnośredniowieczny IX-Xw.)
164.	62-69/67	Sobienie-Jeziory	Dziecinów/ Warszawice	osada (okres halszacki/okres lateński), ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu, starożytność)
165.	58-69/8	Wiązowna	Dziedzinec	ślady osadnictwa (epoka kamienia, wczesny brąz)
166.	58-69/46	Wiązowna	Emów	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz)
167.	58-69/48	Wiązowna	Emów	ślady osadnictwa (mezolit, neolit)
168.	58-69/49	Wiązowna	Emów	ślady osadnictwa (wczesny brąz)
169.	58-69/50	Wiązowna	Emów	osada (XII/XIII-XIV/XV w.)
170.	58-69/62	Wiązowna	Emów	osada (mezolit, neolit)
171.	58-69/63	Wiązowna	Emów	osada (paleolit)
172.	61-71/30	Koźbiel	Gadka	śląd osadnictwa (późne średniowiecze)
173.	61-71/31	Koźbiel	Gadka	śląd osadnictwa (nowożytność)
174.	61-71/55	Koźbiel	Gadka	śląd osadnictwa (późne średniowiecze)
175.	60-70/1	Celestynów	Glina	śląd osadnictwa
176.	60-70/2	Celestynów	Glina	ślady osadnictwa (neolit, wczesna epoka brązu)
177.	58-70/10	Wiązowna	Glinianka	osada (od XV w.)
178.	58-70/11	Wiązowna	Glinianka	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz)
179.	58-70/12	Wiązowna	Glinianka	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz)
180.	58-70/13	Wiązowna	Glinianka	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz), cmentarzysko (starożytność)
181.	58-70/14	Wiązowna	Glinianka	ślady osadnictwa (starożytność)
182.	58-70/9	Wiązowna	Glinianka	osada (XVIII w.)
183.	59-70/32	Wiązowna	Glinianka	ślady osadnictwa (starożytność)
184.	59-70/33	Wiązowna	Glinianka	cmentarzysko (okres wpływów rzymskich), osada (okres wpływów rzymskich, średniowiecze)
185.	59-70/34	Wiązowna	Glinianka	ślady osadnictwa (neolit, okres wpływów rzymskich)
186.	59-70/35	Wiązowna	Glinianka	ślady osadnictwa (okres halszacki i lateński)
187.	59-70/36	Wiązowna	Glinianka	ślady osadnictwa (starożytność)
188.	59-70/37	Wiązowna	Glinianka	ślady osadnictwa (starożytność, epoka brązu)
189.	59-70/38	Wiązowna	Glinianka	ślady osadnictwa (okres wczesnośredniowieczny i średniowieczny)
190.	59-70/45	Wiązowna	Glinianka	osada (XVII-XVIII w.)
191.	59-70/62	Wiązowna	Glinianka	osada (XVII-XVIII/XIX w.)
192.	59-70/8	Wiązowna	Glinianka	osada (starożytność, okres wpływów rzymskich)
193.	61-68/100	Karczew	Glinki	cmentarzysko (późny okres lateński/wczesny okres wpływów rzymskich)
194.	61-68/101	Karczew	Glinki	ślady osadnictwa (okres halszacki/okres lateński, średniowiecze XIII-XIV w.)
195.	61-68/112	Karczew	Glinki	śląd osadnictwa (nowożytność XVIII w.)
196.	61-68/90	Karczew	Glinki	osada (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich), śląd osadnictwa (średniowiecze/nowożytność)
197.	61-68/91	Karczew	Glinki	osada (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich)
198.	61-68/92	Karczew	Glinki	osada (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich), ślady osadnictwa (średniowiecze)
199.	61-68/93	Karczew	Glinki	śląd osadnictwa (średniowiecze XII-XIII w.)
200.	61-68/94	Karczew	Glinki	osady (średniowiecze XII-XIV w., nowożytność XVII-XVIII w., XIX w.), śląd osadnictwa (starożytność)
201.	61-68/95	Karczew	Glinki	śląd osadnictwa (okres wczesnośredniowieczny/średniowiecze)
202.	61-68/96	Karczew	Glinki	śląd osadnictwa (okres halszacki/okres lateński)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

203.	61-68/97	Karczew	Glinki	osada (średniowiecze XIII-XIV w.), ślad osadnictwa (starożytność)
204.	61-68/98	Karczew	Glinki	osada (średniowiecze XIV w.), ślad osadnictwa (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich)
205.	61-68/99	Karczew	Glinki	cmentarzysko
206.	61-69/80	Karczew	Glinki	osada (średniowiecze XIV-XV w.), ślad osadnictwa (starożytność)
207.	60-71/34	Kolbiel	Glupianka	ślad osadnictwa (wczesne średniowiecze/średniowiecze)
208.	60-71/37	Kolbiel	Glupianka	ślad osadnictwa (neolit)
209.	60-71/38	Kolbiel	Glupianka	ślad osadnictwa (neolit)
210.	60-71/39	Kolbiel	Glupianka	ślad osadnictwa (epoka brązu)
211.	57-69/24	Wiązowna	Góraszka	osada (starożytność, XIV-XVI w., okres nowożytny)
212.	63-70/1	Osieck	Górki	osada (wczesne średniowiecze)
213.	63-70/10	Osieck	Górki	ślad osadnictwa (nowożytność)
214.	63-70/16	Osieck	Górki	ślady osadnictwa (późne średniowiecze, nowożytność)
215.	63-70/2	Osieck	Górki	ślad osadnictwa (II okres epoki brązu)
216.	63-70/3	Osieck	Górki	ślad osadnictwa (epoka kamienia)
217.	63-70/4	Osieck	Górki	osada (neolit)
218.	63-70/9	Osieck	Górki	osada (nowożytność)
219.	57-69/18	Wiązowna	Izabela	osada (neolit, wczesny brąz, XIII-XIV/XIV-XV w.)
220.	57-69/19	Wiązowna	Izabela	ślady osadnictwa (neolit)
221.	60-69/10	Karczew	Janów	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
222.	60-69/11	Karczew	Janów	ślad osadnictwa, osada/cmentarzysko (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich)
223.	60-69/12	Karczew	Janów	ślady osadnictwa (epoka brązu, średniowiecze)
224.	60-69/18	Karczew	Janów	ślad osadnictwa (starożytność)
225.	60-69/19	Karczew	Janów	osada (neolit), ślad osadnictwa (starożytność)
226.	60-69/20	Karczew	Janów	osada (okres halszacki), ślad osadnictwa
227.	60-69/21	Karczew	Janów	ślad osadnictwa (neolit)
228.	60-69/43	Karczew	Janów	ślady osadnictwa (neolit, epoka brązu), cmentarzysko (starożytność)
229.	60-69/46	Karczew	Janów	ślad osadnictwa (starożytność)
230.	60-69/7	Karczew	Janów	osada (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich)
231.	60-69/8	Karczew	Janów	cmentarzysko (okres halszacki/okres lateński)
232.	60-69/9	Karczew	Janów	ślad osadnictwa (późny neolit/wczesna epoka brązu), osada (epoka brązu), cmentarzysko (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich)
233.	60-69/4	Karczew	Janów / Karczew	ślad osadnictwa (średniowiecze/nowożytność)
234.	58-68/38	Józefów	Józefów	ślady osadnictwa (epoka kamienia-wczesny brąz)
235.	59-68/1	Józefów	Józefów	osadnictwo (paleolit, mezolit, neolit, epoka brązu, okres lateński)
236.	59-68/11	Józefów	Józefów	osadnictwo (paleolit)
237.	59-68/12	Józefów	Józefów	osadnictwo (epoka brązu-okres halszacki, okres lateński)
238.	59-68/13	Józefów	Józefów	osadnictwo (neolit)
239.	59-68/14	Józefów	Józefów	ślady osadnictwa (wczesne średniowiecze)
240.	59-68/15	Józefów	Józefów	osadnictwo (paleolit)
241.	59-68/16	Józefów	Józefów	osadnictwo (neolit, epoka brązu-okres halszacki i lateński)
242.	59-68/17	Józefów	Józefów	osadnictwo (wczesny brąz)
243.	59-68/18	Józefów	Józefów	osadnictwo (epoka brązu)
244.	59-68/2	Józefów	Józefów	osadnictwo (paleolit, mezolit, neolit, epoka brązu, okres halszacki i lateński, średniowiecze)
245.	59-68/20	Józefów	Józefów	osadnictwo (neolit)
246.	59-68/22	Józefów	Józefów	ślady osadnictwa (neolit)
247.	59-68/23	Józefów	Józefów	osada/cmentarzysko (okres lateński)
248.	59-68/25	Józefów	Józefów	ślady osadnictwa
249.	59-68/26	Józefów	Józefów	ślady osadnictwa (epoka brązu)
250.	59-68/27	Józefów	Józefów	ślady osadnictwa (neolit)
251.	59-68/28	Józefów	Józefów	ślady osadnictwa (paleolit, mezolit, neolit)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

252.	59-68/3	Józefów	Józefów	osadnictwo (paleolit, mezolit)
253.	59-68/38	Józefów	Józefów	ślady osadnictwa (średniowiecze, okres nowożytny)
254.	59-68/39	Józefów	Józefów	ślady osadnictwa (mezolit)
255.	59-68/4	Józefów	Józefów	osadnictwo (paleolit, mezolit)
256.	59-68/40	Józefów	Józefów	ślady osadnictwa (mezolit)
257.	59-68/5	Józefów	Józefów	osadnictwo (paleolit, mezolit)
258.	59-68/8	Józefów	Józefów	ślady osadnictwa (mezolit)
259.	58-69/61	Józefów/Wiązowna	Józefów-Rycice/ Emów-Bialek	osada (paleolit)
260.	58-69/64	Józefów/Wiązowna	Józefów- Rycice/Emów- Bialek	osada (wczesny brąz)
261.	60-68/18	Karczew	Karczew	osady (okres wpływów rzymskich, okres wczesnośredniowieczny/średniowiecze), ślad osadnictwa (okres halsztacki/okres lateński)
262.	60-68/19	Karczew	Karczew	ślad osadnictwa (średniowiecze)
263.	60-68/20	Karczew	Karczew	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu, okres halsztacki, średniowiecze)
264.	60-68/21	Karczew	Karczew	osada (średniowiecze/nowożytność XIV-XVII w.)
265.	60-68/22	Karczew	Karczew	osady (okres wpływów rzymskich, średniowiecze)
266.	60-68/23	Karczew	Karczew	ślad osadnictwa (średniowiecze XIV-XV w.), osady? (okres wpływów rzymskich, okres wczesnośredniowieczny)
267.	60-68/24	Karczew	Karczew	ślady osadnictwa (starożytność, okres wczesnośredniowieczny, średniowiecze)
268.	60-68/25	Karczew	Karczew	ślady osadnictwa (starożytność, okres wczesnośredniowieczny, średniowiecze)
269.	60-68/26	Karczew	Karczew	ślady osadnictwa (starożytność, okres wczesnośredniowieczny, średniowiecze)
270.	60-68/27	Karczew	Karczew	osada (okres wczesnośredniowieczny), ślad osadnictwa (starożytność)
271.	60-68/28	Karczew	Karczew	osada (średniowiecze XIV-XV w.)
272.	60-68/29	Karczew	Karczew	osada (średniowiecze XV-XVI w.)
273.	60-68/30	Karczew	Karczew	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
274.	60-68/31	Karczew	Karczew	osady? (okres wpływów rzymskich, średniowiecze)
275.	60-68/32	Karczew	Karczew	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesna epoka brązu, starożytność, okres halsztacki, okres wpływów rzymskich, okres wczesnośredniowieczny)
276.	60-68/42	Karczew	Karczew	ślad osadnictwa (starożytność)
277.	60-68/45	Karczew	Karczew	ślad osadnictwa (epoka brązu)
278.	60-68/46	Karczew	Karczew	cmentarzysko (okres halsztacki/okres lateński)
279.	60-68/47	Karczew	Karczew	cmentarzysko (okres lateński)
280.	60-68/48	Karczew	Karczew	osada (okres wczesnośredniowieczny/średniowiecze)
281.	60-68/50	Karczew	Karczew	ślad osadnictwa (mezolit)
282.	60-68/51	Karczew	Karczew	osada (mezolit)
283.	60-68/52	Karczew	Karczew	osada (paleolit)
284.	60-68/53	Karczew	Karczew	osada (neolit)
285.	60-68/54	Karczew	Karczew	osada (neolit), ślad osadnictwa (mezolit)
286.	60-68/55	Karczew	Karczew	osada (neolit)
287.	60-69/1	Karczew	Karczew	osada (średniowiecze), ślad osadnictwa, cmentarzysko (starożytność)
288.	60-69/2	Karczew	Karczew	osada/cmentarzysko (okres halsztacki/okres lateński)
289.	60-69/3	Karczew	Karczew	ślad osadnictwa (starożytność)
290.	60-69/45	Karczew	Karczew	ślad osadnictwa (średniowiecze/nowożytność)
291.	60-69/47	Karczew	Karczew	ślady osadnictwa (starożytność)
292.	60-69/5	Karczew	Karczew	osada (średniowiecze/nowożytność XV-XVIII w.), ślad osadnictwa (starożytność)
293.	60-69/6	Karczew	Karczew	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze XV w.)
294.	58-69/13	Wiązowna	Kąck	ślady osadnictwa (schyłek neolit-początek brązu)
295.	58-69/14	Wiązowna	Kąck	ślady osadnictwa (starożytność)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

296.	58-69/15	Wiązowna	Kąck	ślady osadnictwa (starożytność, wczesny brąz)
297.	58-69/16	Wiązowna	Kąck	ślady osadnictwa (neolit, wczesny brąz)
298.	58-69/17	Wiązowna	Kąck	ślady osadnictwa (neolit, wczesny brąz)
299.	58-69/18	Wiązowna	Kąck	ślady osadnictwa (neolit)
300.	58-69/19	Wiązowna	Kąck	ślady osadnictwa (neolit)
301.	58-69/71	Wiązowna	Kąck	cmentarzysko
302.	58-70/1	Wiązowna	Kąck	osada (XV-XVI w.)
303.	58-70/2	Wiązowna	Kąck	ślady osadnictwa (neolit-brąz, późny okres rzymski)
304.	58-70/22	Wiązowna	Kąck	znalezisko
305.	58-70/23	Wiązowna	Kąck	znalezisko
306.	58-70/3	Wiązowna	Kąck	ślady osadnictwa (mezolit, neolit)
307.	58-70/4	Wiązowna	Kąck	ślady osadnictwa (neolit-wczesny brąz)
308.	58-70/5	Wiązowna	Kąck	osada (XVII-XVIII w.)
309.	58-70/6	Wiązowna	Kąck	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze-nowożytność)
310.	61-71/37	Kołbiel	Kąty	ślad osadnictwa (późne średniowiecze)
311.	61-71/40	Kołbiel	Kąty	ślady osadnictwa (późne średniowiecze, nowożytność)
312.	63-69/7	Sobienie-Jeziory	Kąty	osada (okres wczesnośredniowieczny i średniowieczny)
313.	60-71/13	Kołbiel	Kołbiel	osada (średniowiecze/nowożytność)
314.	60-71/14	Kołbiel	Kołbiel	osady (starożytność, wczesne średniowiecze, średniowiecze)
315.	60-71/24	Kołbiel	Kołbiel	osada (nowożytność)
316.	59-70/17	Wiązowna	Kopki	ślady osadnictwa (epoka kamienia-wczesny brąz)
317.	59-70/21	Wiązowna	Kopki	ślady osadnictwa (epoka brązu, okres halsztacki i lateński)
318.	59-70/22	Wiązowna	Kopki	cmentarzysko (okres wpływów rzymskich), ślady osadnictwa (brąz)
319.	63-70/23	Osieck	Kościeliska Stare	ślady osadnictwa (okres wczesnośredniowieczny, okres późnośredniowieczny, nowożytność)
320.	63-70/24	Osieck	Kościeliska Stare	ślady osadnictwa (starożytność, okres wpływów rzymskich, późne średniowiecze)
321.	63-70/25	Osieck	Kościeliska Stare	ślad osadnictwa (nowożytny)
322.	63-70/35	Osieck	Kościeliska Stare	cmentarzysko
323.	60-71/20	Kołbiel	Kresy	osada (średniowiecze)
324.	59-70/3	Wiązowna	Kruszówiec	ślady osadnictwa (starożytność, okres halsztacki i lateński)
325.	59-70/4	Wiązowna	Kruszówiec	ślady osadnictwa (neolit, brąz, średniowiecze XIV-XV w.)
326.	59-70/58	Wiązowna	Kruszówiec	ślady osadnictwa (brąz)
327.	63-70/13	Osieck	Lipiny	ślad osadnictwa (nowożytność)
328.	58-70/15	Wiązowna	Lipowo	osada (epoka brązu)
329.	58-70/16	Wiązowna	Lipowo	ślady osadnictwa (okres wczesno i średniowieczny)
330.	59-70/18	Wiązowna	Lipowo	ślady osadnictwa (epoka kamienia-wczesny brąz, brąz)
331.	59-70/19	Wiązowna	Lipowo	ślady osadnictwa (epoka brązu)
332.	59-70/20	Wiązowna	Lipowo	ślady osadnictwa (epoka brązu)
333.	59-70/23	Wiązowna	Lipowo	ślady osadnictwa (paleolit-wczesny brąz)
334.	59-70/24	Wiązowna	Lipowo	ślady osadnictwa (paleolit-wczesny brąz)
335.	59-70/25	Wiązowna	Lipowo	ślady osadnictwa (neolit)
336.	59-70/27	Wiązowna	Lipowo	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
337.	59-70/28	Wiązowna	Lipowo	osada (starożytność, epoka brązu, okres wpływów rzymskich)
338.	59-70/29	Wiązowna	Lipowo	ślady osadnictwa (V ok. brązu, okres halsztacki)
339.	59-70/30	Wiązowna	Lipowo	ślady osadnictwa (starożytność)
340.	59-70/31	Wiązowna	Lipowo	osada (okres wpływów rzymskich, XIII-XIV/XV w.)
341.	61-71/41	Kołbiel	Lubice	osada (późne średniowiecze)
342.	61-71/42	Kołbiel	Lubice	osada (późne średniowiecze)
343.	61-71/43	Kołbiel	Lubice	ślad osadnictwa (późne średniowiecze)
344.	61-71/44	Kołbiel	Lubice	osada (późne średniowiecze)
345.	61-71/54	Kołbiel	Lubice	ślad osadnictwa (starożytność)
346.	61-69/108	Karczew	Łukówiec	ślad osadnictwa (okres halsztacki/okres lateński)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

347.	61-69/109	Karczew	Lukówiec	osada (neolit, późny okres lateński), cmentarzysko? (okres halsztacki/okres lateński)
348.	61-69/17	Karczew	Lukówiec	osady (późny okres lateński/wczesny okres wpływów rzymskich, średniowiecze)
349.	61-69/18	Karczew	Lukówiec	osady (starożytność, epoka brązu, okres wczesnośredniowieczny/średniowiecze), ślad osadnictwa, osada/cmentarzysko (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich)
350.	61-69/22	Karczew	Lukówiec	osada (średniowiecze)
351.	61-69/23	Karczew	Lukówiec	osada (epoka brązu), ślady osadnictwa (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich)
352.	61-69/24	Karczew	Lukówiec	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
353.	61-69/25	Karczew	Lukówiec	ślady osadnictwa (starożytność, późny okres lateński/okres wpływów rzymskich, średniowiecze)
354.	61-69/26	Karczew	Lukówiec	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze XIII-XIV w.)
355.	61-69/27	Karczew	Lukówiec	osada i cmentarzysko? (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich), osada (średniowiecze XIII w.)
356.	61-69/28	Karczew	Lukówiec	osada (średniowiecze/nowożytność XVI-XVII w.)
357.	61-69/68	Karczew	Lukówiec	cmentarzysko (okres halsztacki/okres lateński)
358.	61-69/95	Karczew	Lukówiec	osada (paleolit/mezolit)
359.	57-69/5	Wiązowna	Majdan/Zakręt	ślady osadnictwa (wczesny brąz)
360.	58-69/51	Wiązowna	Malcanów	ślady osadnictwa (epoka kamienia, wczesny brąz)
361.	58-70/17	Wiązowna	Malcanów	osada (mezolit, neolit, wczesny brąz, epoka brązu)
362.	58-70/18	Wiązowna	Malcanów	osada (mezolit, neolit, wczesny brąz, brąz, średniowiecze), cmentarzysko (starożytność)
363.	58-70/19	Wiązowna	Malcanów	ślady osadnictwa (wczesny brąz, okres halsztacki i lateński, XIII-XIV w.)
364.	58-70/20	Wiązowna	Malcanów	osada (wczesny brąz)
365.	58-70/21	Wiązowna	Malcanów	ślady osadnictwa (neolit-wczesny brąz), cmentarzysko (epoka brązu)
366.	57-69/10	Wiązowna	Michałówek	ślady osadnictwa (starożytność)
367.	57-69/11	Wiązowna	Michałówek	osada (epoka kamienia-wczesny brąz)
368.	57-69/25	Wiązowna	Michałówek	ślady osadnictwa (paleolit)
369.	57-69/9	Wiązowna	Michałówek	ślady osadnictwa (neolit)
370.	60-71/15	Kolbiel	Miodówka	osada (średniowiecze/nowożytność), ślad osadnictwa (wczesne średniowiecze)
371.	60-71/16	Kolbiel	Miodówka	osada (starożytność)
372.	60-71/29	Kolbiel	Miodówka	ślad osadnictwa (wczesne średniowiecze)
373.	63-70/17	Osieck	Natolin	ślady osadnictwa (starożytność, nowożytność)
374.	63-70/21	Osieck	Natolin	ślady osadnictwa (epoka kamienia, nowożytność)
375.	63-70/22	Osieck	Natolin	ślad osadnictwa (V okres epoki brązu)
376.	63-70/26	Osieck	Natolin	ślady osadnictwa (starożytność, nowożytność)
377.	63-70/27	Osieck	Natolin	ślad osadnictwa (starożytność)
378.	63-70/28	Osieck	Natolin	ślad osadnictwa (neolit)
379.	63-70/7	Osieck	Osieck	ślad osadnictwa (nowożytność)
380.	61-68/80	Karczew	Ostrowiec	ślad osadnictwa (średniowiecze)
381.	61-68/81	Karczew	Ostrowiec	ślad osadnictwa (okres wczesnośredniowieczny/średniowiecze), osada (starożytność)
382.	61-68/82	Karczew	Ostrowiec	osada (średniowiecze XIV-XV w.), ślad osadnictwa (okres halsztacki)
383.	61-68/83	Karczew	Ostrowiec	ślad osadnictwa
384.	61-68/84	Karczew	Ostrowiec	ślad osadnictwa (starożytność)
385.	61-68/85	Karczew	Ostrowiec	osady (okres wpływów rzymskich, średniowiecze XIV-XV w.)
386.	61-68/86	Karczew	Ostrowiec	osady (okres wpływów rzymskich, średniowiecze XII/XIII-XIV w.), ślad osadnictwa
387.	61-68/87	Karczew	Ostrowiec	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

388.	61-68/88	Karczew	Ostrowiec	ślad osadnictwa (neolit), osada (średniowiecze XIV w.)
389.	61-68/89	Karczew	Ostrowiec	ślady osadnictwa (epoka brązu)
390.	61-69/1	Karczew	Ostrowiec	kopiec/kopce
391.	61-69/10	Karczew	Ostrowiec	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze XIII-XIV w.)
392.	61-69/11	Karczew	Ostrowiec	osady (starożytność, średniowiecze XIII-XV w.), ślad osadnictwa
393.	61-69/15	Karczew	Ostrowiec	ślad osadnictwa
394.	61-69/16	Karczew	Ostrowiec	ślad osadnictwa (średniowiecze XIII-XIV w.)
395.	61-69/2	Karczew	Ostrowiec	osada (epoka brązu/okres halszacki), ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu, średniowiecze XII-XIII w.), osada/cmentarzysko (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich)
396.	61-69/21	Karczew	Ostrowiec	ślad osadnictwa (starożytność)
397.	61-69/3	Karczew	Ostrowiec	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze XII-XIII/XIV w.)
398.	61-69/4	Karczew	Ostrowiec	ślady osadnictwa (starożytność, okres halszacki, średniowiecze, nowożytność)
399.	61-69/5	Karczew	Ostrowiec	ślad osadnictwa (starożytność)
400.	61-69/6	Karczew	Ostrowiec	osada (średniowiecze/nowożytność XV-XVII w.)
401.	61-69/7	Karczew	Ostrowiec	ślad osadnictwa (starożytność)
402.	61-69/8	Karczew	Ostrowiec	osada (średniowiecze/nowożytność), ślad osadnictwa (mezolit/neolit)
403.	61-69/9	Karczew	Ostrowiec	ślady osadnictwa (średniowiecze XIII-XIV w., późne średniowiecze)
404.	61-68/79	Karczew	Ostrowiec / Otwock Wielki	osada (średniowiecze XIV/XV w.), ślad osadnictwa (starożytność)
405.	61-69/12	Karczew	Ostrowiec / Sobiekursk	osady (V okres epoki brązu/okres halszacki, średniowiecze XII-XIII w.), ślad osadnictwa/cmentarzysko (okres wpływów rzymskich)
406.	59-70/2	Celestynów	Ostrów	ślady osadnictwa (epoka brązu)
407.	59-70/59	Celestynów	Ostrów	ślady osadnictwa (neolit)
408.	59-70/60	Celestynów	Ostrów	cmentarzysko (późny okres wpływów rzymskich)
409.	59-70/61	Celestynów	Ostrów	ślady osadnictwa (okres wczesnośredniowieczny)
410.	60-69/31	Karczew	Ostrówiec	ślady osadnictwa (neolit, późna epoka brązu, okres halszacki, starożytność)
411.	60-69/32	Karczew	Ostrówiec	ślad osadnictwa (starożytność)
412.	58-69/1	Otwock	Otwock	osada (starożytność)
413.	58-69/2	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (starożytność)
414.	58-69/3	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (późny neolit, starożytność, XIII/XIV w.)
415.	58-69/4	Otwock	Otwock	osada (epoka brązu-okres halszacki)
416.	58-69/5	Otwock	Otwock	osada (XIV-XVI w.)
417.	58-69/6	Otwock	Otwock	osada (późny okres lateński-okres wpływów rzymskich)
418.	58-69/67	Otwock	Otwock	osada (wczesny brąz)
419.	58-69/68	Otwock	Otwock	osada (neolit)
420.	58-69/7	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (średniowiecze)
421.	59-68/10	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (okres wpływów rzymskich)
422.	59-68/21	Otwock	Otwock	osadnictwo (neolit)
423.	59-68/24	Otwock	Otwock	osada (neolit, wczesny brąz)
424.	59-68/29	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (okres wczesnośredniowieczny)
425.	59-68/30	Otwock	Otwock	osadnictwo/zagroda (XV-XVII-XVIII w.)
426.	59-68/31	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (neolit, starożytność, średniowiecze)
427.	59-68/32	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (średniowiecze)
428.	59-68/33	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (średniowiecze)
429.	59-68/34	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (paleolit-mezolit-neolit)
430.	59-68/35	Otwock	Otwock	osada (okres halszacki i lateński)
431.	59-68/36	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit)
432.	59-68/37	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (średniowiecze/nowożytność)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

433.	59-68/6	Otwock	Otwock	osadnictwo (wczesny brąz)
434.	59-68/7	Otwock	Otwock	osadnictwo (paleolit i inne)
435.	59-68/9	Otwock	Otwock	osadnictwo (okres nowożytny)
436.	59-69/1	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit, neolit)
437.	59-69/10	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz)
438.	59-69/11	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz, brąz, okres halszacki)
439.	59-69/12	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (starożytność, okres halszacki)
440.	59-69/13	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa/cmentarzysko (starożytność)
441.	59-69/14	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz, brąz)
442.	59-69/15	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (starożytność)
443.	59-69/16	Otwock	Otwock	osadnictwa (mezolit i późniejsze)
444.	59-69/17	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz)
445.	59-69/18	Otwock	Otwock	skarb monet (XVII-XVIII w.)
446.	59-69/19	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz, brąz, okres halszacki)
447.	59-69/2	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz)
448.	59-69/20	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa: mezolit, neolit, wczesny brąz)
449.	59-69/21	Otwock	Otwock	osada (starożytność, brąz, okres halszacki)
450.	59-69/22	Otwock	Otwock	osada (XIV-XV w.)
451.	59-69/23	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz, brąz, okres halszacki)
452.	59-69/24	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (paleolit, wczesny brąz)
453.	59-69/25	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz)
454.	59-69/26	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (neolit, wczesny brąz)
455.	59-69/27	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (neolit)
456.	59-69/28	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz)
457.	59-69/28	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesny brąz)
458.	59-69/29	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (wczesny brąz)
459.	59-69/30	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (neolit-wczesny brąz)
460.	59-69/31	Otwock	Otwock	cmentarzysko (wczesny okres lateński)
461.	59-69/32	Otwock	Otwock	cmentarzysko (okres halszacki)
462.	59-69/33	Otwock	Otwock	osada (neolit)
463.	59-69/34	Otwock	Otwock	osadnictwo (neolit)
464.	59-69/35	Otwock	Otwock	osadnictwo (okres halszacki)
465.	59-69/36	Otwock	Otwock	osadnictwo (neolit)
466.	59-69/37	Otwock	Otwock	cmentarzysko (okres wpływów rzymskich)
467.	59-69/38	Otwock	Otwock	osadnictwo
468.	59-69/39	Otwock	Otwock	osadnictwa (neolit)
469.	59-69/4	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (neolit, wczesny brąz)
470.	59-69/40	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (średniowiecze)
471.	59-69/41	Otwock	Otwock	osadnictwo (paleolit)
472.	59-69/42	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (mezolit)
473.	59-69/44	Otwock	Otwock	osadnictwo (paleolit)
474.	59-69/45	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (neolit)
475.	59-69/47	Otwock	Otwock	osadnictwo (mezolit i późniejsze)
476.	59-69/48	Otwock	Otwock	osadnictwo (mezolit i późniejsze)
477.	59-69/49	Otwock	Otwock	osadnictwo (neolit)
478.	59-69/5	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (neolit)
479.	59-69/50	Otwock	Otwock	osadnictwo (mezolit i późniejsze)
480.	59-69/52	Otwock	Otwock	osadnictwo (neolit)
481.	59-69/6	Otwock	Otwock	ślady osadnictwa (starożytność)
482.	59-69/7	Otwock	Otwock	cmentarzysko (wczesne średniowiecze), osada (średniowiecze-nowożytność)
483.	60-68/58	Otwock	Otwock	osady (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich, średniowiecze XV/XVI w.), ślad osadnictwa (neolit)
484.	59-69/43	Otwock	Otwock (okolice)	ślady osadnictwa (II ok. epoki brązu)
485.	59-69/46	Otwock	Otwock (okolice)	ślady osadnictwa (nowożytność)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

486.	60-69/13	Karczew	Otwock Mały	osada (średniowiecze), ślad osadnictwa
487.	60-69/14	Karczew	Otwock Mały	osada (średniowiecze), ślad osadnictwa (starożytność)
488.	60-69/15	Karczew	Otwock Mały	osada (średniowiecze XIV-XV w.), ślad osadnictwa (starożytność)
489.	60-69/16	Karczew	Otwock Mały	osada (średniowiecze), ślad osadnictwa (starożytność)
490.	60-69/17	Karczew	Otwock Mały	ślady osadnictwa (neolit, starożytność)
491.	60-69/23	Karczew	Otwock Mały	ślady osadnictwa (neolit, starożytność)
492.	60-69/24	Karczew	Otwock Mały	cmentarzysko (epoka żelaza), osada (średniowiecze) ślady osadnictwa (neolit, epoka brązu)
493.	60-68/33	Karczew	Otwock Wielki	osady (starożytność, okres wczesnośredniowieczny)
494.	60-68/34	Karczew	Otwock Wielki	osady (starożytność, średniowiecze XII-XIV w.)
495.	60-68/35	Karczew	Otwock Wielki	ślad osadnictwa (starożytność)
496.	60-68/36	Karczew	Otwock Wielki	osady (wczesne średniowiecze XI-XIII w., średniowiecze XIII-XIV w.), ślad osadnictwa (późny okres lateński, okres wpływów rzymskich)
497.	60-68/37	Karczew	Otwock Wielki	ślady osadnictwa (starożytność, okres wczesnośredniowieczny/średniowiecze)
498.	60-68/38	Karczew	Otwock Wielki	osady (okres wczesnośredniowieczny X-XII w., średniowiecze), ślad osadnictwa (starożytność)
499.	60-68/39	Karczew	Otwock Wielki	osada (średniowiecze XII/XIII-XIV w.), ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu, starożytność)
500.	60-68/40	Karczew	Otwock Wielki	osady (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich, starożytność, średniowiecze XIII-XIV w.), ślad osadnictwa (mezolit)
501.	60-68/41	Karczew	Otwock Wielki	cmentarzysko (okres halsztacki/okres lateński)
502.	60-68/43	Karczew	Otwock Wielki	cmentarzysko (okres lateński)
503.	60-68/44	Karczew	Otwock Wielki	cmentarzysko (okres halsztacki/okres lateński)
504.	60-68/49	Karczew	Otwock Wielki	ślad osadnictwa (wczesna epoka brązu)
505.	60-68/56	Karczew	Otwock Wielki	ślad osadnictwa (neolit)
506.	60-68/57	Karczew	Otwock Wielki	cmentarzysko (nowożytność I poł. XVII w.)
507.	61-68/102	Karczew	Otwock Wielki	skarb (nowożytność XVIII w.)
508.	58-69/10	Wiązowna	Pęcłin	osada (wczesny brąz)
509.	58-69/11	Wiązowna	Pęcłin	osada (wczesna epoka brązu)
510.	58-69/12	Wiązowna	Pęcłin	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesna i epoka brązu)
511.	58-69/52	Wiązowna	Pęcłin	osada (wczesny brąz)
512.	58-69/57	Wiązowna	Pęcłin	osada (mezolit)
513.	58-69/9	Wiązowna	Pęcłin	osada (wczesny brąz)
514.	61-69/72	Karczew	Piotrowice	osady (starożytność, średniowiecze XII-XIV w.)
515.	61-69/73	Karczew	Piotrowice	osada (średniowiecze XIII-XIV w.), ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu, epoka brązu)
516.	61-69/74	Karczew	Piotrowice	ślad osadnictwa (starożytność)
517.	61-69/75	Karczew	Piotrowice	osada (średniowiecze XV-XVI w.)
518.	61-69/76	Karczew	Piotrowice	osada (średniowiecze XIV-XVI w.), ślad osadnictwa (okres wpływów rzymskich)
519.	61-69/81	Karczew	Piotrowice	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze XV w.)
520.	61-69/82	Karczew	Piotrowice	cmentarzysko (starożytność), ślady osadnictwa (starożytność)
521.	61-69/83	Karczew	Piotrowice	ślady osadnictwa (okres wpływów rzymskich, średniowiecze), cmentarzysko?
522.	61-69/84	Karczew	Piotrowice	osada
523.	61-69/67	Celestynów	Podbiel	obozowisko (epoka kamienia) "Całowanie"
524.	61-69/47	Celestynów	Podbiel	ślad osadnictwa (starożytność)
525.	61-69/48	Celestynów	Podbiel	ślady osadnictwa (okres halsztacki/okres lateński), osada? (epoka brązu/okres halsztacki)
526.	61-69/49	Celestynów	Podbiel	osada (okres halsztacki), ślady osadnictwa (neolit, wczesna epoka brązu)
527.	61-69/50	Celestynów	Podbiel	ślad osadnictwa (neolit, wczesna epoka brązu)
528.	61-69/51	Celestynów	Podbiel	ślad osadnictwa (neolit)
529.	61-70/1	Celestynów	Podbiel	ślad osadnictwa (wczesna epoka brązu)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

530.	61-70/2	Celestynów	Podbiel	ślad osadnictwa (paleolit, mezolit, neolit, wczesna epoka brązu)
531.	61-70/7	Celestynów	Podbiel	ślad osadnictwa (neolit, okres wpływów rzymskich)
532.	60-71/21	Kołbiel	Podgórzno	osada (wczesne średniowiecze/średniowiecze)
533.	59-69/51	Celestynów	Pogorzal	osadnictwo (wczesny brąz)
534.	58-70/7	Wiązowna	Poręby	ślady osadnictwa (wczesny brąz)
535.	58-70/8	Wiązowna	Poręby	osada (neolit)
536.	63-69/11	Sobienie-Jeziory	Przydawki	ślad osadnictwa (późny neolit/wczesna epoka brązu)
537.	61-71/19	Kołbiel	Radachówka	ślady osadnictwa (późne średniowiecze, nowożytność)
538.	61-71/20	Kołbiel	Radachówka	osada (późne średniowiecze), ślady osadnictwa (wczesne średniowiecze, nowożytność)
539.	61-71/45	Kołbiel	Radachówka	osada (późne średniowiecze), ślad osadnictwa (nowożytność)
540.	61-71/56	Kołbiel	Radachówka	huta szkła (nowożytność)
541.	58-69/53	Wiązowna	Radiówek	ślady osadnictwa (neolit)
542.	62-69/111	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	osada (nowożytność)
543.	62-69/131	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślad osadnictwa (paleolit)
544.	62-69/132	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślady osadnictwa (neolit, wczesna epoka brązu, okres halszacki)
545.	62-69/133	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślad osadnictwa
546.	62-69/134	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślad osadnictwa (epoka brązu)
547.	62-69/135	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślad osadnictwa (okres wczesnośredniowieczny)
548.	62-69/136	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	cmentarzysko (okres halszacki/okres lateński)
549.	62-69/137	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu, epoka brązu)
550.	62-69/138	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu, epoka brązu)
551.	62-69/48	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	osada (starożytność), ślady osadnictwa (średniowiecze, nowożytność)
552.	62-69/49	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślady osadnictwa (średniowiecze XIV/XV w.)
553.	62-69/51	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	osada (V okres epoki brązu/okres halszacki), ślad osadnictwa (okres wpływów rzymskich)
554.	62-69/52	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
555.	62-69/53	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślad osadnictwa epoka kamienia/wczesna epoka brązu)
556.	62-69/54	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślad osadnictwa (neolit)
557.	62-69/58	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, epoka brązu/wczesna epoka żelaza)
558.	62-69/80	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślad osadnictwa (starożytność)
559.	62-69/81	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	osada (nowożytność XVII w.)
560.	62-69/92	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	ślady osadnictwa (epoka kamienia/wczesna epoka brązu, starożytność)
561.	63-69/19	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki	osada (nowożytność)
562.	62-69/47	Sobienie-Jeziory	Radwanków Szlachecki/ Dziecinów	osada (okres wpływów rzymskich), ślad osadnictwa (wczesna epoka brązu)
563.	61-70/10	Celestynów	Regut	ślad osadnictwa (paleolit)
564.	61-70/11	Celestynów	Regut	ślad osadnictwa (wczesne średniowiecze)
565.	61-70/12	Celestynów	Regut	ślad osadnictwa (okres wpływów rzymskich)
566.	61-70/13	Celestynów	Regut	ślad osadnictwa (epoka brązu)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

567.	61-70/14	Celestynów	Regut	śląd osadnictwa
568.	61-70/15	Celestynów	Regut	cmentarzysko
569.	61-70/3	Celestynów	Regut	osada (wczesna epoka brązu)
570.	61-70/4	Celestynów	Regut	osada (środkowy i późny okres wpływów rzymskich), ślady osadnictwa (okres halsztacki, okres lateński oraz późne średniowiecze)
571.	61-70/5	Celestynów	Regut	śląd osadnictwa (okres wpływów rzymskich)
572.	61-70/6	Celestynów	Regut	śląd osadnictwa (starożytność - wczesna epoka brązu)
573.	61-70/8	Celestynów	Regut	znalezisko (wczesna epoka brązu, okres halsztacki)
574.	61-70/9	Celestynów	Regut	znalezisko (neolit)
575.	63-70/6	Osieck	Rudniki	śląd osadnictwa (epoka kamienia)
576.	60-71/1	Kołbiel	Rudno	śląd osadnictwa (wczesne średniowiecze)
577.	60-71/10	Kołbiel	Rudno	śląd osadnictwa (wczesne średniowiecze)
578.	60-71/2	Kołbiel	Rudno	śląd osadnictwa (średniowiecze)
579.	60-71/22	Kołbiel	Rudno	ślady osadnictwa (wczesne średniowiecze, średniowiecze)
580.	60-71/5	Kołbiel	Rudno	osada (późne średniowiecze), śląd osadnictwa (wczesne średniowiecze)
581.	60-71/6	Kołbiel	Rudno	osada (starożytność)
582.	60-71/7	Kołbiel	Rudno	osada (wczesne średniowiecze, średniowiecze)
583.	60-71/9	Kołbiel	Rudno	osada (średniowiecze/nowożytność), śląd osadnictwa (wczesne średniowiecze)
584.	59-70/39	Wiązowna	Rzakta	ślady osadnictwa (wczesny brąz)
585.	59-70/44	Wiązowna	Rzakta	osada (mezolit, neolit, wczesny brąz), cmentarzysko (późny brąz-okres halsztacki)
586.	59-70/46	Wiązowna	Rzakta	ślady osadnictwa (epoka brązu, okres halsztacki i lateński)
587.	59-70/48	Wiązowna	Rzakta	ślady osadnictwa (epoka kamienia-wczesny brąz, średniowiecze)
588.	59-70/49	Wiązowna	Rzakta	ślady osadnictwa (neolit, wczesny brąz)
589.	59-71/1	Wiązowna	Rzakta	ślady osadnictwa (starożytność)
590.	63-70/11	Sobienie-Jeziory	Sewerynow	śląd osadnictwa (nowożytność)
591.	61-69/13	Karczew	Sobiekursk	osada (średniowiecze XIII-XIV w.), śląd osadnictwa
592.	61-69/14	Karczew	Sobiekursk	śląd osadnictwa (starożytność)
593.	61-69/77	Karczew	Sobiekursk	osada (średniowiecze/nowożytność)
594.	61-69/78	Karczew	Sobiekursk	miejsce produkcji żelaza (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich), osada (średniowiecze XIV-XV w.)
595.	61-69/79	Karczew	Sobiekursk	osada (średniowiecze XIV-XV w.)
596.	63-69/21	Sobienie -Jeziory	Sobienie Biskupie	cmentarzysko (VI -V w. p.n.e.)
597.	63-69/5	Sobienie-Jeziory	Sobienie Kielczewskie I	osada (okres wczesnośredniowieczny, okres nowożytny)
598.	63-69/10	Sobienie-Jeziory	Sobienie Kielczewskie II	osada
599.	63-69/13	Sobienie-Jeziory	Sobienie Kielczewskie II	osada (średniowiecze XII-XIII w.)
600.	63-69/8	Sobienie-Jeziory	Sobienie Kielczewskie II	osada (okres wczesnośredniowieczny)
601.	63-69/9	Sobienie-Jeziory	Sobienie Kielczewskie II	osada (nowożytność)
602.	63-69/12	Sobienie-Jeziory	Sobienie Kielczewskie II Browar	śląd osadnictwa (okres wczesnośredniowieczny)
603.	63-69/14	Sobienie-Jeziory	Sobienie Szlacheckie	osada
604.	63-69/22	Sobienie-Jeziory	Sobienie Szlacheckie	ślady osadnictwa (okres halsztacki/okres lateński, późne średniowiecze/nowożytność XVI-XIX w.)
605.	63-69/23	Sobienie-Jeziory	Sobienie Szlacheckie	ślady osadnictwa

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

606.	62-69/100	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	osady (starożytność, okres wpływów rzymskich, okres wczesnośredniowieczny XI-XII w., średniowiecze XIII-XIVw.), ślad osadnictwa (koniec neolitu/wczesna epoka brązu)
607.	62-69/101	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	osady (okres wpływów rzymskich, średniowiecze XIII-XIVw.)
608.	62-69/102	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	śląd osadnictwa (epoka kamienia/wczesna epoka brązu)
609.	62-69/103	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	ślady osadnictwa (neolit)
610.	62-69/104	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	śląd osadnictwa (epoka brązu/okres halszacki)
611.	62-69/105	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	osada (okres halszacki/okres lateński), ślady osadnictwa (epoka kamienia, wczesna epoka brązu)
612.	62-69/106	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	osada (starożytność)
613.	62-69/107	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	ślady osadnictwa (neolit, starożytność), cmentarzysko (okres halszacki, okres lateński)
614.	62-69/108	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	śląd osadnictwa (okres wpływów rzymskich)
615.	62-69/109	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	cmentarzysko (starożytność, okres halszacki/okres lateński), ślady osadnictwa (neolit, wczesna epoka brązu, starożytność)
616.	62-69/110	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	śląd osadnictwa (wczesna epoka brązu)
617.	62-69/124	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	cmentarzysko (okres lateński), osada (neolit)
618.	62-69/125	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	cmentarzysko (okres lateński)
619.	62-69/126	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	śląd osadnictwa (paleolit)
620.	62-69/127	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	śląd osadnictwa (paleolit)
621.	62-69/75	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	śląd osadnictwa (epoka brązu)
622.	62-69/83	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	śląd osadnictwa (epoka kamienia, wczesna epoka brązu), cmentarzysko, osada? (starożytność)
623.	62-69/87	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	ślady osadnictwa (starożytność)
624.	62-69/93	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	śląd osadnictwa
625.	62-69/94	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	śląd osadnictwa (epoka brązu)
626.	62-69/95	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	śląd osadnictwa (średniowiecze XIV/XV w.)
627.	62-69/96	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	śląd osadnictwa (mezolit/neolit)
628.	62-69/97	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	cmentarzysko (starożytność), ślady osadnictwa (neolit, starożytność, okres średniowieczny)
629.	62-69/98	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	osady (starożytność)
630.	62-69/99	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	osada (średniowiecze), cmentarzyska (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich, okres halszacki/okres lateński), ślad osadnictwa (neolit)
631.	63-69/15	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	osada (okres wczesnośredniowieczny)
632.	63-69/16	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	osada (starożytność)
633.	63-69/17	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	osada (okres wczesnośredniowieczny)
634.	63-69/18	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	osada
635.	63-70/38	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie	wał (grobla)
636.	62-69/84	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Biskupie/ Warszawice	cmentarzysko (okres halszacki/okres lateński), ślady osadnictwa (neolit, epoka brązu, starożytność)
637.	63-69/20	Sobienie-Jeziory	Sobienie-Jeziory	osada?/cmentarzysko?
638.	63-70/31	Osieck	Sobieńki	ślady osadnictwa (epoka kamienia, nowożytność)
639.	63-70/32	Osieck	Sobieńki	ślady osadnictwa (starożytność, nowożytność)
640.	63-70/33	Osieck	Sobieńki	śląd osadnictwa (nowożytny)
641.	63-70/37	Osieck	Sobieńki	znalezisko luźne (wczesna epoka brązu)
642.	63-70/8	Osieck	Sobieńki	osada (nowożytność)
643.	61-71/13	Kolbiel	Sufczyn	osada (późne średniowiecze), ślad osadnictwa (II okres epoki brązu)
644.	61-71/14	Kolbiel	Sufczyn	ślady osadnictwa (starożytny, późne średniowiecze)
645.	61-71/15	Kolbiel	Sufczyn	śląd osadnictwa (epoka kamienia)
646.	61-71/16	Kolbiel	Sufczyn	cmentarzysko (starożytny), ślad osadnictwa (epoka kamienia)
647.	61-71/17	Kolbiel	Sufczyn	ślady osadnictwa (epoka kamienia, późne średniowiecze)
648.	61-71/18	Kolbiel	Sufczyn	osady (późne średniowiecze, nowożytność), ślad osadnictwa (starożytny)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

649.	61-71/24	Kołbiel	Sufczyn	śląd osadnictwa (późne średniowiecze)
650.	61-71/25	Kołbiel	Sufczyn	osada (późne średniowiecze)
651.	61-71/26	Kołbiel	Sufczyn	osady (wczesna epoka żelaza, okres wpływów rzymskich)
652.	61-71/27	Kołbiel	Sufczyn	osada (wczesna epoka żelaza), ślady osadnictwa (okres wpływów rzymskich, późne średniowiecze)
653.	61-71/28	Kołbiel	Sufczyn	ślady osadnictwa (epoka brązu, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, II okres epoki brązu)
654.	61-71/29	Kołbiel	Sufczyn	ślady osadnictwa (starożytny, wczesne i późne średniowiecze)
655.	61-71/46	Kołbiel	Sufczyn	ślady osadnictwa (starożytność, okres wpływów rzymskich, późne średniowiecze)
656.	61-71/47	Kołbiel	Sufczyn	ślady osadnictwa (epoka kamienia, późne średniowiecze)
657.	61-71/48	Kołbiel	Sufczyn	ślady osadnictwa (wczesne i późne średniowiecze)
658.	61-71/49	Kołbiel	Sufczyn	ślady osadnictwa (epoka kamienia, późne średniowiecze)
659.	61-71/50	Kołbiel	Sufczyn	ślady osadnictwa (epoka kamienia, starożytność, późne średniowiecze)
660.	61-71/51	Kołbiel	Sufczyn	ślady osadnictwa (epoka kamienia, starożytność, nowożytność)
661.	61-71/52	Kołbiel	Sufczyn	ślady osadnictwa (epoka kamienia, późne średniowiecze)
662.	61-71/53	Kołbiel	Sufczyn	ślady osadnictwa (epoka kamienia, późne średniowiecze)
663.	63-69/6	Sobienie-Jeziory	Śniadków Górny	śląd osadnictwa (okres wczesnośredniowieczny)
664.	63-69/2	Sobienie-Jeziory	Śniadków Górny "A"	śląd osadnictwa
665.	63-69/3	Sobienie-Jeziory	Śniadków Górny "A"	osada (neolit)
666.	63-69/4	Sobienie-Jeziory	Śniadków Górny "A"	śląd osadnictwa (starożytność)
667.	61-69/94	Celestynów	Tabor	osada (okres halszacki/okres lateński)
668.	62-69/112	Sobienie-Jeziory	Warszawice	śląd osadnictwa (epoka kamienia/wczesna epoka brązu)
669.	62-69/113	Sobienie-Jeziory	Warszawice	śląd osadnictwa (epoka brązu)
670.	62-69/122	Sobienie-Jeziory	Warszawice	osada (okres halszacki)
671.	62-69/123	Sobienie-Jeziory	Warszawice	osada (średniowiecze XIII/XIV w.)
672.	62-69/128	Sobienie-Jeziory	Warszawice	śląd osadnictwa (epoka brązu)
673.	62-69/129	Sobienie-Jeziory	Warszawice	cmentarzysko (starożytność)
674.	62-69/55	Sobienie-Jeziory	Warszawice	osada (neolit), śląd osadnictwa (epoka brązu)
675.	62-69/56	Sobienie-Jeziory	Warszawice	ślady osadnictwa (epoka kamienia, wczesna epoka brązu, starożytność)
676.	62-69/57	Sobienie-Jeziory	Warszawice	ślady osadnictwa (neolit, epoka kamienia, wczesna epoka brązu), osada (średniowiecze XII-XIII w.)
677.	62-69/59	Sobienie-Jeziory	Warszawice	śląd osadnictwa (starożytność)
678.	62-69/60	Sobienie-Jeziory	Warszawice	osada (epoka brązu)
679.	62-69/61	Sobienie-Jeziory	Warszawice	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
680.	62-69/62	Sobienie-Jeziory	Warszawice	cmentarzysko (okres halszacki), śląd osadnictwa (średniowiecze XIV/XV w.)
681.	62-69/63	Sobienie-Jeziory	Warszawice	cmentarzysko (starożytność)
682.	62-69/64	Sobienie-Jeziory	Warszawice	śląd osadnictwa (starożytność)
683.	62-69/65	Sobienie-Jeziory	Warszawice	ślady osadnictwa (neolit, epoka kamienia, wczesna epoka brązu, starożytność), cmentarzysko
684.	62-69/66	Sobienie-Jeziory	Warszawice	ślady osadnictwa (neolit, starożytność)
685.	62-69/70	Sobienie-Jeziory	Warszawice	śląd osadnictwa (epoka brązu)
686.	62-69/76	Sobienie-Jeziory	Warszawice	śląd osadnictwa
687.	62-69/82	Sobienie-Jeziory	Warszawice	ślady osadnictwa (starożytność, późny okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze)
688.	62-69/85	Sobienie-Jeziory	Warszawice	osada (starożytność), śląd osadnictwa (okres wpływów rzymskich)
689.	62-69/86	Sobienie-Jeziory	Warszawice	osada (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich), ślady osadnictwa (neolit, starożytność), cmentarzysko? (późny okres lateński)
690.	62-69/88	Sobienie-Jeziory	Warszawice	osada (średniowiecze)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

691.	62-69/89	Sobienie-Jeziory	Warszawice	osada (okres wczesnośredniowieczny XI/XIIw.), ślady osadnictwa (epoka brązu, starożytność)
692.	62-69/90	Sobienie-Jeziory	Warszawice	ślady osadnictwa (epoka kamienia, wczesna epoka brązu, okres wczesnośredniowieczny), osada? (starożytność), cmentarzysko? (późny okres lateński)
693.	62-69/91	Sobienie-Jeziory	Warszawice	ślady osadnictwa (mezolit, epoka kamienia, wczesna epoka brązu)
694.	62-69/10	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (późny neolit, wczesna epoka brązu, okres wczesnośredniowieczny, średniowiecze)
695.	62-69/11	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
696.	62-69/114	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (neolit, wczesna epoka brązu, epoka brązu)
697.	62-69/115	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze XIII-XIVw.)
698.	62-69/13	Sobienie-Jeziory	Warszówka	cmentarzysko (okres wpływów rzymskich)
699.	62-69/130	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślad osadnictwa (paleolit)
700.	62-69/14	Sobienie-Jeziory	Warszówka	osada (średniowiecze (XIV-XVI w.))
701.	62-69/15	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (neolit, epoka kamienia, wczesna epoka brązu, epoka brązu, okres halszacki, okres lateński, średniowiecze)
702.	62-69/16	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (epoka brązu, okres halszacki, średniowiecze XIII w.)
703.	62-69/17	Sobienie-Jeziory	Warszówka	osada (średniowiecze XIV-XV w.)
704.	62-69/18	Sobienie-Jeziory	Warszówka	osada (średniowiecze/nowożytność XV-XVII w.)
705.	62-69/19	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu, epoka brązu, średniowiecze)
706.	62-69/20	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślad osadnictwa (starożytność)
707.	62-69/21	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (epoka kamienia/wczesna epoka brązu), cmentarzysko?
708.	62-69/22	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślad osadnictwa (starożytność)
709.	62-69/23	Sobienie-Jeziory	Warszówka	cmentarzysko (epoka brązu)
710.	62-69/24	Sobienie-Jeziory	Warszówka	osady (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich, średniowiecze XIV-XVI w.), ślad osadnictwa (okres halszacki)
711.	62-69/25	Sobienie-Jeziory	Warszówka	cmentarzysko (starożytność), osada? (wczesna epoka brązu), ślady osadnictwa (epoka kamienia/wczesna epoka brązu, średniowiecze)
712.	62-69/26	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślad osadnictwa
713.	62-69/27	Sobienie-Jeziory	Warszówka	osada (epoka brązu/okres halszacki), ślady osadnictwa (starożytność, wczesna epoka brązu, okres halszacki)
714.	62-69/28	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślad osadnictwa (epoka kamienia/wczesna epoka brązu)
715.	62-69/6	Sobienie-Jeziory	Warszówka	osada (epoka brązu/okres halszacki), cmentarzysko (starożytność), ślady osadnictwa (epoka kamienia, wczesna epoka brązu, średniowiecze, nowożytność)
716.	62-69/7	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (epoka brązu, okres halszacki, średniowiecze)
717.	62-69/77	Sobienie-Jeziory	Warszówka	osada (epoka brązu), ślad osadnictwa (średniowiecze)
718.	62-69/78	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (starożytność, epoka brązu)
719.	62-69/79	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (neolit, wczesna epoka brązu, starożytność)
720.	62-69/8	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (starożytność, późny okres wpływów rzymskich, średniowiecze XI-XIII w.)
721.	62-69/9	Sobienie-Jeziory	Warszówka	ślady osadnictwa (neolit, starożytność, średniowiecze)
722.	58-69/42	Wiązowna	Wiązowna	ślady osadnictwa (neolit-wczesny brąz)
723.	58-69/43	Wiązowna	Wiązowna	ślady osadnictwa (starożytność, brąz)
724.	58-69/44	Wiązowna	Wiązowna	ślady osadnictwa (okres halszacki, lateński, okres wpływów rzymskich)
725.	58-69/45	Wiązowna	Wiązowna	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
726.	58-69/47	Wiązowna	Wiązowna	kurhan/gródek stożkowy

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

727.	58-69/58	Wiązowna	Wiązowna	osada (okres wpływów rzymskich, XIV-XV w.)
728.	58-69/59	Wiązowna	Wiązowna	osada (mezolit)
729.	58-69/60	Wiązowna	Wiązowna	osada (okres wczesnośredniowieczny)
730.	58-69/70	Wiązowna	Wiązowna	ślady osadnictwa, wieś (XVI-XVII w.)
731.	58-69/72	Wiązowna	Wiązowna	osada
732.	58-69/30	Wiązowna	Wiązowna Kościelna	ślady osadnictwa (wczesny brąz)
733.	58-69/32	Wiązowna	Wiązowna Kościelna	osada (starożytność, XIII-XIV w.)
734.	58-69/33	Wiązowna	Wiązowna Kościelna	osada (XII/XIII-XIV w.)
735.	58-69/34	Wiązowna	Wiązowna Kościelna	kurhan
736.	58-69/54	Wiązowna	Wiązowna Kościelna	cmentarzysko (okres wpływów rzymskich)
737.	58-69/56	Wiązowna	Wiązowna Kościelna	osada (mezolit, neolit, wczesny brąz)
738.	58-69/65	Wiązowna	Wiązowna Kościelna	osada (mezolit)
739.	60-71/25	Koźbiel	Władzin	ślad osadnictwa (wczesne średniowiecze, średniowiecze)
740.	60-71/26	Koźbiel	Władzin	ślad osadnictwa (wczesne średniowiecze)
741.	60-71/27	Koźbiel	Władzin	ślad osadnictwa (starożytność)
742.	60-71/28	Koźbiel	Władzin	ślad osadnictwa (wczesne średniowiecze)
743.	59-70/1	Wiązowna	Wola Ducka	ślady osadnictwa (epoka brązu)
744.	59-70/12	Wiązowna	Wola Ducka	ślady osadnictwa (mezolit-neolit-wczesny brąz)
745.	59-70/13	Wiązowna	Wola Ducka	ślady osadnictwa (mezolit-neolit-wczesny brąz)
746.	59-70/14	Wiązowna	Wola Ducka	osada (brąz, okres wędrówki ludów-wczesne średniowiecze)
747.	59-70/15	Wiązowna	Wola Ducka	ślady osadnictwa (neolit)
748.	59-69/3	Wiązowna	Wola Karczewska	ślady osadnictwa (neolit-wczesny brąz, późny okres lateński)
749.	59-69/8	Wiązowna	Wola Karczewska	ślady osadnictwa (epoka brązu)
750.	59-69/9	Wiązowna	Wola Karczewska	ślady osadnictwa (starożytność, okres halszacki i lateński)
751.	59-70/10	Wiązowna	Wola Karczewska	osada (XIV-XVI w.)
752.	59-70/11	Wiązowna	Wola Karczewska	ślady osadnictwa (starożytność)
753.	59-70/26	Wiązowna	Wola Karczewska	osada (XI-XIII w., XIV-XV w.)
754.	59-70/6	Wiązowna	Wola Karczewska	ślady osadnictwa
755.	59-70/9	Wiązowna	Wola Karczewska/ Glinianka	ślady osadnictwa (mezolit-neolit-wczesny brąz, brąz, okres halszacki i lateński)
756.	60-71/17	Koźbiel	Wola Sufczyńska	osada (wczesne średniowiecze), ślad osadnictwa (starożytność)
757.	60-71/18	Koźbiel	Wola Sufczyńska	osada (nowożytność), ślady osadnictwa (starożytność, wczesne średniowiecze)
758.	60-71/19	Koźbiel	Wola Sufczyńska	osada (wczesne średniowiecze)
759.	61-71/21	Koźbiel	Wola Sufczyńska	osady (późne średniowiecze, nowożytność)
760.	61-71/22	Koźbiel	Wola Sufczyńska	ślad osadnictwa (wczesne średniowiecze)
761.	61-71/23	Koźbiel	Wola Sufczyńska	osady (późne średniowiecze, nowożytność)
762.	60-69/22	Karczew	Wygoda	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze XIV-XVI w.)
763.	60-69/25	Karczew	Wygoda	osada (średniowiecze)
764.	60-69/26	Karczew	Wygoda	osada (średniowiecze XIII-XVI w.), cmentarzysko (starożytność, późny okres lateński)
765.	60-69/27	Karczew	Wygoda	ślad osadnictwa (starożytność), cmentarzysko (starożytność, późny okres lateński/okres wpływów rzymskich)
766.	60-69/28	Karczew	Wygoda	osada (średniowiecze)
767.	60-69/29	Karczew	Wygoda	osada (średniowiecze XIII-XVI w.), cmentarzysko (starożytność), ślady osadnictwa (okres halszacki)
768.	60-69/30	Karczew	Wygoda	cmentarzysko (starożytność)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

769.	61-71/1	Celestynów	Zabieżki	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, wczesna epoka brązu, starożytność, okres wczesnośredniowieczny, średniowieczny)
770.	61-71/39	Kołbiel	Zabieżki	ślady osadnictwa (starożytność, nowożytność)
771.	63-70/12	Sobienie-Jeziory	Zuzanów	ślady osadnictwa (starożytność, nowożytność)
772.	63-70/36	Sobienie-Jeziory	Zuzanów	znalezisko luźne (starożytność)
773.	58-69/20	Wiązowna	Żanęcin	ślady osadnictwa (epoka brązu)
774.	58-69/21	Wiązowna	Żanęcin	ślady osadnictwa (epoka brązu)
775.	58-69/23	Wiązowna	Żanęcin	ślady osadnictwa (epoka brązu, okres halsztacki i lateński)
776.	58-69/24	Wiązowna	Żanęcin	ślady osadnictwa (mezolit, neolit, brąz, XII-XIII w.)
777.	58-69/25	Wiązowna	Żanęcin	osada (mezolit, neolit, wczesny brąz, V ok. Brązu)
778.	58-69/26	Wiązowna	Żanęcin	ślady osadnictwa (epoka brązu, okres halsztacki)
779.	58-69/55	Wiązowna	Żanęcin	cmentarzysko (neolit)
780.	58-69/66	Wiązowna	Żanęcin	osada (wczesny brąz)
781.	58-69/69	Wiązowna	Żanęcin	osada

Przewodniczący Rady

Tomasz Aitowski

Załącznik nr 3 Zabytki nieruchome

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Data
1.	Całowanie		Park	
2.	Całowanie	nr 52	Chałupa	1889
3.	Celestynów		Cmentarz par. rzym.-kat. p.w. NMP	1931
4.	Celestynów	Obrońców Pokoju 69	Budynek d. dróżniczkówki*	1877
5.	Celestynów	Otwocka 4	Park	
6.	Celestynów	Otwocka 18	Park dworski	2 poł. XIX w.
7.	Celestynów	Otwocka 18	Dwór	1869
8.	Celestynów	św. Kazimierza 14 (dawna: Świerczewskiego 4)	Willa (wraz z zielenią leśną)	1907-08 (1905)
9.	Dobrzyniec		Dwór	XIX/XX w.
10.	Dobrzyniec		Park dworski	k. XIX w.
11.	Dobrzyniec		Kuźnia*	XVIII/XIX w.
12.	Dziechciniec	nr 47	Chałupa	kon. XIX w.
13.	Dziecinów		Kapliczka przy drodze z Warszawy	1864
14.	Dziecinów	nr 105	Chałupa*	k. XIX w.
15.	Dziecinów	nr 112	Obora*	1939
16.	Dziecinów	nr 112	Stodoła*	I. 20-te XX w.
17.	Dziecinów	nr 116	Chałupa*	I. 30-te XX w.
18.	Dziecinów	nr 121	Chałupa*	k. XIX w.
19.	Dziecinów	nr 139	Chałupa	I. 20-te XX w.
20.	Dziecinów	nr 141	Chałupa*	I. 20-te XX w.
21.	Glinianka		Cmentarz przy kościele p.w. Św. Wawrzyńca	XVIII w.
22.	Glinianka		Park	
23.	Glinianka		Kościół p.w. Św. Wawrzyńca	XVIII w. w.
24.	Glinianka		Dzwonnica przy kościele p.w. Św. Wawrzyńca	poł. XVIII w.
25.	Glinianka	Napoleońska 43	Chałupa	1934
26.	Glinki		Park	
27.	Gródek		Park	
28.	Huta Radachowska		Zespół dworski	II poł. XIX w.
29.	Huta Radachowska		Dwór z zespołu dworskiego	II poł. XIX w.
30.	Huta Radachowska		Oficyna	II poł. XIX w.
31.	Józefów		Cmentarz osadników niemieckich	poł. XIX w.
32.	Józefów		Park	
33.	Józefów		Przystanek osobowy Józefów z zespołu przystanków i wiat na linii Otwockiej i Grodziskiej; wiat, budynek poczekalni i kasy biletowej oraz peron	1936
34.	Józefów	Kołataja 92	dom	ok. 1910
35.	Józefów	Kopernika	Cmentarz par. rzym.-kat. Matki Boskiej Częstochowskiej	1919
36.	Józefów	Kościuszki 10A	dom dwurodzinny	lata 20te XXw.
37.	Józefów	Leśna 19	Willa tzw. "Jakubówka" (d. Maksymiliana Jakubowicza) wraz z terenem posesji	ok. 1910
38.	Józefów	Maja 3-go 102	willa "Różanka"	ok. 1925
39.	Józefów	Maja 3-go 48A	dom	ok. 1923

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

40.	Józefów	Moniuszki 6	dom	ok. 1925
41.	Józefów	Nadwiślańska 100	Dom jednorodzinny (wraz z działką i zielenią)	1936
42.	Józefów	Ogrodowa 33	dom	lata 20te XXw.
43.	Józefów	Reymonta 1A	willa "Gniazdko"	ok. 1929
44.	Józefów	Sosnowa 29	Willa	1929
45.	Józefów	Uroczą 6B	dom - pensjonat	XIX/XXw..
46.	Józefów	Wyszyńskiego 6 (dawna: Waryńskiego)	Dom	1926
47.	Józefów	Wyszyńskiego 2	dom	1926
48.	Józefów	Wyszyńskiego 28	dom	ok. 1930
49.	Józefów	Wyszyńskiego 31	dom	ok. 1949
50.	Józefów	Wyszyńskiego 1	restauracja (obecnie Urząd Miasta)	ok. 1910
51.	Józefów	Zielona 1	willa "Irenka"	ok. 1900
52.	Karczew		Cmentarz żydowski	I poł. XX w.?
53.	Karczew	Otwocka	Cmentarz żydowski	XIX w.
54.	Karczew	Żaboklickiego	Kościół św. Wita	1541,1732-37, 1865-83,1911-13
55.	Karczew	Żaboklickiego	Kaplica cmentarna Bielińskich	1830
56.	Karczew	Żaboklickiego	Dzwonnica przy kościele św. Wita	XVIII/XIX w.
57.	Karczew	Żaboklickiego 12	Cmentarz przy kościele św. Wita (wraz ze starodrzewem)	zał. pocz. XVI w.
58.	Karczew	Żaboklickiego 4*	Dom	XIX w.
59.	Kąck		Park	
60.	Kępa Radwanowska	nr 163	Chałupa*	I. 30. XX w.
61.	Kolbiel		Park	XIX w.
62.	Kolbiel		Cmentarz par.	I poł. XIX w.
63.	Kolbiel		Budynek apteki	
64.	Kolbiel		Układ urbanistyczny rynku	
65.	Kolbiel		Obora*	XIX w.
66.	Kolbiel		Budynek gospodarczy (I) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
67.	Kolbiel		Budynek gospodarczy (kuźnia?) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
68.	Kolbiel		Budynek inwentarski (I) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
69.	Kolbiel		Budynek inwentarski (II) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
70.	Kolbiel		Budynek gospodarczy (II) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
71.	Kolbiel		Chłodnia z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
72.	Kolbiel		Dom "dwojak" (I) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
73.	Kolbiel		Dom mieszkalny "dwojak" (ob. "trojak") z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
74.	Kolbiel		Dom wielorodzinny (I) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
75.	Kolbiel		Kuchnia pałacowa z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
76.	Kolbiel		Obelisk z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
77.	Kolbiel		Oranżeria z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
78.	Kolbiel		Stajnia koni roboczych (II) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
79.	Kolbiel		Stajnia koni roboczych z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

80.	Kołbiel		Stajnie koni wyjazdowych (I) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
81.	Kołbiel		Stajnie koni wyjazdowych (II) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
82.	Kołbiel		Stajnie koni wyjazdowych (III) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
83.	Kołbiel		Stodoła (lub owczarnia) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
84.	Kołbiel		Wozownia z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
85.	Kołbiel		Zespół pałacowo-parkowy: stróżówka, brama wjazdowa	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
86.	Kołbiel		Pałac	1866-78
87.	Kołbiel		Kordegarda z zespołu pałacowo-parkowego	ok. 1870
88.	Kołbiel		Dom wielorodzinny (III) z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
89.	Kołbiel		Dom wielorodzinny (II) z zespołu pałacowo-parkowego	k. XIX w.
90.	Kołbiel		Dom rządcy z zespołu pałacowo-parkowego	XIV w., XVII w. 1866-78, k. XIX/XX w.
91.	Kołbiel		Dom "dwojak" (II) z zespołu pałacowo-parkowego	XIX/XX w.
92.	Kołbiel		Młyn z zespołu pałacowo-parkowego	1871-72, pocz. XX w.
93.	Kołbiel	Kościuszki 1	Plebania z zespołu kościelnego par. Św. Trójcy	1895, pocz. XX w.
94.	Kołbiel	Kościuszki 1	Nowa plebania z zespołu kościelnego par. Św. Trójcy	1895, pocz. XX w.
95.	Kołbiel	Kościuszki 1	Zespół kościelny: kościół, plebania, organistówka, nowa plebania, stodoła, bud. gosp., internat	1895, pocz. XX w.
96.	Kołbiel	Kościuszki 1	Kościół p.w. Św. Trójcy z zespołu kościelnego	1895, pocz. XX w.
97.	Kołbiel	Kościuszki 1	Organistówka z zespołu kościelnego par. Św. Trójcy	pocz. XX w.
98.	Kołbiel	Kościuszki 1	Brama główna, bramy boczne, ogrodzenie w zespole kościelnym, XIX/XX w.	XIX/XX w.
99.	Kołbiel	Kościuszki 1	Budynek gospodarczy z zespołu kościelnego par. Św. Trójcy	1895, pocz. XX w.
100.	Kołbiel	Kościuszki 1	Stodoła z zespołu kościelnego par. Św. Trójcy	1895, pocz. XX w.
101.	Kołbiel	Kościuszki 24	Szkoła (ob. internat) z zespołu kościelnego par. Św. Trójcy	k. XIX w.
102.	Kołbiel	Maja 1-go 9	Budynek	1907
103.	Kołbiel	okolice ronda w Kołbieli	Dom wielorodzinny dla robotników folwarcznych, tzw. "czworaki"	1866-1878
104.	Lasek - Strzępki		Park przy willi "Katelbachów"	
105.	Lipowo		Cmentarz parafialny	II poł. XIX w.
106.	Michalin		Przystanek osobowy Michalin z zespołu przystanków i wiat na linii Otwockiej i Grodzkiej: wiat, budynek poczekalni i kasy biletowej oraz peron	1936
107.	Osieck		Cmentarz	I poł. XIX w.
108.	Osieck		Kaplica cmentarna p.w. św. Rocha	1839-40
109.	Osieck	Kościelna 1	Kościół par. p.w. św. Bartłomieja i Andrzeja	1902-07

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

110.	Osieck	Kościelna 1	Plebania z zespołu kościoła parafialnego	1897
111.	Osieck	Rynek 37	Chałupa*	III ćw. XIX w.
112.	Osieck	Warszawska	Chałupa	
113.	Osieck	Warszawska 10	Dom	XIX w.
114.	Osieck	Warszawska 23	Dom	XVIII/XIX
115.	Osieck	Warszawska 25	Dom	1811
116.	Osieck	Warszawska 5	Chałupa	XVIII/XIX w.
117.	Osieck	Warszawska 8	Chałupa	I poł. XIX w.
118.	Osieck	Warszawska 9	Dom	XVIII w.
119.	Ostrowiec	nr 33	Chałupa	1910
120.	Ostrowiec	nr 33	Spichlerz	ok.1938
121.	Ostrówek		Cmentarz par. p.w. św. Izydora	1932
122.	Otwock		Cmentarz rzym.-kat.	1910
123.	Otwock		Przystanek osobowy Świder z zespołu przystanków i wiat na linii Otwockiej i Grodziskiej: wiat, budynek poczekalni i kasy biletowej oraz peron	1936
124.	Otwock	Armii Krajowej 5 (d. Armii Radzieckiej 5)	Ratusz	1928
125.	Otwock	Armii Krajowej 5 (d. Armii Radzieckiej 5)	Budynek administracyjny	I. 20-te XX w.
126.	Otwock	Armii Krajowej 8 (d. Armii Radzieckiej)	Budynek (d.uzdrowisko Abram Gurewicz)	1906-10
127.	Otwock	Bagatela 24	Willa	IV ćw. XIX w.
128.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek prosekatorium (d. kaplica-morga) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
129.	Otwock	Borowa 14/18	Dom (d. budynek administracyjny) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
130.	Otwock	Borowa 14/18	Dom (d. dom lekarzy) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
131.	Otwock	Borowa 14/18	Dom z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
132.	Otwock	Borowa 14/18	Garaż z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
133.	Otwock	Borowa 14/18	Kuchania i pralnia z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1935
134.	Otwock	Borowa 14/18	Wartownia (d. stróżówka) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
135.	Otwock	Borowa 14/18	Wieża ciśnień z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
136.	Otwock	Borowa 14/18	Zespół d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-36
137.	Otwock	Borowa 14/18	Basen kąpielowy z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1942
138.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek biurowo-sztabowy z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
139.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek gospodarczy z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

140.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek magazynowy (I) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
141.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek magazynowy (II) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
142.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek magazynowy (III) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
143.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek magazynowy (IV) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
144.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek magazynowy (V) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
145.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek magazynowy (VI) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
146.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek socjalny z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1935
147.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek stacji benzynowej z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
148.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek techniczny z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1954
149.	Otwock	Borowa 14/18	Chlewnia z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
150.	Otwock	Borowa 14/18	Cieplarnia (I) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1935
151.	Otwock	Borowa 14/18	Cieplarnia (II) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1935
152.	Otwock	Borowa 14/18	Dom (I) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
153.	Otwock	Borowa 14/18	Dom (II) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
154.	Otwock	Borowa 14/18	Dom (III) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1935
155.	Otwock	Borowa 14/18	Garaż (II) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1935
156.	Otwock	Borowa 14/18	Garaż (III) z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1954
157.	Otwock	Borowa 14/18	Kotłownia z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
158.	Otwock	Borowa 14/18	Trafostacja z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1955
159.	Otwock	Borowa 14/18	Budynek główny z zespołu d. Wojskowego Sanatorium Przeciwgruźliczego	1933-35
160.	Otwock	Borowa 6/12	Prewentorium* (kolonie letnie) dla dzieci gruźliczych "Olin"*	ok. 1945-48
161.	Otwock	Borowa 6/12, Klonowa 5	Kaplica d. Prewentorium "Olin"	ok. 1945-48
162.	Otwock	Brzozowa 2	Obserwatorium magnetyzmu ziemskiego - budynek pomiarów absolutnych	po 1915

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

163.	Otwock	Brzozowa 2	Observatorium magnetyzmu ziemskiego - budynek przyrządów samopiszących Variometru	1915-20
164.	Otwock	Czaplickiego 7	Budynek d. Sądu Grodzkiego	1928
165.	Otwock	Filipowicza Juliana gen. 9 (dawna:Lipca 22-go)	Park przy d. Kasynie	
166.	Otwock	Filipowicza Juliana gen. 9 (dawna:Lipca 22-go)	Kasyno	1926-34
167.	Otwock	Kochanowskiego 6/8	Budynek (wraz z zielenią w granicach posesji)	XIX/XX w.
168.	Otwock	Kolorowa 14	Willa "Pałacyk" (wraz z otaczającym terenem)	1929-30
169.	Otwock	Kołątaja 91	Dom letniskowy*	1901
170.	Otwock	Konopnickiej 12/14	Willa "Leonówka"	pocz. XX w.
171.	Otwock	Kościuszki 20	Willa	1922
172.	Otwock	Lelewela 3	Willa "Albinów" (wraz z działką)	l. 20. XX w.
173.	Otwock	Mickiewicza 16	Dom*	1918
174.	Otwock	Narutowicza 2	Willa "Bermanówka" także "Soplicówka" (ob. Muzeum)	1953-55
175.	Otwock	Piłsudskiego 16	Willa "Wertheimówka" (I) wraz z działką	1931
176.	Otwock	Piłsudskiego 16 A	Dom ogrodnika przy willi "Wertheimówka" wraz z działką	1931
177.	Otwock	Piłsudskiego 18	Willa "Wertheimówka" (II) wraz z działką	1931
178.	Otwock	Piłsudskiego 2/4	Pawilon I* (d. Pensjonat "Zachęta")	1918-39
179.	Otwock	Piłsudskiego 2/4	Pawilon II (d. "Willa Ostrówek")*	1915-18
180.	Otwock	Reymonta 83/91	Budynek mieszkalno-gospodarczy z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
181.	Otwock	Reymonta 83/91	Pawilon "A" z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
182.	Otwock	Reymonta 83/91	Pawilon "B" z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
183.	Otwock	Reymonta 83/91	Pralnia ob. stacja dializ z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
184.	Otwock	Reymonta 83/91	Rotunda tzw. "okragla" z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
185.	Otwock	Reymonta 83/91	Stacja elektryczna tzw. rotunda z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
186.	Otwock	Reymonta 83/91	Wieża ciśnień z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

187.	Otwock	Reymonta 83/91	Zakład patomorfologii z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
188.	Otwock	Reymonta 83/91	Zespół bramny z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
189.	Otwock	Reymonta 83/91	Zespół szpitalny d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
190.	Otwock	Reymonta 83/91	Budynek d. wagi samochodowej z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
191.	Otwock	Reymonta 83/91	Dyspozytornia karetek z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
192.	Otwock	Reymonta 83/91	Kapliczka z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
193.	Otwock	Reymonta 83/91	Magazyn laboratorium z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
194.	Otwock	Reymonta 83/91	Magazyn paliw z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
195.	Otwock	Reymonta 83/91	Magazyn sprzętu p.poż z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
196.	Otwock	Reymonta 83/91	Zakład pogrzebowy z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
197.	Otwock	Reymonta 83/91	Pawilon główny z zespołu szpitalnego d. Sanatorium M.St. Warszawy oraz d. Sanatorium Żydowskiego Towarzystwa "Brijus-Zdrowie"	1911-29
198.	Otwock	Struga 4	Willa "Raciążanka"	1929
199.	Otwock	Świerczewskiego 21	Willa*	pocz. XX w.
200.	Otwock	Turystyczna 20	Obserwatorium magnetyzmu ziemskiego - budynek mieszkalny	1922-26
201.	Otwock	Turystyczna 20	Obserwatorium magnetyzmu ziemskiego - budynek laboratorium	1922-26
202.	Otwock	Warszawska 23 (d. Sikorskiego 2a)	Willa-pałacyk "Julia"	ok.1900

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013-2017

203.	Otwock	Warszawska 42	Pensjonat	pocz. XX w.
204.	Otwock	Warszawska 19/20 B	Dom*	1923
205.	Otwock	Wawerska 9A	Budynek d. dworca kolejki dojazdowej wąskotorowej	pocz. XX w.
206.	Otwock	Wierzbowa 3	pensjonat "Meran"	ok. 1918
207.	Otwock	Zaciszna 42	Budynek I	I. 20. XX w.
208.	Otwock	Zaciszna 42	Budynek II	I. 20. XX w.
209.	Otwock	Zementhofa 4	Willa (wraz z działką i zielenią)	1923
210.	Otwock Wielki		Obora (chlewnia) z zespołu pałacowo-parkowego	przel. XVIII/XIX w.
211.	Otwock Wielki		Oficyna mieszkalna (d. browar) z zespołu pałacowo-parkowego	poł. XVIII, XIX w.
212.	Otwock Wielki		Oficyna mieszkalno - gospodarcza z zespołu pałacowo-parkowego	II poł. XVIII w.
213.	Otwock Wielki		Spichlerz z zespołu pałacowo-parkowego	poł. XVIII w.
214.	Otwock Wielki		Dworek (d. oficyna) z zespołu pałacowo-parkowego	II poł. XIX w.
215.	Otwock Wielki		Pałac Bielińskich z zespołu pałacowo-parkowego (wraz z całą wyspą)	1693-1703,1750-60
216.	Otwock Wielki		Park krajobrazowy (zw. "Uroczysko Rokola") z zespołu pałacowo-parkowego (wraz z Jeziorkiem Otwockim)	XVIII w.
217.	Otwock Wielki		Stajnia z zespołu pałacowo-parkowego*	1763
218.	Pogorzel		Kościół mariawitów	1910
219.	Poręby	nr 18	Chałupa	kon. XIX w.
220.	Poręby	nr 31	Chałupa	pocz. XX w.
221.	Radachówka		Kościół p.w. MB Częstochowskiej (wraz z najbliższym otoczeniem)	1935-37
222.	Radachówka	nr 15	Chałupa	I. 90. XIX w.
223.	Radachówka	nr 16	Chałupa	I. 80. XIX w.
224.	Radachówka	nr 19	Chałupa	ok. 1909
225.	Radachówka	nr 22	Chałupa	I. 90-te XIX w.
226.	Rudno		Park z zespołu pałacowo-parkowego	pocz. XIX w.
227.	Rudno		Pałac	pocz. XIX w.
228.	Rudzienko		Resztki parku z zespołu dworsko-parkowego	
229.	Rudzienko		Brama wjazdowa z zespołu dworsko-parkowego	XIX w.
230.	Rudzienko		Dwór z zespołu dworsko-parkowego	I ćw. XIX w.
231.	Rudzienko		Lamus z zespołu dworsko-parkowego	I poł. XIX w.
232.	Rudzienko		Oficyna z zespołu dworsko-parkowego	k. XIX w.
233.	Rudzienko		Zespół dworski składający się z: dworu, oficyny, lamusa oraz parku,	I poł. XIX
234.	Sepochów	nr 45	Chałupa	1893
235.	Siedzów		Park dworski, krajobrazowy	II poł. XIX w.
236.	Siedzów		Dwór	1890
237.	Siedzów		Spichlerz z zespołu dworskiego	1826, XX w.
238.	Siwianka-Tarachowizna		Młyn wodny	pocz. XIX
239.	Sobiekursk		Park	
240.	Sobiekursk		Dwór	I poł. XIX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013-2017

241.	Sobienie Jeziory		Cmentarz parafialny	1803
242.	Sobienie Jeziory		Wiatrak*	ok. 1850
243.	Sobienie Jeziory	Rynek 1	Kościół p.w. Wszystkich Świętych	1806, przeb. 1982
244.	Sobienie Jeziory	Rynek 1	Plebania	pocz. XX w.
245.	Sobienie Kielczewskie		Wiatrak II	poł. XIX w.
246.	Sobienie Kielczewskie		Wiatrak*	poł. XIX w.
247.	Sobienie Kielczewskie II	w pobliżu drogi 801 na Dęblin i Puławy	Wiatrak	1838
248.	Sobienie Szlacheckie		Park przy założeniu pałacowo-parkowym Jezierskich	II poł. XIX w.
249.	Sobienie Szlacheckie		Spichlerz na terenie folwarku przy założeniu pałacowo-parkowym Jezierskich	II poł. XIX w.
250.	Sobienie Szlacheckie		Zespół pałacowo-parkowy Jezierskich: pałac, spichlerz, stodoła, piwnica	k. XIX w.
251.	Sobienie Szlacheckie		Pałac Jezierskich z zespołu pałacowego Jezierskich	poł. XIX w.
252.	Sobienie Szlacheckie		Piwnica na terenie folwarku przy założeniu pałacowo-parkowym Jezierskich	k. XIX w.
253.	Sobienie Szlacheckie		Stodoła na terenie folwarku przy założeniu pałacowo-parkowym Jezierskich	k. XIX w.
254.	Sobienie Szlacheckie		Wozownia na terenie folwarku przy założeniu pałacowo-parkowym Jezierskich	II poł. XIX w.
255.	Sobienie Szlacheckie		Chlew na terenie folwarku przy założeniu pałacowo-parkowym Jezierskich*	k. XIX w.
256.	Sobienie Szlacheckie		Obora na terenie folwarku przy założeniu pałacowo-parkowym Jezierskich	k. XIX w.
257.	Sobienie Szlacheckie	nr 21	Chalupa*	ok. 1920-21
258.	Sobienie Szlacheckie	nr 27	Chalupa*	ok. 1870
259.	Sobienie Szlacheckie	nr 29	Chalupa*	1930
260.	Sobienie Szlacheckie	nr 36	Chalupa*	ok. 1890
261.	Sobienie Szlacheckie	nr 54	Chalupa*	ok. 1930
262.	Sobienie Szlacheckie	nr 8	Chalupa*	ok. 1900
263.	Sufczyn		Park krajobrazowy	I poł. XIX w.
264.	Sufczyn		Kuźnia	I poł. XIX w.
265.	Sufczyn		Dwór	1827
266.	Szymonowice		Wiatrak	I poł. XIX w.
267.	Śniadków		Wiatrak*	XIX w.
268.	Śniadków Górny		cmentarz żydowski	1868

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OTWOCKIEGO NA LATA 2013–2017

269.	Warszawice		Cmentarz przykościelny par. p.w. św. Jana Chrzciciela	I poł. XIX w.
270.	Warszawice		Dzwonnica przy kościele p.w. św. Jana Chrzciciela	1908
271.	Warszawice	nr 75 A	Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela (wraz z bramą)	1736
272.	Wiązowna		Park podworski Nojmanów	poł. XIX w.
273.	Wiązowna		Pawilon ogrodowy*	XIX w.
274.	Wiązowna	Kościelna	Cmentarz przy parafii p.w. Św. Wojciecha (wraz ze starodrzewiem)	zał. 1780 r.
275.	Wiązowna	Kościelna 63	Kościół św. Wojciecha	1788-91
276.	Wiązowna	Kościelna 63	Dzwonnica przy kościele św. Wojciecha	XIX w.
277.	Wiązowna	Lubelska 32	Pałac Nojmanów	ok. 1890
278.	Wiązowna	Parkowa 1	Park	ok. 1880
279.	Wiązowna	Parkowa 1	Willa "Karolin-Marianów"	ok. 1880
280.	Wola Karczewska	nr 13	Chałupa*	XIX w.
281.	Wola Karczewska	nr 18	Chałupa	k. XIX w.
282.	Wola Sufczyńska	nr 32	Chałupa	I. 90. XIX w.
283.	Wola Sufczyńska	nr 43	Chałupa*	I. 80. XIX w.
284.	Wola Sufczyńska	nr 46	Chałupa	ok. 1909
285.	Wola Sufczyńska	nr 53	Chałupa	I. 90. XIX w.
286.	Wola Sufczyńska	nr 53	Stodoła	I. 90. XIX w.
287.	Wola Sufczyńska	nr 54	Stodoła	ok. 1909
288.	Wola Sufczyńska	nr 64	Chałupa	ok. 1909
289.	Zamajdan-Olszyny		Park	

Przewodniczący Rady

Tomasz Aitowski